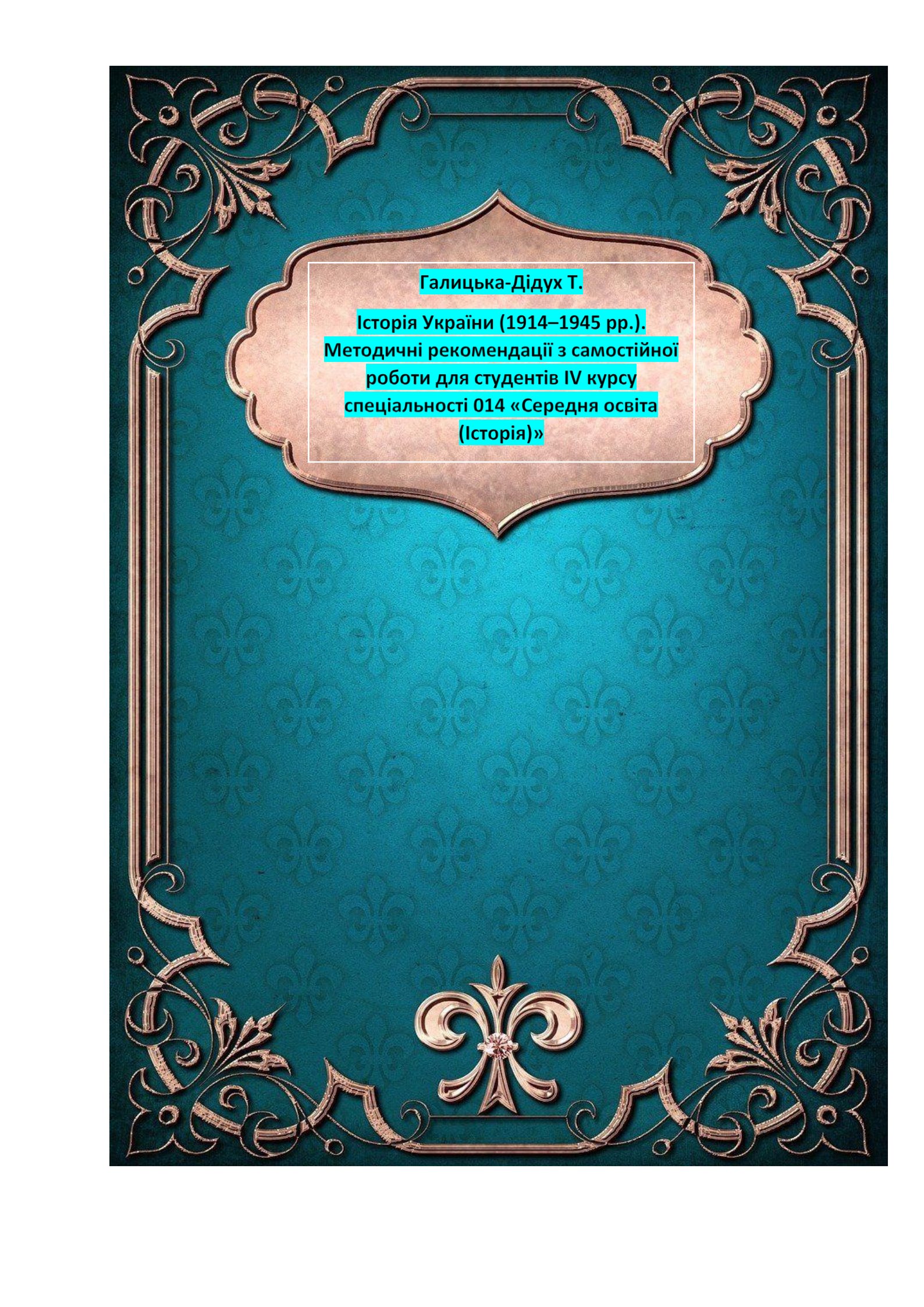

Галицька-Дідух Т.

Історія України (1914–1945 рр.).
Методичні рекомендації з самостійної
роботи для студентів IV курсу
спеціальності 014 «Середня освіта
(Історія)»

УДК 94(477)“1914/1945”
ББК 63.3(4Укр)6

Галицька-Дідух Т. Історія України (1914–1945 рр.). Методичні рекомендації з самостійної роботи для студентів IV курсу спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)». Івано-Франківськ, 2025. 80 с.

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент

Міщук Андрій Іванович,

доцент кафедри історії України і

методики викладання історії

Вітенко Микола Дмитрович,

доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи

і спеціальних галузей історичної науки, кандидат історичних наук

Рекомендовано на засіданні кафедри історії України і методики навчання історії
протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.

© Галицька-Дідух Т., 2025 рік
© Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2025
рік

Зміст

Вступ	3
Структура курсу	6
Система оцінювання курсу	8
Робота з навчальною, науковою, науково-популярною та довідковою літературою	12
Розв'язання проблемних питань	14
Методичні рекомендації для студентів щодо підготовки навчально-методичного комплексу з теми "Україна 1914-1945 рр."	17
Теми самостійної роботи. Методичні рекомендації.	20
Запитання на КСР	70
Методичні рекомендації для студентів заочної форми навчання	84
Рекомендована література	86

Вступ

"Самостійна робота для студентів спеціальності 041 «Середня освіта (історія)»: "Історія України 1914-1945 рр." присвячена вивченню ключових етапів історичного розвитку України у зазначений період. Даний посібник охоплює соціально-економічні, політичні та культурні процеси, що визначили становлення української державності, а також взаємодію України з іншими країнами світу.

Посібник структуровано за хронологічним і тематичним принципами, що сприяє комплексному аналізу подій, явищ та тенденцій. У ньому приділено увагу таким темам, як:

- Україна у роки Першої світової війни.
- Українська національно-демократична революція 1917-1921 рр..
- Україна в міжвоєнний період.
- Україна в Другій світовій війні.

Особливу увагу приділено самостійній роботі студентів спеціальності **014 Середня освіта (Історія)**, оскільки вона є важливим етапом формування професійних компетентностей майбутніх педагогів. Самостійне опрацювання матеріалів дозволяє студентам глибше зрозуміти особливості укр історії 1 пол. XX ст.

Студенти виконують аналіз історичних джерел, документів, наукових статей, що дозволяє їм критично оцінювати події двох світових воєн, розуміти їхній вплив на розвиток українського суспільства. Окремим завданням є опрацювання свідчень учасників подій, що сприяє розвитку навичок історичної реконструкції та аналізу усної історії.

Важливою складовою самостійної роботи є підготовка доповідей, рефератів і презентацій, що дозволяє студентам структурувати отримані знання та формувати навички публічного виступу. Особливо актуальним є порівняння подій укр нац-визв руху з іншими революційними процесами в історії України та світу.

Концепція модернізації сучасної української освіти передбачає підготовку кваліфікованих, компетентних фахівців на рівні світових стандартів, соціально й професійно мобільних, конкурентоспроможних на вітчизняному, європейському і світовому ринках праці.

Самостійна робота студентів (СРС) є невід'ємною частиною навчального процесу та виправданим способом оволодіння навчальним матеріалом. Це особлива форма навчальної діяльності, під час реалізації якої засвоюється відповідна сума знань, умінь і навичок, розвиваються здібності, формується самостійність як особистісна риса суб'єкта навчання. **Самостійна робота – діяльність студентів, яка полягає в самостійному визначенні мети, завдань, засобів їх досягнення на основі пізнавальних потреб та інтересів; виборі власного пізнавального шляху, спрямованого на створення творчого освітнього продукту; аналізі результату. Складовою самостійної роботи є індивідуальна. Індивідуальна робота – форма організації навчального процесу, яка забезпечує реалізацію творчих можливостей студента через індивідуально спрямований розвиток здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.**

Мета організації самостійної роботи з предмету "Історія України 1914-1945 рр." – **Мета організації самостійної роботи з предмету**– сформувати у студентів глибоке розуміння ключових подій, процесів і явищ історії України зазначеного періоду, розвинути навички критичного мислення, самостійного аналізу історичних джерел та літератури, а також сприяти інтеграції знань з історії України у навчальний процес.

Базова самостійна робота студентів включає такі види робіт: • опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури; • пошук (підбір) і огляд літератури і електронних джерел інформації з індивідуально заданої проблеми навчального курсу; • вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання; • практикум з навчальної дисципліни з використанням програмного забезпечення; • підготовка до лабораторних робіт, практичних (семінарських) занять; • підготовка до написання контрольних робіт, інших форм поточного контролю; • систематизація вивченого матеріалу перед семестровим екзаменом, • підготовка НМК.

Додаткова самостійна робота спрямована на поглиблення і закріплення знань студента, розвиток аналітичних навичок з проблематики навчальної дисципліни. Вона може включати такі види робіт: • науково-дослідницька робота, участь у наукових студентських конференціях, турнірах, семінарах і олімпіадах; • аналіз наукових публікацій з визначеної викладачем теми; • підготовка хронологічних таблиць; • оформлення карт, таблиць і схем; та ін

Самостійна робота спрямована на:

1. Закріплення та розширення знань, отриманих під час лекцій і семінарів.
2. Формування здатності самостійно інтерпретувати історичні факти, події та процеси.
3. Застосування міждисциплінарного підходу до аналізу історичних явищ.
4. Вироблення вмінь роботи з першоджерелами, та історіографічними дослідженнями.
5. Розвиток навичок презентації результатів власних досліджень у письмовій та усній формі.
6. Розвиток вміння формувати НМК

Таким чином, організація самостійної роботи сприяє формуванню у студентів фахової компетентності, розумінню важливості історичного контексту в сучасних суспільних процесах та підготовці до професійної діяльності в ЗЗСО.

У ході самостійної роботи з даної дисципліни студенти повинні:

- знати дискусійні проблеми вітчизняної історії 1914–1945 рр., з метою аналізу спірних питань та тем у сучасних історіографічних дискусіях;
- наукову періодизацію історії України;
- основні події та явища в історії України вказаного періоду.
- основні історичні терміни, поняття та хронологію;
- причинно-наслідкові зв'язки: взаємозв'язки між політичними, соціальними, економічними та культурними процесами в різні періоди історії України.
- вплив ключових постатей української історії на її розвиток; їхню діяльність у контексті загальнолюдських та національних цінностей.

вміти:

- чітко і логічно відтворювати базові історичні знання з історії України 1914-1945 рр, оцінювати факти, явища, процеси, події та інтерпретації; встановлювати взаємозв'язки між соціальними, економічними, політичними та культурними аспектами історії;
- застосовувати історичні знання на практиці: використовувати їх для аналізу сучасних суспільно-політичних процесів, знаходити рішення актуальних проблем, базуючись на історичному досвіді;
- знаходити, аналізувати та інтерпретувати історичні документи, літературу та інші джерела, розрізняти об'єктивну інформацію від суб'єктивних оцінок чи маніпуляцій; виважено розглядати контраверсійні та суперечливі теми;
- орієнтуватися в історичному часі, розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу, співвідносити історичні події, явища з періодами (епохами),
- мати міцні навички роботи з історичною картою; користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процеси вітчизняної історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин, пов'язаних із геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища, характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості;
- володіти категоріально-понятійним апаратом;
- вміти систематизувати, співставляти історичний матеріал, будувати переконливу аргументацію; робити висновки та узагальнення, презентувати власну інтерпретацію історичних процесів та явищ, аналізувати історичні проблеми на основі сформованих ціннісних орієнтирів;
- самостійно будувати гіпотези і план розв'язання пізнавальних задач чи відповіді на запитання евристичного характеру, вчитися вибирати й будувати альтернативи в процесі розв'язання проблем;

- порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб;
- будувати усні та письмові висловлювання з приводу історичних фактів, постатей та історичної теорії;
- виявляти інтереси, потреби, суперечності в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку;
- готувати НМК;
- вміти планувати навчальну діяльність, застосовувати найбільш раціональні способи навчальної праці, проводити рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміти розв’язувати проблеми, долати труднощі тощо;
- практично реалізувати набуті знання у вигляді виступів, в дискусіях, в груповій роботі ін.;
- працювати як автономно, так і в команді в межах етики професійних взаємин;
- викладати матеріал у письмовій і усній формах чітко та зрозуміло, з дотримання норм української мови

Самостійна робота студента забезпечує система навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: наукова література і джерела, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, навчально-методичний комплекс дисципліни тощо. Графік самостійної роботи доводиться до відома студентів на початку поточного семестру.

Самостійна робота студентів організовується через систему завдань, виконання яких оцінює викладач через систему перевірки конспектів, поточних самостійних робіт, колоквиуму, захисту індивідуального завдання, виконання тестів, і ці оцінки входять до семестрової оцінки студента.

Навчальний матеріал навчальної дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який студенти опрацьовують при проведенні навчальних занять.

Структура курсу

Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)				
лекції 24				
семінарські заняття / практичні / лабораторні 36				
самостійна робота 30				
Ознаки навчальної дисципліни				
Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий		
014 Середня освіта (Історія)	третій	нормативний		
Тематика навчальної дисципліни				
Тема		кількість год.		
		лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Україна в Першій світовій війні (1914-1917)		2	2	2
Тема 2. Українська революція (1917-1918)		2	2	2
Тема 3. Українська Держава П.Скоропадського.		2	2	2
Тема 4. Директорія УНР.		2	2	2
Тема 5. Західноукраїнська Народна Республіка.			2	2
Тема 6. Політика радянського уряду в Україні у 1919–1920 рр.		2	2	
Тема 7. Культурне і духовне життя в Україні 1917–1920 рр.			2	2
Тема 8. Українська СРР в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.)			2	2
Тема 9. «Українізація» (коренізація).			2	2
Тема 10. Модернізація промисловості України (1929-1938 рр.).			2	

Тема 11. Суцільна колективізація в Україні. Голодомор 1932-1933 рр.		2	2
Тема 12. Політична система в УРСР 30-х рр. Масовий терор.	4	2	2
Тема 13. Соціальна система УРСР в 30-х рр. XX ст. Стан культури в Україні у 1930-і рр. «Розстріляне відродження».		2	
Тема 14. Західноукраїнські землі в 1921 – 1938 рр.	2	2	2
Тема 15. Україна на початку Другої світової війни (1939-1941 рр.)	2	2	2
Тема 16. Україна на першому етапі радянсько-німецької війни.	2	2	2
Тема 17. Український національно-визвольний рух в 1941-1943 рр.	4	2	2
Тема 18. Німецький нацистський порядок. Україна на завершальному етапі війни.		2	2
	24	36	30

Заочна форма

Обсяг навчальної дисципліни			
лекції 8			
семінарські заняття / практичні / лабораторні 12			
самостійна робота 70			
Ознаки навчальної дисципліни			
Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий	
014 Середня освіта (Історія)	третій	нормативний	
Тематика навчальної дисципліни			
Тема		кількість год.	
		лекції	заняття сам. роб.
Тема 1. Україна в Першій світовій війні (1914-1917)			2 4
Тема 2. Українська революція (1917-1918)		2	4
Тема 3. Українська Держава П.Скоропадського.			4
Тема 4. Директорія УНР.			2 6
Тема 5. Західноукраїнська Народна Республіка.			6
Тема 6. Політика радянського уряду в Україні у 1919–1920 рр.		2	2
Тема 7. Культурне і духовне життя в Україні 1917–1920 рр.			2
Тема 8. Українська СРР в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.)			2 2
Тема 9. «Українізація» (коренізація).			4
Тема 10. Модернізація промисловості України (1929-1938 рр.).			4
Тема 11. Суцільна колективізація в Україні. Голодомор 1932- 1933 рр.			2 4
Тема 12. Політична система в УРСР 30-х рр. Масовий терор.		2	4
Тема 13. Соціальна система УРСР в 30-х рр. XX ст. Стан культури в Україні у 1930-і рр. «Розстріляне відродження».			2
Тема 14. Західноукраїнські землі в 1921 – 1938 рр.		2	6
Тема 15. Україна на початку Другої світової війни (1939-1941 рр.)			2 4
Тема 16. Україна на першому етапі радянсько-німецької війни.			4
Тема 17. Український національно-визвольний рух в 1941-1943 рр.			2 4
Тема 18. Німецький нацистський порядок. Україна на завершальному етапі війни.			4

	8	12	70
--	---	----	----

Система оцінювання

Критерії оцінювання ефективності самостійної роботи з предмету “Історія України 1914-1945 рр.” мають забезпечити об’єктивне визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок студента. Основними критеріями є:

1. Якість виконання завдань

- **Повнота** - наскільки студент виконав усі поставлені завдання.
- **Точність** - правильність викладення фактів, дат, подій, використання історичних термінів.
- **Глибина** - рівень розкриття теми, аналізу історичних процесів, виявлення причинно-наслідкових зв’язків.

2. Критичне мислення та аналіз

- Здатність аргументовано аналізувати історичні явища та події.
- Використання різних точок зору, аналіз джерел і літератури.
- Вміння робити власні висновки на основі зібраної інформації.

3. Робота з джерелами

- Використання першоджерел, архівних матеріалів, документів.
- Здатність адекватно інтерпретувати джерела в контексті часу і місця.
- Вміння цитувати та посилалися відповідно до наукових стандартів.

4. Самостійність

- Рівень самостійного опрацювання літератури та джерел.
- Уникнення плагіату, унікальність виконаної роботи.
- Ініціативність у пошуку додаткових матеріалів.

5. Оформлення результатів

- Логічність і структурованість викладу матеріалу.
- Дотримання встановлених вимог до оформлення письмових робіт.
- Якість презентації результатів (якщо передбачено).

6. Практична значущість

- Вміння застосовувати отримані знання для аналізу сучасних соціально-політичних процесів.
- Внесення нових ідей чи підходів у дослідження.
- Вміння переносити знання у площину професії вчитель історії і суспільствознавчих предметів.

7. Рівень засвоєння матеріалу (оцінюється на контрольних заходах)

- Успішність відповідей на тестових і контрольних роботах.
- Якість захисту самостійних проектів.

Головною умовою успішного виконання самостійної роботи є **систематичність та організованість**, які дозволяють студентам ефективно планувати навчальний процес, розподіляти час і працювати з інформаційними ресурсами. Для цього необхідно дотримуватися чітко визначеного плану роботи, використовувати різні методи самоконтролю та аналізу отриманих результатів.

Контроль самостійної роботи і оцінка її результатів включає: • самоконтроль і самооцінку студента; • контроль і оцінку з боку викладача, кафедри та ін. Основними формами контролю самостійної роботи є: • проведення екзамену; • тестування; • проведення самостійних робіт, колоквиумів; • перевірка індивідуальних завдань; та інше.

Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни

Університетська	Національна шкала		Шкала ECTS
90-100	відмінно	5	A
80-89	добре	4	B
70-79			C
60-69	задовільно	3	D

50-59			E
26-49	незадовільно (з можливістю повторного складання)	2	FX
1-25	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)		F

Розподіл балів, які отримують студенти

Денна і заочна форма навчання

Вид контролю	Поточний контроль	Колоквіуми	Індивідуальне завдання (конспект і захист монографії тощо)	Самостійна робота	Сума балів за модулями	Екзамени	Підсумкова оцінка у 100-бальній шкалі
Максимальна кількість балів, яку може набрати студент	15	20	10	5	50	50	100 (50+50)

Шкала оцінювання індивідуального завдання (100-бальна система) НМК максимальна кількість балів 10 б.

90-100 балів (А, Відмінно) – Завдання виконано на високому рівні, матеріал глибокий, науково обґрунтований та адаптований до старшокласників. Методична частина, дидактичні матеріали та візуальне оформлення якісні та різноманітні. Використано інтерактивні технології, робота повністю оригінальна. 80-89 балів (В, Добре) – Робота якісна, але містить незначні недоліки у змістовній або методичній складовій. Дидактичні матеріали добре розроблені, але потребують деякого покращення. Оформлення достатньо якісне, рівень оригінальності високий. 70-79 балів (С, Добре) – Завдання виконано на середньому рівні, основні вимоги дотримані, але є помітні недоліки у структурі, методах подачі або адаптації до шкільної програми. Дидактичні матеріали можуть бути недостатньо варіативними, візуальна складова потребує доопрацювання. 60-69 балів (D, Задовільно) – Робота відповідає базовим вимогам, проте має значні недоліки у змістовній повноті, методичному опрацюванні чи дидактичному забезпеченні. Візуалізація слабка, а інтерактивні елементи або відсутні, або недостатньо розвинені. 50-59 балів (Е, Задовільно) – Завдання виконано поверхнево, матеріал недостатньо адаптований для старшокласників, методична складова слабка, а дидактичні матеріали мінімальні. Візуальне оформлення неякісне, рівень академічної доброчесності в окремих частинах НМК сумнівний. 26-49 балів (FX, Незадовільно) – Завдання виконано неповно або з великими змістовними й методичними недоліками. Дидактичне забезпечення відсутнє або нерозвинене, візуалізація слабка. Багато запозичень без належних посилань, робота потребує серйозного доопрацювання. 1-25 балів (F, Незадовільно) – Робота не відповідає вимогам або практично відсутня. Зміст поверхневий, структура хаотична, методична частина не розроблена, а рівень плагіату високий. Завдання не може бути зараховане без повного перероблення.

Критерії оцінювання індивідуального завдання у вигляді історичного проєкту 90-100 балів (Відмінно, А) Проєкт є глибоко дослідженим, має чітку структуру та логічну

побудову. Використано широкий спектр історичних джерел та наукової літератури, які ретельно проаналізовані. Висновки ґрунтовні, аргументовані та відображають самостійне критичне мислення. Оригінальність роботи висока, включені авторські узагальнення, зіставлення історичних фактів, створення причинно-наслідкових зв'язків. Оформлення повністю відповідає вимогам академічної доброчесності, проєкт містить якісний візуальний супровід (карти, діаграми, фото, ілюстрації). Презентація матеріалу структурована, впевнена, з глибоким володінням темою та вмінням відповідати на запитання. 80-89 балів (Дуже добре, В) Проєкт добре структурований, має належну логіку викладу та відповідний рівень глибини дослідження. Використано достатньо джерел, зокрема наукової літератури та архівних матеріалів, однак їх аналіз не завжди є повним або критичним. Висновки аргументовані, але можуть мати певні недопрацювання або узагальнення. Оригінальність роботи достатня, автор проявляє ініціативу у трактуванні історичних подій. Оформлення проєкту відповідає вимогам, проте можливі незначні недоліки у візуалізації або структурі. Презентація впевнена, хоча можуть бути дрібні помилки у викладі матеріалу чи відповідях на запитання. 70-79 балів (Добре, С) Проєкт загалом відповідає вимогам, але має певні недоліки в аналізі та структурі. Джерелова база достатня, однак їх критичне опрацювання обмежене. Висновки містять правильні спостереження, але є недостатньо глибокими. Автор використовує історичні факти та поняття, проте вони не завжди систематизовані або логічно пов'язані. Візуальне оформлення потребує покращення: можуть бути відсутні важливі елементи (карти, ілюстрації, таблиці) або оформлення не відповідає академічним стандартам. Презентація проєкту має певні недоліки, можливі труднощі у відповідях на запитання. 60-69 балів (Задовільно, D) Проєкт має суттєві прогалини у змістовній частині та джерельній базі. Використані матеріали можуть бути застарілими або недостатньо надійними. Висновки поверхневі, подекуди суперечливі або не мають достатньої аргументації. Структура проєкту нечітка, можливі логічні порушення у викладі матеріалу. Візуальна частина або відсутня, або виконана неякісно. Оформлення не повністю відповідає вимогам академічної доброчесності (можливі помилки в цитуванні, оформленні списку літератури). Презентація проєкту недостатньо впевнена, доповідач демонструє поверхове знання теми. 50-59 балів (Незадовільно, E) Проєкт виконаний на мінімальному рівні, з великою кількістю змістовних, структурних та методологічних помилок. Джерельна база слабка або майже відсутня, аналіз історичних подій поверхневий. Висновки непереконливі, часто не відповідають поставленим завданням. Логіка викладу порушена, текст містить стилістичні та фактологічні помилки. Візуальний матеріал або взагалі не використаний, або не має зв'язку з основним змістом. Оформлення містить серйозні порушення, зокрема в академічній доброчесності (плагіат, неправильне цитування). Презентація проєкту не підготовлена, доповідач не здатний аргументовано відповідати на запитання. 26-49 балів (Незадовільно, FX) Проєкт не відповідає базовим вимогам, відсутні необхідні джерела та аналіз. Виклад матеріалу хаотичний, структура відсутня або викладена без логічної послідовності. Висновки неаргументовані або відсутні. Текст проєкту містить численні граматичні та стилістичні помилки. Оформлення некоректне, виявлено значний рівень плагіату. Візуальний матеріал, якщо є, не має жодного аналітичного значення. Презентація проєкту незадовільна, доповідач не орієнтується у темі, не може відповісти навіть на базові запитання. 1-25 балів (Незадовільно, F) Проєкт повністю не відповідає вимогам, є формальним, або містить критичні помилки у змісті. Використані матеріали нерелевантні або відсутні. Відсутній аналіз історичних подій, висновки або не зроблені, або не мають жодного зв'язку з темою. Структура повністю відсутня або хаотична. Оформлення ігнорує академічні стандарти, значна частина роботи є плагіатом. Візуальний матеріал відсутній або взятий з неперевіраних джерел без пояснень. Презентація не підготовлена, студент не може розкрити навіть основні аспекти теми.

Критерії оцінювання самостійної роботи (тести (відкриті і закриті))

90-100 — Відмінно (A) Студент продемонстрував глибоке і всебічне розуміння матеріалу з курсу "Історія України 1914-1945 рр.". Усі тестові завдання виконані бездоганно, з чіткими і логічно обґрунтованими відповідями, без помилок. Студент має системне знання основних подій, персоналій та соціально-політичних процесів цього періоду. Він чітко

відтворює хронологію, аналізує ключові історичні моменти і точно визначає роль важливих особистостей у процесах національно-визвольної боротьби, української культурної та політичної еволюції. У відкритих питаннях студент дає вичерпні, обґрунтовані відповіді, надаючи конкретні приклади з історичних джерел. Відповіді на проблемні питання містять глибокий аналіз, виявляють здатність студента критично оцінювати події та робити висновки на основі наукових підходів. Він грамотно використовує історичну термінологію, бездоганно розкриває суть різних історіографічних концепцій, демонструє вміння застосовувати наукові методи для вирішення історичних задач. Загалом, студент досяг високого рівня розуміння матеріалу, проявляючи критичне мислення і здатність до самостійного аналізу.

80-89 — Добре (B) Студент володіє міцними знаннями з історії України 1914-1945 рр. і виконує більшість тестових завдань правильно, однак допускає деякі незначні помилки чи неточності в деталях. Відповіді на тестові та відкриті питання чіткі, але іноді є невеликі неточності або часткова неповнота в розкритті теми. Студент має достатньо глибоке розуміння основних подій, хоча інколи не розкриває всі аспекти чи не враховує менш очевидні деталі, що могли б вплинути на загальну картину. Він використовує правильну термінологію, хоча деякі вирази можуть бути стилістично не зовсім коректними. У відгуках на проблемні питання студент висловлює обґрунтовану думку, але іноді надає не зовсім точні чи недостатньо аргументовані відповіді. В цілому, студент демонструє гарне знання матеріалу, розуміє ключові ідеї та процеси, але іноді йому не вистачає глибини в аналізі або чіткості в оформленні відповідей.

70-79 — Добре (C) Студент має базові знання з історії України 1914-1945 рр., але допускає кілька помилок або недопрацювань. Більшість тестових завдань виконано правильно, але інколи відповіді є частково неточними або неповними. Він не завжди надає достатньо аргументів для своїх відповідей, що може свідчити про поверхнєве розуміння деяких аспектів історії. У відповідях часто використовуються шаблонні формулювання, які не завжди коректно пояснюють складні процеси або події. Знання студента загалом достатнє для базового розуміння теми, але можуть бути прогалини в розумінні деяких історичних фактів чи взаємозв'язків між ними. Термінологія, яку використовує студент, в основному правильна, але є неточності або неправильні формулювання. Відповіді на проблемні питання мають певні помилки, і студент не завжди виявляє здатність критично оцінювати події або робити глибші висновки на основі наданого матеріалу.

60-69 — Задовільно (D) Студент демонструє обмежене розуміння теми "Історія України 1914- 1945 рр.", допускаючи значні помилки в більшості тестових завдань. Хоча більшість завдань виконано, відповіді часто є неповними, не зовсім точними або містять суттєві помилки в розумінні подій і процесів. Студент має загальне уявлення про хронологію важливих подій, але не завжди правильно розуміє їх сутність або взаємозв'язки між ними. Відповіді на відкриті питання часто неповні або суперечливі, термінологія використовується неправильно або невідповідно до контексту. Аргументація відповідей слабка, у деяких випадках студент не може надати достатньо пояснень для своїх тверджень. Відповіді на проблемні питання дуже часто не відповідають дійсності, або вони погано обґрунтовані, що свідчить про відсутність глибокого розуміння матеріалу.

50-59 — Задовільно (E) Студент демонструє слабе розуміння основних тем і подій історії України 1914-1945 рр. Більшість завдань виконано неправильно або неповно, причому відповіді містять значні помилки, які свідчать про поверхнєве чи часткове засвоєння матеріалу. Аргументація в тестах практично відсутня або дуже слабка. Студент не завжди може сформулювати чіткі і логічні відповіді на відкриті питання, використовує фрагментарні чи неправильно застосовані терміни. Під час відповіді на проблемні питання студент не може чітко сформулювати свої думки або допускає суттєві помилки, не пояснюючи їх. Загалом, студент має лише поверхнєве уявлення про матеріал, а його відповіді часто неповні та непереконливі.

26-49 — Незадовільно (FX) Студент не продемонстрував достатніх знань з курсу "Історія України 1914-1945 рр.". Більшість тестових завдань виконано неправильно або вони не виконані зовсім. Відсутнє розуміння основних подій, процесів та історичних особистостей цього періоду. Відповіді на відкриті питання часто містять суттєві помилки або зовсім не

відповідають на поставлені запитання. Термінологія не використовується, або вона є повністю некоректною. Відповіді на проблемні питання або зовсім відсутні, або вони алогічні і не мають належного обґрунтування. Загалом, студент не засвоїв основний матеріал і не здатний застосувати отримані знання для розв'язання історичних задач. 1-25 — Незадовільно (F) Студент не засвоїв матеріал курсу "Історія України 1914-1945 рр.". Більшість тестових завдань не виконано або містять грубі помилки. Відсутнє розуміння ключових подій, процесів та особистостей цього періоду, а також базових історичних понять. Відповіді на питання не надано, або вони містять серйозні помилки і є беззмістовними. Використання термінології відсутнє або неправильне. Відповіді на проблемні питання відсутні або є алогічними. Студент не може продемонструвати навіть базове розуміння матеріалу, що свідчить про серйозні прогалини у знаннях.

Робота з навчальною, науковою, науково-популярною та довідковою літературою

Домінуюче місце в навчальному процесі сучасної вищої школи посідає самостійна робота студентів з навчально-методичною, науково-популярною і довідковою літературою. Книги є найважливішим джерелом отримання як професійних, так і загальноосвітніх знань, сприяють формуванню великого інформаційного поля, розвитку пріоритетних навичок самостійної роботи. Більш того, робота з книгою є основою й початковим етапом усіх існуючих видів самостійної роботи, що практикуються сьогодні у вузах.

Цілеспрямоване читання спеціальної літератури – це процес накопичення й розширення знань за умов сформованості вміння працювати з книгою, правильно оцінювати твір, швидко розбиратися в його структурі, в зручній формі фіксувати необхідний обсяг фактичних даних.

Анотація (від лат. annotation – примітка, позначка) – **короткий виклад змісту книги, статті або окремого текстового фрагмента з їхньою критичною оцінкою**. Анотуванню притаманні лаконічність й чіткість формулювань. Уміння складати анотації має велике значення при виконанні такого виду самостійної роботи, як **підготовка бібліографічних оглядів**, які дозволяють виявити, вивчити й проаналізувати історіографічну базу тієї чи іншої проблеми.

Тези – це стислі, лаконічно сформульовані основні положення доповіді, повідомлення тощо. Вони включають виклад основних думок праці від початку до кінця, а не лише її дослідницькі частини. У тезах однією-двома фразами обґрунтовують тему, викладають історію питання, методику дослідження та його результати. Окремі тези – це розгорнуті висновки.

Залежно від поширеності тез, їх поділяють на:

- **основні** – принципово важливі головні положення, що узагальнюють зміст джерела;
- **прості** – головні думки в змістовній частині тексту; до кожної основної тези можна дібрати кілька простих, що її розв'язують;
- **складні** – запис, що включає в себе як основні, так і прості тези.

Тези можуть бути **цитатними, вільними** (формулювання того, хто виконує тези), **комбінованими** (цитати і власні формулювання).

Етапи складання тез

1. Після попереднього ознайомлення прочитайте текст вдруге.
2. Під час повторного читання розбивайте текст на змістовні частини, роблячи відповідні помітки олівцем; звертайте увагу на шрифтові виділення, це допоможе вам у роботі.
3. Осмислюючи кожний уривок, виділіть подумки в ньому найсуттєвіші положення. Рекомендуємо підкреслювати або виписувати головні думки даної частини тексту: це застереже від хибного висновку про сутність основної тези.
4. Сформулюйте власними словами або випишіть цитатою основні тези визначених частин. Виділяйте пропуском одну тезу від іншої – це полегшує подальшу роботу з ними.

5. Виконуючи складні тези, виписуйте побіжні думки (*прості тези*) так, щоб вони роз'яснювали, аргументували основні.
6. Інколи низку положень необхідно об'єднати не в порядку реальної послідовності у тексті, а в їх логічному зв'язку. Біля таких композиційно зміщених тез варто зазначити сторінки джерела (*навіть абзаци, а якщо потрібно, й окремі рядки*), де вони викладені.

Конспект (від лат. conspectus – огляд) – *один з найпоширеніших видів записів, який передбачає письмовий огляд основних думок будь-якої друкованої роботи, а також лекції, доповіді, промови.*

Види конспектів

- **План-конспект** – це стислий, складений у формі плану переказ прочитаного чи почутого.
- **Текстуальний (цитатний) конспект** – це конспект, створений з уривків оригіналу тексту – цитат.
- **Вільний конспект** – це поєднання виписок, цитат, тез.
- **Тематичний конспект** – це конспект відповіді на поставлене запитання або конспект навчального матеріалу теми.
- **Схематичний конспект** – це узагальнення матеріалу у вигляді схем, графіків, таблиць, що дають змогу розкрити сутність предмету дослідження, відкинувши другорядні деталі.

1. Прочитайте текст, визначте його тему та основну думку.
2. Поділіть текст на логіко-сміслові частини.
3. Доберіть заголовок до кожної частини і отримайте **план тексту**.
4. Поставте до кожної логіко-сислової частини тексту запитання: «Про що тут йде мова».
5. Знайдіть у тексті відповідь на поставлені запитання. Запишіть її стисло власними словами або словами автора і отримайте **тези**.
6. Доповніть тези конкретними матеріалами, фактами із тексту, цитатами і отримайте **конспект**.
7. Складаючи план, тези чи конспект, записуйте прізвище автора, повну назву роботи, рік, видавництво, назву журналу чи газети, в якому вона надрукована.
8. Виділяйте у конспекті розділи, параграфи, пункти, відокремлюйте їх один від одного.
9. Після кожної закінченої частини робіть інтервал (*сюди можна виписати нові замітки*).
10. Виділіть основні тези, ідеї різними кольорами, підкресленням, значками тощо.

План – найкоротший запис логічної структури тексту із зазначенням опорних пунктів у розгортанні теми, переліком питань, на які в тексті дають відповідь. Це своєрідний шлях через текст від факту до факту, від думки до думки. У ньому обов'язково фіксуються усі структурні частини джерела: вступ, основна частина, висновок.

Основні правила складання плану

1. План складається в довільній формі питальними чи розповідними реченнями або у змішаному вигляді.
2. Уважно прочитайте текст, визначте головну думку.
3. Поділіть текст на смислові частини, визначте мікротеми.
4. Сформулюйте пункти плану.
5. Спробуйте переказати текст, керуючись складеним планом.

Залежно від того, якою мірою дрібні змістовні групи тексту відбито в плані, він буває більш або менш розгорнутий. Розрізняють **прості** і **складні** плани.

Правила конспектування книги, статті

- Уважно прочитайте текст. Супроводжуйте читання зазначенням незрозумілих місць, незнайомих слів, нових імен, дат.
- Запишіть на першій сторінці паспортні дані книги, статті, над якою працюєте (бібліографічний опис).
- Поділіть сторінку на дві частини (праву і ліву).
- Ліворуч записуйте: назви глав, параграфів, підзаголовків, номери сторінок; формулюйте самостійно основні проблеми, якщо ці формулювання відсутні в тексті.
- Праворуч записуйте: свої висновки й коментарі, посилання на інші наявні у вас матеріали.
- Поділіть текст на логічно-сміслові частини. Під час читання тексту складіть простий детальний план – послідовний перелік основних думок автора. (В основі плану конспекту може бути зміст книги, вміщений у кінці або не початку видання).
- Записуйте тільки основне: спочатку головну думку, потім (дуже стисло) докази і приклади.
- Намагайтеся щоб записи були чіткими, змістовними і лаконічними. Для цього використовуйте схеми, таблиці.
- Для зручності користування конспектом, підкреслюйте найважливіші думки, навіть окремі фрази, словосполучення, слова; до розділів і підрозділів підбирайте заголовки.
- Цитуйте правильно і точно, зазначайте сторінку, з якої взято цитату.
- Робіть помітки, які виявляють ваше ставлення до того, що конспектуєте. Використовуйте для цього свої умовні позначки.
- Вчитися конспектувати відразу начисто.

Здійсніть самоконтроль, з'ясувавши:

- а) чи всю головну інформацію згідно з темою відбито в конспекті;
- б) чи не порушено логічний зв'язок під час скороченого запису інформації;
- в) чи всі використані символи та аббревіатури є абсолютно точними відповідниками слів і словосполучень;
- г) чи залишилася точною інформація при здійсненні переконструювань речень;
- д) чи не припустилися орфографічних, лексичних та граматичних помилок при записуванні.

Відредагуйте за результатами самоконтролю зміст, структуру та мовне оформлення одержаного конспекту.

Розв'язання проблемних питань

Даний вид самостійної роботи практикується на всіх етапах вивчення курсу “Історії України” при первинному (ознайомчому) етапі, закріпленні та узагальненні отриманих знань, при подальшому оперуванні ними.

Як правило, для самостійного вирішення студентами проблемних питань відводиться час на практичних заняттях. Головною метою цього є максимальна активізація мислення студентів, перетворення семінару з механічного викладення фактичного матеріалу в динамічний, цікавий пізнавальний процес. Окремі питання виносяться на самостійну роботу.

Відповідь на проблемне питання має містити: погляди істориків, аргументацію студента з наведенням фактів і висновків. Відповіді на проблемні запитання писати від руки в окремому зошиті.

Наприклад,

Проблемне питання: чи мав переворот 29 квітня 1918 р. контрреволюційний характер ?

На контрреволюційності наполягають прихильники УЦР та УНР (В.Винниченко, М. Грушевський, М. Лозинський, І. Мазепа, С. Петлюра, П. Христюк, М. Шаповал), які, втративши владу, вважали, що Гетьманат – це “диктатура поміщиків і капіталістів”, влада “російських реакційних сил”. Цю ж думку підтримувала радянська історіографія. Із сучасних дослідників, що дотримуються цих поглядів назву Солдатенка, Верстюка, С. Гелей.

Аргументи прихильників контрреволюційності гетьманату	Так, ні	Ваша думка
Силове придушення УЦР	Ні	Силового не було! Жодна із соціальних верств (окрім інтелігенції не виступила на захист УЦР, оскільки ні земельного, ні робітничого питання не було вирішено, в країні перебували окупаційні війська, поширилася анархія, безробіття стало масовим)
Гетьманат встановлений без волі українського народу	Ні	УЦР уконституювалася рішенням Українського національного конгресу (1,5 тис чол), а не Всеукраїнськими установчими зборами.
Гетьмана привела до влади Німеччина	Ближче до ні	УЦР повернулася у березні до Києва саме завдяки Німеччині, з якою уклала Брест-Литовський договір від 9 лютого 1918 р. Німеччина не розглядалася гетьманом як пріоритетний напрямок зовнішньої політики (переговори з Антантою).
Гетьман представляв виключно інтереси буржуазії і поміщцтва	ні	Основне завдання – створити прошарок заможного селянства як основи української нації. Сприяння буржуазії і поміщцтву було конечною необхідністю для створення бюджету країни, армії, розвитку культури. На Наддніпрянщині це єдиний період функціонування місцевих органів влади, створення системи оподаткування, грошової одиниці, бюджету ін.!
Монархічна форма правління не була підтримана українським суспільством	так	Партії монархічного спрямування були нечисельними і представляли в основному поміщцтво. Ідея монархізму в період завершення Першої світової війни втрачала популярність і в Європі. Український менталітет!
Гетьман не мав підтримки серед основної маси українського населення	так	Низька національна свідомість, популізм, поширеність соціалістичних гасел, не здатність політичної еліти сконсолідуватися навколо державницьких ідей

Прихильники П. Скоропадського – В.Липинський, Д. Дорошенко, О. Скоропис-Йолтуховський створили “Союз гетьманців-державників”, вважаючи гетьманат ідеальною формою правління. Згодом до них долучилися деякі інші представники державницького напрямку української історіографії: Кривецький, Кучабський, дослідники Українського наукового інституту в Берліні, очолюваного Мірчуком, а після війни Р. Млиновецький, Нагаєвський, Я. Пеленський, Н. Полонська-Василенко та ін., які ідеалізують роль Павла Скоропадського в державотворчому процесі доби визвольних змагань. Серед сучасних дослідників назву Р. Пирога, Д.Яневського, О. Білодіда, А. Буравченкова, В. Панченко.

прихід гетьмана до влади є закономірний етап національної революції	так	Закономірність полягає у нездатності УЦР створити виконавчу вертикаль, вийти за межі Києва, виконати умови Брест-Литовського договору. В іншому випадку булоб встановлена німецька окупаційна адміністрація
---	-----	---

Українська Держава “ґрунтувалася на незвичному поєднанні монархічних, республіканських та диктаторських засад”	так	Йшлося про обмеження влади гетьмана законодавчим органом сеймом, право подолання вето.
Гетьманат як природна альтернатива утвердженню в Україні соціалізму в його радикально-більшовицькому вигляді, тобто вбачають у Гетьманаті знаряддя боротьби не з Українською Центральною Радою, а з експансією більшовицької Росії.	Ближче до ні	Альтернативність очевидна, однак з березня 1918 р. радянські війська були виведені з України згідно договором від 3 березня 1918 р.
В період гетьманату створена державницька еліта	ні	Гетьман сформував колоніальну еліту (С.Наумкіна і Л.Козловська)
Здобутки гетьмана мали позитивне значення	так	Гетьманат П.Скоропадського не лише підтверджував, але й закріплював на практиці проголошену ІУ Універсалом УЦР державну самостійність України, утверджував її державні кордони, піднімав боєздатність збройних сил, налагоджував вертикаль державного управління, запровадив державну символіку України, домігся міжнародного визнання (14 країн), взяв під контроль Чорноморський флот, здійснив важливі програми у сфері національної освіти, науки і культури
	ні	Договір з білогвардійською Росією 14 листопада 1918 р.

Таким чином, найближча до істини є думка Ярослава Грицака: “У вужчому значенні Скоропадський будував ані українську, ані російську національну державу. Гетьманський режим прагнув впровадити нову концепцію української нації, яка базувалася не на ґрунті етнічної ідентичності та знанні української мови, а на лояльності до Української Держави».

Самостійна робота студентів в інформаційній мережі Internet

Однією з головних задач сучасної вищої освіти є комп’ютеризація, реалізація якої потенційно сприяє підвищенню якості навчання. Мережа електронних засобів комунікації передбачає можливості вільного доступу до різноманітних інформаційних джерел і задоволення зростаючих інформаційних потреб сучасної молоді шляхом залучання усіх ресурсів міжкультурного спілкування. З інноваційними технологіями навчання сьогодні пов’язані реальні перспективи підготовки у вищій школі України конкурентоспроможних фахівців.

Одним з актуальних завдань при вивченні курсу історичних дисциплін є виховання у студентів здатності удосконалювати і розвивати практичні уміння з оволодіння новими інформаційними технологіями і за їх допомогою самостійно здобувати необхідні знання.

Налагодити ефективну самостійну роботу студентів з використанням інноваційних технічних засобів, зокрема дозволяє Internet, який сприяє:

- ▲ стимулюванню пізнавальної діяльності студентів,
- ▲ успішному засвоєнню ними програм навчальних дисциплін,
- ▲ розширенню інформаційного простору,
- ▲ зміцненню вміння користуватися сучасними інноваційними розробками.

При цьому можна практикувати наступні **форми самостійної роботи з інформаційними технологіями:**

1. Пошук інформації в мережі – користування базами даних, інформаційно-пошуковими та інформаційно-довідковими системами, автоматизованими бібліотечними системами, електронними журналами тощо;

2. Організацію діалогу в мережі – використання електронної пошти (за її допомогою можна, наприклад, влаштовувати віртуальні дискусії), користування графічними редакторами синхронних і відстрокованих телеконференцій та ін.;

3. Створення тематичних web-сторінок – використання html- редакторів і графічних редакторів.

4.Створення НМК.

Методичні рекомендації для студентів щодо підготовки навчально-методичного комплексу з теми "Україна 1914-1945 рр."

1. Визначення змісту навчально-методичного комплексу (НМК)

Підготовка НМК передбачає створення комплексу матеріалів для викладання теми "Україна 1914-1945 рр." відповідно до вимог шкільної програми. Студентам слід ознайомитися з чинними державними стандартами освіти та навчальними планами, щоб забезпечити відповідність змісту навчального матеріалу вимогам Міністерства освіти і науки України.

2. Розробка навчально-методичних матеріалів

До складу НМК повинні входити:

- **Навчальні плани і програми**, які визначають структуру вивчення теми.
- **Роздатковий матеріал до уроків**, що містять поетапний опис проведення занять.
- **Презентації, комікси, та відеоматеріали** для візуального супроводу навчального процесу.
- **Робочі зошити та дидактичні матеріали** для самостійної роботи учнів.
- **Тестові завдання та контрольні роботи** для перевірки знань.

3. Відбір та систематизація навчального матеріалу

При розробці НМК необхідно висвітлити ключові події періоду 1914-1945 рр., зокрема:

- Перша світова війна та її наслідки для України.
- Українська революція 1917-1921 рр.
- Політика радянської влади в Україні у 1920-1930-х роках.
- Друга світова війна та участь України в ній.

Матеріали повинні бути структуровані відповідно до логічної послідовності подій та акцентувати увагу на причинах, перебігу та наслідках історичних процесів.

4. Використання інтерактивних методів навчання

Ефективне засвоєння матеріалу передбачає використання сучасних методів:

- **Метод проектів** – залучення учнів до самостійного дослідження історичних подій.
- **Дискусії та дебати** – обговорення історичних альтернатив та різних точок зору.
- **Рольові ігри** – відтворення історичних подій для кращого розуміння матеріалу.
- **Використання ІКТ** – застосування цифрових платформ, інтерактивних карт та документальних матеріалів.

5. Розробка дидактичних матеріалів

Для покращення засвоєння теми необхідно розробити:

- **Історичні карти**, що відображають територіальні зміни в Україні.
- **Інфографіку**, яка демонструє статистичні дані та ключові події.
- **Тематичні тести** для оцінювання знань учнів.
- **Хронологічні таблиці**, що систематизують основні події та їх наслідки.
- **Таблиці**

6. Оцінювання ефективності навчально-методичного комплексу

- Співвідносність НМК з компетентнісним, особистісно-орієнтованим і діяльнісним підходами.

7. Відповідність шкільній програмі

Розробка НМК повинна відповідати чинним програмам з історії України для середньої та старшої школи. Важливо враховувати такі аспекти:

- Актуальність тематики відповідно до освітніх стандартів.
- Відповідність віковим особливостям учнів.
- Інтеграція міжпредметних зв'язків (історія, географія, література, правознавство).
- Дотримання принципів науковості, об'єктивності та доступності викладення матеріалу.

Теми самостійної роботи

Тема 1. Україна в Першій світовій війні (1914-1917)

Ми майже фізично відчували, як по наших хребтах знов готове було переїхати важке колесо історії.

Д.Донцов

- 1.Українські січові стрільці: бойовий шлях, постаті,
- 2 Культурний феномен: стрілецька поезія і музика.

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю.Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К. : ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст.К., 2023.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патріляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"" , 2021. 560 с.
- Нарис історії Українських січових стрільців [Текст] : 110-річчю відзначення року легіону УСС на Прикарпатті присвячується / М. Лазарович ; упоряд. серії І. Монолатій. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2024. 158 с.

Додаткова

- Реєнт О. Перша світова війна і Україна : монографія. К. : *Гене́за*, 2004. 480 с.
- Нарис історії Українських січових стрільців [Текст] : 110-річчю відзначення року легіону УСС на Прикарпатті присвячується / М. Лазарович ; упоряд. серії І. Монолатій. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2024. 158 с.
- Литвин В. М. Перша світова війна 1914-1918 рр. і Україна / В.М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій; Ін-т історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2014. 452 с.
- Реєнт О. Велика війна 1914-1918 рр. у сучасній українській історіографії. Український історичний журнал. 2014. №3. С. 4-21.
- Гуцало Л. В. Перша світова війна і Україна у сучасній українській історіографії. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2017. - № 4. - С. 119-131. - Режим доступу: <http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/134950/131738>
- Кривошина Б. М. Воєнні дії на українських землях у 1914-1916 рр. у сучасній вітчизняній історіографії. Військово-науковий вісник. Львів: ЛВІ, 2005. Вип. 7. С. 103-117.

Лазарович М. Культурницька та просвітницька праця Легіону Українських Січових Стрільців під час Першої світової війни. Українські січові стрільці - лицарі рідного краю [Текст] / упорядник Валерій Ковтун. Коломия : "Вік", 2007. С.41-48.

Лозинський А. Ф. Про роль і значення сучасної української історіографії в дослідженні питань Першої світової війни. *Молодий вчений*. № 1 (41) січень. 2017. С. 93-96.

Методичні рекомендації

Висвітліть бойовий шлях Українських січових стрільців (УСС), звернувши увагу на їхню участь у Першій світовій війні. Розгляньте основні етапи формування легіону, його битви на фронтах Галичини, Буковини та Волині. Особливу увагу приділіть ролі УСС у Битві на Маківці (1915) та боротьбі проти російських військ. Оцініть їхній внесок у формування національної військової традиції та підготовку майбутніх військових кадрів для Армії УНР.

Проаналізуйте персональний склад Українських січових стрільців, виділивши найвизначніші постаті. Дослідіть роль таких командирів, як Григорій Косак, Мирон Тарнавський, Дмитро Вітовський, їхній військовий досвід і тактичні прийоми. Також зверніть увагу на інтелектуальну еліту легіону – Осипа Назарука, Лева Лепкого, Романа Купчинського, які були не лише стрільцями, а й творцями національної культури.

Дайте характеристику культурного феномена стрілецької поезії та музики, підкреслюючи її вплив на формування національної свідомості українців. Проаналізуйте, як фронтові переживання та патріотичний дух відобразилися у творчості стрільців. Окремо розгляньте жанрові особливості стрілецьких пісень, їхню мелодику та символіку.

Висвітліть найвідоміші стрілецькі пісні, такі як «Ой у лузі червона калина», «Чуєш, брате мій», «Гей, там на горі Січ іде». Дослідіть їхні тексти, музичні особливості та обставини створення. Особливу увагу зверніть на те, як ці твори сприяли зміцненню бойового духу січових стрільців та згодом стали невід’ємною частиною української патріотичної пісенної традиції.

Проаналізуйте вплив стрілецької творчості на українську літературу та мистецтво. Розгляньте, як мотиви стрілецьких пісень та поезії знайшли відображення у творчості Богдана Лепкого, Василя Пачовського, Олеса Бабія. Визначте, яким чином ці твори впливали на формування історичної пам’яті та національного відродження у ХХ столітті.

Дайте характеристику ролі Українських січових стрільців у національному русі та їхньої культурної спадщини для сучасної України. Оцініть, як їхній бойовий і мистецький спадок впливає на формування патріотичного виховання сьогодні. Запропонуйте, яким чином історію та культуру УСС можна інтегрувати в сучасний освітній процес.

Запитання

- Чим зумовлено створення Українських січових стрільців, і яку місію вони виконували під час Першої світової війни?
- Де відбувалися найважливіші бої УСС, і які фактори впливали на їхній успіх або поразку?

- Хто з командирів та ідеологів УСС відіграв ключову роль у формуванні бойового духу та національної свідомості стрільців?
- Яким чином стрілецька поезія та музика відображали патріотичні настрої того часу?
- Які риси притаманні стрілецькій творчості, і чому вона стала важливою частиною української культури?
- Як вплинула стрілецька традиція на українське мистецтво та літературу в наступні десятиліття?
- Чому спадщина Українських січових стрільців залишається актуальною в сучасній Україні, і як вона використовується в освітньому процесі?

Тема 2. Українська національно-демократична революція (1917-1918 рр.)

Перша війна росії проти України

Основна література

Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.

Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Історія України: XIX – XXI ст.: Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.]; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В. М., Колесник В. Ф., Слюсаренко А. Г., Боровик М. А., Патріляк І. К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.

Нарис історії Українських січових стрільців [Текст]: 110-річчю відзначення року легіону УСС на Прикарпатті присвячується / М. Лазарович; упоряд. серії І. Монолатій. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2024. 158 с.

Додаткова

Бойко, О. Проблема визначення кордонів України в період Центральної Ради (1917–1918 рр.). Український історичний журнал. 2008. № 1. С. 31–45.

Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917– березень 1918). Київ–Львів. 1996. 372 с. Лебедева, І. М. (2019). ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ ЗА ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ. *Сторінки історії*, (49). <https://doi.org/10.20535/2307-5244.49.2019.189559>

Демянюк О. ПРЕДСТАВНИЦТВО ВІЙСЬКОВИХ У СКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ. Війс – наук. Вісник. 2018. №30. DOI:

<https://doi.org/10.33577/2313-5603.30.2018.82-91> (дата звернення: 11.06.2025)

Брехуненко В., В. Ковальчук, М. Ковальчук, В. Корнієнко. «Братня» навала. Війни росії проти України XII–XXI ст. Видання друге. Київ, 2018. 248 с.

Синявська, О. О. (2024). ПЕРША ВІЙНА БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РОСІЇ ПРОТИ УНР КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ. *Культурологічний альманах*, (2), 88–95. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.9> (дата звернення: 11.06.2025)

Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918: Утворення та боротьба за державу. Л., 1997

Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (груд. 1917 – берез. 1918). К.; Л., 1996.

Ковальчук М. Битва двох революцій: Перша війна Української Народної Республіки з Радянської Росією. 1917–1918 рр. / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Т. 1. К.: Видавничий дім "Стилос", 2015. 608 с.

Залізняк Л. УКРАЇНА ТА РОСІЯ: ВІЙНА ЦИВІЛІЗАЦІЙ. 2017.
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa3c177f-09e8-4aad-8d34-1becfb7aaeb1/content> (дата звернення: 11.06.2025)

Капелюшний В.П., Коваль О.Ф. Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. К.: «Інтерсервіс», 2018. 480 с.

Бетлій О. Більшовицький терор у Києві у січні-лютому 1918 р.: жертви і пам'ять / О. Бетлій // Краєзнавство. 2018. № 3. С. 178. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/kraeznavstvo_2018_3_21 (дата звернення: 11.06.2025)

Методичні рекомендації

Геополітичний та внутрішній контекст війни. Проаналізуйте, які політичні події у 1917 році стали основою для початку війни між Українською Народною Республікою (УНР) та більшовицькою Росією. Як Лютнева революція та Жовтневий переворот вплинули на українсько-російські відносини?

Розкрийте основні мотиви більшовицького уряду щодо України. Чому Раднарком прагнув встановити контроль над українськими територіями? Дослідіть, як Центральна Рада реагувала на агресію з боку Радянської Росії. Які дипломатичні кроки вона здійснювала для збереження незалежності?

Наведіть приклад ключових військових операцій Першої українсько-російської війни. Як проходив наступ радянських військ на Київ у січні 1918 року? Висвітліть роль українських військових формувань у боротьбі проти більшовиків. Які частини армії УНР чинили найбільший опір окупації?

Проаналізуйте, чому війська Центральної Ради не змогли ефективно протистояти наступу Червоної армії. Які фактори вплинули на поразку УНР у січні 1918 року?

Розкрийте, яким чином більшовики намагалися легітимізувати свою владу в Україні через створення совєцької Української Народної Республіки (УНР). Як вони використовували ідею "народного уряду"? Дослідіть, як проходив Перший Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові в грудні 1917 року. Чому більшовицький уряд використав цей з'їзд для проголошення УНР?

Наведіть приклад основних заходів, які проводив уряд Радянської УНР для встановлення контролю над Україною. Як більшовики здійснювали націоналізацію промисловості, землю та репресії проти "контрреволюційних елементів"?

Висвітліть, яку роль відіграв уряд Радянської УНР у наступі на Київ у січні 1918 року. Чому Москва використовувала маріонетковий уряд для обґрунтування своєї агресії?

Проаналізуйте, як українське суспільство ставилося до Радянської УНР. Чи була ця структура популярною серед населення, чи сприймалася як російська окупаційна влада?

Дослідіть, які наслідки мало встановлення радянської влади в Україні у 1918 році. Як це вплинуло на подальшу боротьбу за незалежність?

Наведіть приклад рос військових злочинів після взяття Києва в січні 1918 року. Які групи населення найбільше постраждали від більшовицького терору?

Висвітліть, як Муравйов обґрунтовував масові репресії проти української інтелігенції, військових та духовенства. Якими методами здійснювалися страти та переслідування? Проаналізуйте, яким був масштаб «черв.терору». Як ці події вплинули на формування історичної пам'яті про війну?

Проаналізуйте, як міжнародна спільнота реагувала на події в Києві під час Муравйовського терору.

Запитання

Проаналізуйте, які політичні, військові та соціальні фактори стали передумовами початку війни між УНР і радянською Росією.

Дослідіть, чому більшовики прагнули встановити контроль над Україною. Які стратегічні та економічні мотиви вони мали?

Наведіть приклад ключових битв та наступальних операцій, які визначили перебіг Першої українсько-російської війни.

Проаналізуйте, як більшовики створювали маріонеткову рад УНР та навіщо їм було потрібно імітувати «народний» уряд.

Розкрийте, які основні кроки здійснював уряд рад УНР для легітимізації своєї влади в Україні.

Дослідіть, які соціальні та економічні зміни відбулися внаслідок запровадження більшовицької політики в Україні.

Проаналізуйте, які методи використовували більшовики для встановлення контролю над Києвом після захоплення міста. Які групи населення були піддані репресіям?

Дослідіть, які історичні паралелі можна провести між Першою українсько-російською війною та сучасними подіями.

Наведіть приклад того, як події 1917–1918 рр. відображені в українській історичній пам'яті та культурі.

Самостійна робота

Тема 3. Українська Держава Павла Скоропадського

1. Ставлення політичних партій до перевороту гетьмана Скоропадського.

2. Оформлення антигетьманської опозиції, її практичні кроки

Основна

Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.

Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Історія України: XIX – XXI ст.: Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.]; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В. М., Колесник В. Ф., Слюсаренко А. Г., Боровик М. А., Патриляк І. К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2021. 560 с.

Додаткова

Пиріг Р. Гетьманат Павла Скоропадського: комплекс малоросійства правлячої еліти / Р.

Пиріг // Український історичний журнал. 2023. Число 4. С. 59–84.

doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.04.059> (дата звернення: 11.06.2025)

Сергійчук В. Нам не потрібні пагініці від трухлявого пня малоросійства. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3534208-nam-ne-potribni-paginci-vidtruhlavogo-pna-malorosijstva.html> (дата звернення: 11.06.2025)

Верстюк В. Гетьман П. Скоропадський і гетьманська держава в польській історіографії.

Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 160–186.

doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.160>

Kozubel, M. B. Przestępczość w Państwie Ukraińskim w okresie koniec lipca - sierpień 1918 r. — analiza na podstawie wybranych materiałów Centralnego Państwowego Archiwum Wyższych Organów Władzy i Administracji Ukrainy w Kijowie. Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodnie. LIV, z. 2 (2019): 109–28. doi: <https://doi.org/10.12775/SDR.2019.2.04> (дата звернення: 11.06.2025)

Пиріг Р. Українська гетьманська держава в імперативах фіналу світової війни (1918 р.)

Український історичний журнал. 2024. Число 4. С. 51–71.

doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.051> (дата звернення: 11.06.2025)

Ралдугіна Т. Федераційна грамота Павла Скоропадського: внутрішні і зовнішні чинники її проголошення. Національний музей історії України: поступ у третє тисячоліття. Київ, 2004. С. 57–58.

Olszański, T. A. Ukraińskie stulecie 1914–2014. Warszawa, 2020.

Kowalewski, Z. M. Ukraińskie rewolucje. Warszawa, 2023.

Гай-Нижник П. Фінансова політика уряду Української Держави гетьмана П. Скоропадського (29 квітня — 14 грудня 1918 р.). Київ, 2004.

Гай-Нижник П. 1918-й: два перевороти. Київ, 2019.

Пиріг Р. Відносини України і Центральних держав: нетипова окупація 1918 р. Київ, 2018.

Рєєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2003.

Тимошук О. Охоронний апарат Української Держави (квітень - грудень 1918 р.). Харків, 2000.

Україна й українці в постімперську добу (1917-1939). Київ, 2021.

Пиріг Р.Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси/Р.Я.Пиріг. К.: Інститут історії України, 2011. Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Pyrih_Ruslan/Ukrainska_hetm_derzhava_1918_roku_Istor_narysy.p df (дата звернення: 11.06.2025)

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 - грудень 1918. Київ - Філадельфія. 1995. Винниченко В.К. Відродження нації. У 3-х ч. К., 1990.

Христюк П. Замітки і матеріали з історії української революції: В 4-х т. Т.3. Прага, 1921.

Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917-1921. К., 2003. Історія України. Документи. Матеріали / укладання, коментар В.Ю.Король. К., 2002.

Петлюра С. Статті. К.,1993. Дипломатія УНР і Української Держави в документах і спогадах сучасників. У двох томах. К., 2008

Папакін Г. Павло Скоропадський: патріот, державотворень, людина. Історико-архівні нариси. К., 2003.

Тимошук О.В. Охоронний апарат Української Держави (квітень – грудень 1918 р.): Монографія. Харків, 2000.

Пиріг Р.Я. Українська гетьманська держава 1918 року: Історичні нариси. К., 2011. 336 с.

Капелюшний В.П. Здобута і втрачена незалежність: Історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.). К., 2003.

Гошуляк І. Українська державність і кримські татари (з досвіду взаємовідносин 1917–1918 рр.). Кримські татари: історія і сучасність (До 50-річчя депортації кримськотатарського народу): Матеріали Міжнар. наук. конф., Київ, 13–14 травня 1994 р. К., 1995.

Савченко В. Павло Скоропадський — останній гетьман України. Х., 2008.

Солдатенко В. Україна в революційну добу: Історичні есе-хроніки. У 4-х т. Т. II. Рік 1918. К., 2009. Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії. К.,2008.

Терещенко Ю. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції. Укр. іст. журн. 2008. №3. С.19-37.

Кришина Н. Діяльність німецької військової адміністрації в Україні у 1918 році. К., 2006.

Малиновський Б. Аграрна політика Австро-Угорщини та Німеччини в Україні 1918 р. Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Дн-ськ,2002.

Корновенко С. Аграрне законодавство П.Скоропадського у контексті вітчизняного та європейського досвіду вирішення земельного питання (1918-1921 рр.). Український історичний журнал. 2008. № 4. С.72-80.

Любовець О. Уряди Української Держави П.Скоропадського. Історичний журнал. 2008. № 4. С.3-13

Гай-Нижник П.П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня-14 грудня 1918 р.). К., 2004. 430 с.

Заболотний Є. Зображення Української держави та постаті гетьмана Скоропадського на телебаченні та в Youtube. <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/13723> (дата звернення: 11.06.2025)

Кравчук, М. Державне будівництво та державно-правові ідеї Павла Скоропадського [Текст] *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Вип. 3. С. 6-15.

Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6005-4/978-966-02-6005-4.pdf> (дата звернення: 11.06.2025)

Папакін Г. Павло Скоропадський: життя крізь власні его-джерела (листи, щоденники, мемуари). Архіви України. 2023. Режим доступу: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/196>

Пиріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір. К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 518 с.

Капелюшний В.П., Коваль О.Ф. Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. К.: «Інтерсервіс», 2018. 480 с.

Українська держава (квітень – грудень 1918 року) : зб. док. і матер. : у 2-х т., 3-х ч. / НАН України, Ін-т історії, Центр. держ. архів вищ. органів влади і управління ; упоряд.: Р. Пиріг (кер.) та ін. Київ : Темпора, 2015. Т. 2. Ч. 3. XX, 412 с.

Гай-Нижник П. П. Утвердження тризубу в офіційній символіці Української Народної Республіки та Української Держави доби Центральної ради і Гетьманату (1917–1918 рр.). Гілея. 2018. Вип. 131. С. 21–29.

Пиріг Р. Гетьманат Павла Скоропадського: комплекс малоросійства правлячої еліти / Р.

Пиріг // Український історичний журнал. 2023. Число 4. С. 59. Режим

доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_4_5

Турченко Ф.Г. П.Скоропадський і М.Міхновський 1918 р.: дві моделі державного будівництва. Український історичний журнал. 2008. № 4. - С. 48-59. Режим

доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2008_4_48 (дата звернення: 11.06.2025)

Методичні рекомендації для студентів

Висвітліть загальну політичну ситуацію в Україні після проголошення Української Народної Республіки та передумови приходу до влади гетьмана Павла Скоропадського. Розгляньте, які політичні, соціальні та економічні фактори сприяли гетьманському перевороту 29 квітня 1918 року. Зверніть увагу на підтримку з боку німецько-австрійських військ та реакцію українського суспільства на зміну влади.

Проаналізуйте ставлення основних політичних партій до приходу до влади Павла Скоропадського. З'ясуйте, які політичні сили підтримали гетьманський режим, а які виступили проти нього. Дослідіть позиції Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), Української партії соціалістів-федералістів (УПСФ) та інших політичних організацій.

Дайте характеристику політики Павла Скоропадського, акцентуючи увагу на його соціально-економічних та культурних реформах. Оцініть, які кроки були спрямовані на зміцнення державного апарату, розвиток освіти, культури та економіки. Особливу увагу приділіть земельному питанню та відносинам із великими землевласниками, що стало одним із чинників зростання опозиційних настроїв.

Висвітліть процес формування антигетьманської опозиції, її основні етапи та ключові учасники. Проаналізуйте роль Українського національного союзу (УНС), що став центром об'єднання опозиційних сил. Розкрийте, як соціалістичні та національно-демократичні партії об'єдналися для боротьби проти гетьманського режиму та які методи вони застосовували.

Проаналізуйте практичні кроки антигетьманської опозиції у підготовці до повстання проти Скоропадського. Розгляньте, як політичні партії співпрацювали з військовими формуваннями Директорії УНР, які рішення приймалися в ході організації повстання та які труднощі виникали. Зверніть увагу на роль Симона Петлюри та Володимира Винниченка у керівництві Директорією.

Дайте характеристику наслідків антигетьманського повстання та падіння режиму Скоропадського. Оцініть, як зміна влади вплинула на подальший розвиток Української Народної Республіки, які помилки допустили лідери антигетьманської опозиції та як їхні дії вплинули на майбутні політичні події в Україні. Зробіть висновки про історичне значення цього періоду для становлення української державності.

Запитання

1. Чому гетьман Павло Скоропадський прийшов до влади, і які чинники цьому сприяли?
2. Як політичні партії України ставилися до гетьманського перевороту, і які аргументи висували на його підтримку чи проти нього?

3. Яку роль відігравав Український національний союз у формуванні антигетьманської опозиції, і хто до нього входив?
4. Де відбувалися основні події антигетьманського повстання, і які сили брали в ньому участь?
5. Коли розпочалося повстання Директорії проти Скоропадського, і як розгорталися події?
6. Що змінилося в політичному житті України після падіння гетьманського режиму?

Самостійна робота **Тема 4. Директорія УНР**

Акт злуки.

Основна

Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.

Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія : [у 4 т.] / Івано-Франків. облдержадмін. [та ін.] ; [редкол.: М. Кугутяк та ін.]. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018 - 2021.

Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патріляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"" , 2021. 560 с.

Додаткова

Дипломатія УНР і Української Держави в документах і спогадах сучасників. У двох томах. К., 2008.

Сідак В., Осташко Т., Вронська Т. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника. К., 2004

Винниченко В.К. Відродження нації. У 3-х ч. К., 1990.

Донцов Д. Рік 1918, Київ. К., 2002.

Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917-1921. У 2-х кн. Дніпропетровськ, 2001.

Петлюра С. Статті. К., 1993. Україна в XX столітті. Збірник документів і матеріалів. 1900 – 1939 рр. К., 1997. Україна в XX столітті. 1900-2000: 36. док. і матеріалів. К., 2000. Липинський, В. Твори. Архів. Студії. Т. 1. К., 2003.

Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920: Документи і матеріали. У 2 т. / ред. кол.: В. Верстюк (відп. ред.), О. Бойко, Р. Пиріг, Н.

Маковська; упорядн.: В. Верстюк (керівник), Г. Басара-Тилишак, В. Бойко, О. Бойко, А. Гриценко, О. Кудлай, Н. Маковська, О. Михайлова, Т. Осшашко, О. Щусь. НАН України. Інститут історії України; Центральний державний архів вищих органів влади і управління України; Дослідний інститут сучасної української історії (Філадельфія). Т. 1. К.: Вид-во Олени Теліги, 2006. 688 с.

Дацьків, І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917 – 1923 рр. Тернопіль, 2009.

Капустян Г. Принципи народного самоуправління в махновському повстанському русі. *Український визвольний рух: наук. Зб.* Львів, 2017. Збірник 22. С. 138-149.

Лисенко А.А. Участь українських повстанців у збройному протистянні на українських теренах у 1918 – 1919 рр.. ВУМ. Вип. 1(15). Київ: 2017. С.52-55.

Тимченко Р. Еволюція дипломатичних відносин між УНР і Польською Республікою: від установа до розриву (листопад 1918 — березень 1921 рр.) *Український історичний журнал*. 2024. Число 4. С. 119-139. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.119> (дата звернення: 09.06.2025)

Віднянський С. Варшавський договір 1920 р. в оцінці сучасної української історіографії. *Україна дипломатична*. Вип. 18. Київ, 2017. 91-100.

Гай-Нижник П. Переосмислення ролі С. Петлюри та значення військово-політичного союзу України з Польщею (1920) в сучасній українській історичній пам'яті. *Спадщина Пілсудського та Петлюри*. Київ, 2021. С. 60-78.

Верстюк В. Союз Пілсудського — Петлюри в історії боротьби за українську державність. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 4-21.

Корольов Г. Остання битва за *antemurale*? Українсько-польський союз 1920 р. у контексті «вільсонівського моменту». *Przegląd Wschodni*. № 61. 2020. S. 91-103.

Піскун В. Ставлення наддніпрянських політичних кіл до Варшавської угоди. *Przegląd Wschodni*. № 61. 2020. S. 66-71.

Руккас А. Разом з польським військом: Армія Української Народної Республіки 1920 р. Ніжин, 2013.

Rukkas, A. Razem z Wojskiem Polskim: Armia Ukrainkiej Republiki Ludowej w 1920 r. Warszawa, 2020.

Тинченко Я. Українська армія у 1920 р. Київ, 2020.

Українсько-польські відносини: Новітня доба. Відп. ред. М. Литвин. Львів, 2017.

Кульчицький С. Симон Петлюра: «Я вірю і певний, що Україна як держава буде!». Київ, 2021.

Литвин С. Симон Петлюра у боротьбі за самостійну Україну. Київ, 2018.

Nowak, A. Kłęska imperium zła: Rok 1920. 2020.

Nowak A. Polska i trzy Rosje: Studium polityki Jozefa Piłsudskiego (do kwietnia 1920 r.). Krakow, 2001.

Доценко О. Літопис Української революції: Матеріали й документи до історії Української революції. Київ; Львів, 1923. Т. 2. Кн. 4.

Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918-1920: Документи і матеріали: У 2 т. Ред. кол.: В. Верстюк (відп. ред.), О. Бойко, Р. Пиріг, Н. Маковська та ін. Т. 2. Київ, 2008.

Миколайчик М. Польсько-більшовицька війна 1920 р. у звітах західних спостерігачів. *Український історичний журнал*. 2022. Число 1. С. 87-102.

doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.087> (дата звернення: 09.06.2025)

Кузовова Н. Французька військова місія у Херсоні 1919 р. та її наслідки. *Український історичний журнал*. 2022. Число 1. С. 75-86. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.075> (дата звернення: 09.06.2025)

Fieschi P. L'intervention française à Odessa (décembre 1918 – mars 1919) vue à travers l'action du «Consul de France», Emile Henno Cahiers slaves. – 2016. – №14. – P.161–172.

doi: <https://doi.org/10.3406/casla.2016.1142> (дата звернення: 09.06.2025)

Політична історія України ХХ ст. : У 6 т. / редкол. І. Ф. Курас (голова) та ін. К. : Генеза, 2002–2003.

Яблонський В. Від влади п'ятьох до диктатури одного: Історикополітичний аналіз Директорії Української Народної Республіки. К. : Альтерпрес, 2001.

Капелюшний В.П. Здобута та втрачена незалежність: історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917 – 1921 рр.) К.: ОЛАН, 2003. 608 с.

Великочий В. Українська історіографія про значення і наслідки акту злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 року. Історія, філософія, релігієзнавство. 2008. № 1. С.43-49.

Верстюк В.Ф. Симон Петлюра: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження). Укр. іст. журн. 2004. №3.

Боровик М. Селянський повстанський рух в Україні: особливості військової організації: [період Української революції 1917-20 рр.]. Історичний журнал: Наукове громадсько-політичне видання. К. : Вища школа. 2004. С.15-25.

Коновал А. Селянський "батько" Нестор Махно і полум'яний революціонер Л.Д.Троцький//Історія в школі: Науково-методичний ж-л. К.: Етносфера. 2003. С.8-15.

Стахів, М. Україна в добі Директорії УНР. Т. 5: Директорія і Антанта. Скрентон, 1964.

ЄРМОЛАЄВ В. Гетьманат і Директорія: спроби відновлення вищих представницьких органів// Право України. Режим доступу: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_ukr_3_17/ (дата звернення: 09.06.2025)

Українська революція. Історичні портрети/ упоряд.: Корновенко С.В., Морозов А.Г., Ресент О.П. Вінниця, 2004.

Задунайський В. Структура вищого управління військ УНР за часів Центральної Ради (в квітні 1918 р.) і Директорії (в лютому 1919 р.): спільне і відмінне. Режим доступу: <http://vnv.asv.gov.ua/article/view/157255> (дата звернення: 09.06.2025)

Кушко І. ДИРЕКТОРІЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УНР У ПЕРШІ МІСЯЦІ СВОЄЇ РОБОТИ (ЛИСТОПАД 1918 Р. – СІЧЕНЬ 1919 Р.). *Збірник наукових праць SCIENTIA*. 2021. Режим доступу: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/12816> (дата звернення: 09.06.2025)

Яблонський, В. Формування та трансформація політичного режиму Директорії УНР наприкінці 1918 – 1919 рр. *Київські історичні студії*. 2023. №16. С.73–83. Режим доступу: <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2023.18> (дата звернення: 20.08.2025) (дата звернення: 09.06.2025)

Галицька-Дідух Т. Галицьке представництво на Ризькій мирній конференції. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – Вип.140. Ч. 3. Історичні науки. К. : «Видавництво «Гілея», 2018. С. 110–118.

Галицька-Дідух Т. Маріонеткові радянські республіки у політиці більшовицького уряду Росії періоду Української національно-демократичної революції (1917–1921 рр.) Гілея: науковий вісник. К. : «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 150. Ч. 1. Історичні науки. С. 27–37

Савченко В. А. Анархістський рух в Україні в 1903–1929 рр.: організаційні форми, комунікації і механізми функціонування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 «Історія України» (032 – Історія та археологія). – Інститут історії України НАН України, Київ, 2017. Режим доступу: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Dysertatsiya-Savchenka-V.A..pdf> (дата звернення: 09.06.2025)

Перший Зимовий похід Армії УНР / Х. Астапцева // Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського : [офіц. портал]. Київ, 2019. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5048> (дата звернення: 09.06.2025)

Ластовець, Н. (2017). Повсякденність українських дипломатичних представництв періоду Директорії УНР (1919 – 1921 рр.). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*, 19(1), 95-103. Retrieved із <https://periodicals.karazin.ua/apvvi/article/view/9881> (дата звернення: 07.05.2025)

Галицька-Дідух Т. Дипломатична боротьба за українське представництво на Ризькій мирній конференції (1920–1921 рр.) // Український історичний журнал. – 2001. – №6. – С. 100-110.

Галицька-Дідух Т. Україна в політиці урядів радянської Росії і Польщі (1920 р.). *Галичина. Науковий і культурно-просвітний часопис*. Івано-Франківськ. 2000. №4. С. 199-204.

Галицька-Дідух, Т. Варшавський договір 1920 р. у контексті соборницької ідеї. *Галичина: Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. Ів.-Франківськ, 2005. № 11. С.82-93.

Діденко, І. Боротьба Української Держави за приєднання Криму. *Київська старовина*. 2007. № 5. С.64-78.

Яблонський, В. (2023). Формування та трансформація політичного режиму Директорії УНР наприкінці 1918 – 1919 рр. *Київські історичні студії*, (1 (16), 73–83. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2023.18> (дата звернення: 09.06.2025)

Морозюк, В. У "чотирикутнику смерті". Морозюк, Володимир. Пом"яник-4 [Текст] / В.Морозюк. Ів.-Франківськ, 2007. С.45-71.

Капелюшний В.П., Коваль О.Ф. Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. К.: «Інтерсервіс», 2018. 480 с.

Дорошко М. Російський більшовизм і українські національні уряди в кінці 1917 - на початку 1919 рр. *Часопис української історії [Текст] : збірник наукових статей / за ред. док. іст. наук, проф. А.П.Коцура*. К., 2008. Вип. 10. С.123-127.

Методичні рекомендації

Робота з історичними термінами, історичними постатями, історичними джерелами. Проаналізуйте внутрішні чинники, які завадили реалізації Акту злуки між УНР та ЗУНР. Як впливали різні погляди політичних сил на цей процес?

Розкрийте зовнішні чинники, які негативно вплинули на реалізацію Акту злуки. Як позиція сусідніх держав, зокрема Польщі та Росії, вплинула на процес об'єднання Західноукраїнської Народної Республіки та Української Народної Республіки?

Висвітліть наслідки внутрішньої і зовнішньої політики для реалізації Акту злуки. Які основні наслідки для політичної ситуації в Україні мала невдача в реалізації Акту злуки? Як це вплинуло на подальші стосунки між УНР та ЗУНР?

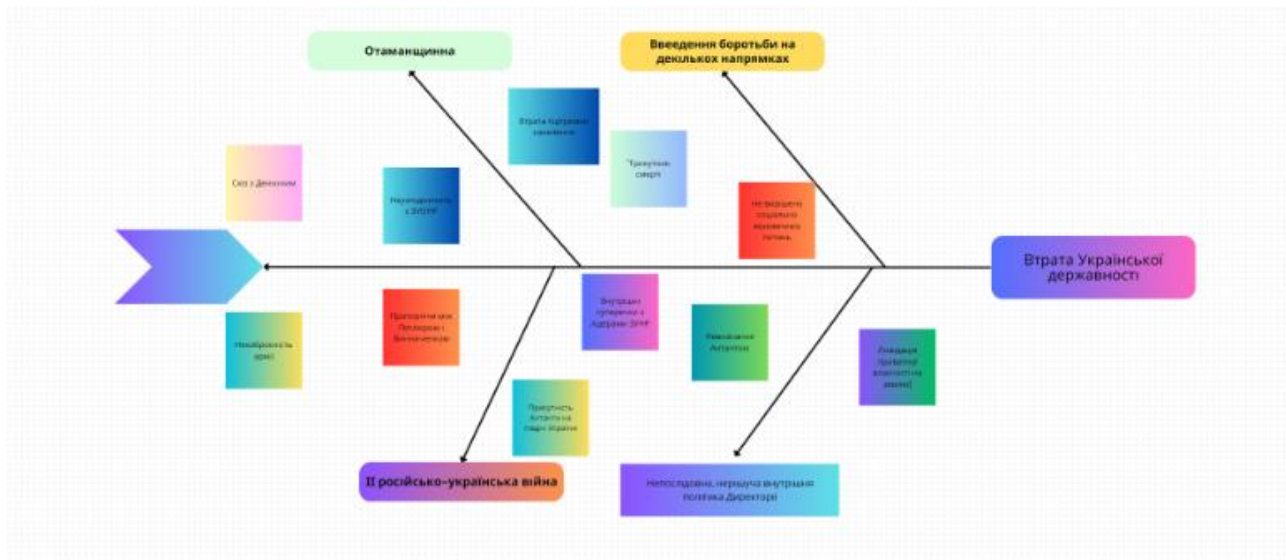
Проаналізуйте основні напрями зовнішньої політики Директорії. Які основні цілі ставила перед собою Директорія у зовнішньополітичній діяльності? Які держави стали основними партнерами для Директорії? Розкрийте стратегії, які використовувалися Директорією для забезпечення незалежності України. Як вона здійснювала свої дипломатичні зусилля?

Досліджуйте стосунки Директорії з державами Центральної Європи та Антантою. Яким чином Директорія взаємодіяла з країнами Антанти і які політичні наслідки це мало для України в період її існування? Які основні зовнішні виклики заважали реалізації політики Директорії? Як впливали війни та військові загрози з боку білої росії, Польщі та більшовицької росії на стратегію Директорії?

Висвітліть роль дипломатії Директорії у забезпеченні територіальної цілісності України. Як зовнішня політика Директорії сприяла зміцненню територіальної цілісності України? Які важливі угоди чи дипломатичні кроки були здійснені для цього?

Таблиця «Україна в політиці європейських держав» Порівняйте національну політику Денікіна і Врангеля.

У чому полягали основні уроки діяльності Директорії для подальших українських визвольних змагань? Це питання допоможе сформулювати історичні висновки та оцінити значення Директорії для майбутніх спроб створення незалежної української держави.

Запитання

- Які внутрішні чинники завадили реалізації Акту злуки між УНР та ЗУНР?
- Як зовнішня політика Росії та Польщі вплинула на процес об'єднання українських земель?
- Які міжнародні обставини ускладнили реалізацію Акту злуки?
- Які основні напрямки зовнішньої політики Директорії?
- Як Директорія намагалася забезпечити міжнародне визнання України?
- Яким чином Директорія взаємодіяла з країнами Антанти?
- Які основні труднощі виникали у зовнішній політиці Директорії в контексті військових загроз?

Самостійна робота
Тема 5. Західноукраїнська Народна Республіка.
Станиславів в період ЗУНР

Література
Основна

Нарис історії Українських січових стрільців [Текст] : 110-річчю відзначення року легіону УСС на Прикарпатті присвячується / М. Лазарович ; упоряд. серії І. Монолатій. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2024. 158 с.

Додаткова

Лозинський М. Галичина в рр. 1918 - 1920. Прага, 1922. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Докум. і матер. у 5-ти томах. / укл. О.Карпенко, К.Мицан. Т.2. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. 712 с. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Докум. і матер. у 5-ти томах. Т. 3. Кн.1. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Історія / кер. авт. кол. О.Карпенко. Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. 628 с.

Литвин М. ЗУНР на геополітичній карті Центрально-Східної Європи. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Західно-Українська Народна Республіка. Вип.6 / Відп. ред. Ю.Ю.Сливка. Львів : Інститут українавства ім. І.Крип'якевича НАН України. 2000. С. 208-230.

Монолатій І. С. Станиславів – тимчасова столиця Західно-Української Народної Республік. Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2018. № 5. С. 9-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2018_5_3. (дата звернення 03.06.2025)

Петро Арсенич «Станиславів – столиця ЗУНР» Режим доступу: <https://ifkm.if.ua/page247.html> (дата звернення 03.06.2025)

Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки : документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби Серія : Моє місто / упор. І. Монолатій. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. № 16. 175 с.

Столиці ЗУНР – Львів, Тернопіль, Станиславів. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Львів – Івано-Франківськ, 2008. С. 256–275.

Станиславів і Український легіон. Сер. Моє місто / І. Монолатій, М. Лазарович. Івано-Франківськ, 2015, № 35. С. 96–99.

Баб'юк Т. Перший листопад у Станиславові : [1918 р.; спогади] Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки : документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби. Івано-Франківськ. Серія: Моє місто, 2008. № 16. С. 54–62.

Інформація польського офіцера про події у Станиславові на початку листопада 1918 р. Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки: документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби. Івано-Франківськ, 2008. С. 15–19. ("Моє місто" ; № 16)

Інформаційне повідомлення львівської газети "Діло" про встановлення влади Української Національної Ради в Станиславові: [17 листопада 1918 р.] Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки: документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби. Ів.-Франківськ, 2008. С. 22–27. ("Моє місто" ; № 16).

Сохоцький І. Станиславів – тимчасова столиця ЗУНР (ЗОУНР) / Ісидор о. Сохоцький. Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки: документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби. Серія : Моє місто. Івано-Франківськ, 2008. № 16 – С.70-82.

Методичні рекомендації

Якою була роль зовнішніх держав у долі ЗУНР, і чи могли інші країни забезпечити міжнародне визнання Західної України? Це питання відкриває тему впливу великих держав на українсько-польське протистояння, зокрема позицій Франції, Великої Британії та США. Таблиця «Місце Східної Галичини в геополітичних концепціях урядів Антанти у 1918-1923 рр.» Висвітлить дипломатичну діяльність ЗУНР в еміграції.

Чи виправданою була політика ЗУНР щодо національних меншин на своїй території?ЗУНР оголосила принцип рівних прав для всіх національностей, проте стосунки з

польською та єврейською меншинами були напруженими. Чи була ця політика ефективною та чесною?

Проаналізуйте роль Станиславова в становленні та розвитку Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Яким чином Станиславів став важливим центром політичного та військового життя ЗУНР? Які соціально-політичні умови сприяли розташуванню уряду та військових сил ЗУНР в Станиславові?

Коли і чому уряд ЗУНР переніс свою столицю до Станиславова? Як функціонував уряд ЗУНР в Станиславові? Які заходи були прийняті урядом ЗУНР для забезпечення економічного та соціального розвитку на території Станиславова?

Охарактеризуйте ситуацію в Станиславові після захоплення його польськими військами в 1919 році. Які політичні та соціальні наслідки мало захоплення Станиславова для ЗУНР і для українського населення міста? Як місто стало осередком національного руху під час існування ЗУНР?

Запитання

- Як Франція, Велика Британія та США впливали на політичну ситуацію в Західній Україні у 1918-1923 роках? Чи могли ці країни забезпечити міжнародне визнання ЗУНР, і яким чином їхня позиція впливала на українсько-польське протистояння?
- Які дипломатичні кроки здійснювала ЗУНР у еміграції для забезпечення міжнародної підтримки? Які країни стали основними партнерами ЗУНР, і що було зроблено для того, щоб досягти визнання на міжнародній арені?
- Чи виправданою була політика ЗУНР щодо національних меншин на своїй території.
- Проаналізуйте роль Станиславова в становленні та розвитку ЗУНР. Коли і чому уряд ЗУНР переніс свою столицю до Станиславова? Які були причини цього рішення і як функціонував уряд ЗУНР після перенесення столиці? Які конкретні заходи вживав уряд для забезпечення економічного та соціального розвитку на території Станиславова?
- Охарактеризуйте ситуацію в Станиславові після захоплення його польськими військами в 1919 році.

Самостійна робота

Тема 6. Політика більшовицького уряду в Україні у 1919–1920 рр.

1. Антибільшовицький повстанський рух в Україні у 1919 р..
2. Повстанський рух 1920 р. Повстанські республіки

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.
- Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія : [у 4 т.] / Івано-Франків. облдержадмін. [та ін.] ; [редкол.: М. Кугутяк та ін.]. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018 - 2021.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патріляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2021. 560 с.

Додаткова

- Кульчицький С. Держава-суспільство як фундамент більшовицької системи влади і власності. Український історичний журнал. 2024. № 2. С. 132-141. Режим доступу: http://uhj.history.org.ua/cgi-bin/uhj/jrn.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=uhj&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=UIJ_2024_2_9 (дата звернення 12.06.2025)
- Кульчицький С. Ленінська держава-комуна як інструмент побудови спотвореного світу. Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 167-185. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.167> (дата звернення 12.06.2025)
- Вронська Т. "Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112> (дата звернення 12.06.2025)
- Кульчицький С. Ленінська система влади і власності в окупованій Україні. 1917—1923 / Станіслав Кульчицький; відп. ред. Валерій Смолій; НАН України, Інститут історії України. Київ : Академперіодика, 2024. 548 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Stanislaw_Kulchyskyi/Leninska_systema_vlady_i_vlasnosti_v_okupovanii_Ukraini_19171923.pdf?PHPSESSID=jcfcver1u03qdda63vjhnpnd84 (дата звернення 12.06.2025)

Тинченко Я. Переслідування радянськими каральними органами прихильників незалежності України в 1920-1923 рр. Український історичний журнал. 2024. Число 5. С. 78-101.

doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.078>

Василенко В. Архівно-кримінальні справи як джерело вивчення репресій більшовицького режиму проти учасників повстанського руху за відновлення УНР: дис. ... канд. іст. наук, 07.00.06. Дрогобич, 2019.

Котвицький В. 1-Й ЕТАП КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ПІД ЧАС «ВОЄННОГО КОМУНІЗМУ» В УКРАЇНІ. Режим доступу:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12218/Kotvytskyy.pdf?sequence=1> (дата звернення 12.06.2025)

Дмитрієнко М.Ф. Зміни в адміністративно - територіальному устрої України в 1919 -1920 рр. Укр. іст. журн. 2004. №1. С. 43 -52. Дорошко М. Номенклатура: керівна верхівка радянської України (1917 - 1938 рр.). К., 2008. 365 с.

Єфіменко Г.Г. Економічні аспекти національної політики Кремля щодо радянської України (1918 - 1919 рр.) Укр. іст. журн. 2006. №1. С. 83 -101.

Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 - 1928). К., 1996.

Політичний терор і тероризм в Україні XIX -XX ст. Історичні нариси. К., 2002. Політична історія України. XX століття: У 6 т./ редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. К., 2002. Т.3

Рєєнт О. У робітнях історичної науки. К., 1999. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси: В 3 т. / ред. рада: В.М. Литвин (голова) та ін.; НАН України, Ін -т історії України. К., 2004. Т.2: Радянський проект для України. К., 2004.

Українська революція і державність (1917 –1920 рр.)/ авт. колектив: І.Л. Гошуляк (керівник) та ін. К., 1998.

Українська революція. Історичні портрети/ упоряд.: Корновенко С.В., Морозов А.Г., Рєєнт О.П. Вінниця, 2004.

Яневський Д. Політичні системи України 1917 -1920 років: спроби творення і причини поразки. К., 2003. Домашенко Ю. Хто він, отаман Зелений? :[про Данила Терпила - отамана Дніпровської дивізії (1918 -1919 рр.)]. Пам'ять століть: Історичний науковий та літературний журнал. К. : Ред. ж -лу.№3 - 4. С.245 -248. Українська революція не перетворилася в большевизм : [1917 - 1920 рр.].

Верстюк В. Горобець Н., Толочко В. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3 т. К.: Наукова думка, Т. 1: Українські проекти в Російській імперії. 2004. 504 с.

Політична історія України XX ст. : У 6 т. / редкол. І. Ф. Курас (голова) та ін. К. : Генеза, 2002-2003.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. К.: «Генеза», 2000. 360 с.

Єфіменко Г. Г. Більшовицький центр і радянська Україна: економічні аспекти національної політики Кремля у 1917 - 1925 рр. Український історичний журнал. 2009. № 2. С. 96 -109.

Корновенко С.В., Морозов А.Г., Рєєнт О.П. Україна під владою більшовиків у 1919 р. Корновенко Сергій Валерійович. Українська революція: Навч. посібник. Вінниця: Фоліант, 2004. С.262-279.

АРХІРЕЙСЬКИЙ Д. ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОЇ МОНОПОЛІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ДОБИ “ВОЄННОГО КОМУНІЗМУ” ТА ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО НЕПУ (В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВ РАДЯНСЬКОЇ МИТНОТАРИФНОЇ СПРАВИ). Режим доступу: <http://gj.nmu.org.ua/pdf/2012/1/Ahireyskij.pdf> (дата звернення: 12.08.2025)

Кульчицький С. Державасуспільство як фундамент більшовицької системи влади і власності. Український історичний журнал. 2024. № 2. С.132-141. Режим доступу: http://uhj.history.org.ua/cgi-bin/uhj/jrn.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=uhj&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=UIJ_2024_2_9 (дата звернення: 12.08.2025)

Кульчицький С. Ленінська держава-комуна як інструмент побудови спотвореного світу. Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 167-185. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.167> (дата звернення: 12.08.2025)

Вронська Т. "Іноземцям - заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112> (дата звернення: 12.08.2025)

Кульчицький С. Ленінська система влади і власності в окупованій Україні. 1917—1923 / Станіслав Кульчицький; відп. ред. Валерій Смолій; НАН України, Інститут історії України. Київ : Академперіодика, 2024. 548 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Stanslav_Kulchytskyi/Leninska_systema_vlady_i_vlasnosti_v_okupovanii_Ukraini_19171923.pdf?PHPSESSID=jcfkver1u03qdda63vjhnpnd84 (дата звернення: 12.08.2025)

Тинченко Я. Переслідування радянськими каральними органами прихильників незалежності України в 1920-1923 рр. Український історичний журнал. 2024. Число 5. С. 78-101. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.078> (дата звернення: 12.08.2025)

Василенко В. Архівно-кримінальні справи як джерело вивчення репресій більшовицького режиму проти учасників повстанського руху за відновлення УНР: дис. ... канд. іст. наук, 07.00.06. Дрогобич, 2019.

Методичні рекомендації для студентів

Висвітліть основні передумови та причини виникнення антибільшовицького повстанського руху в Україні у 1919 році. Зверніть увагу на політику більшовицької влади, зокрема політику "воєнного комунізму", примусову мобілізацію до Червоної армії, продрозкладку, репресії проти селянства та інтелігенції. Охарактеризуйте масштаби повстань та їхню соціальну базу.

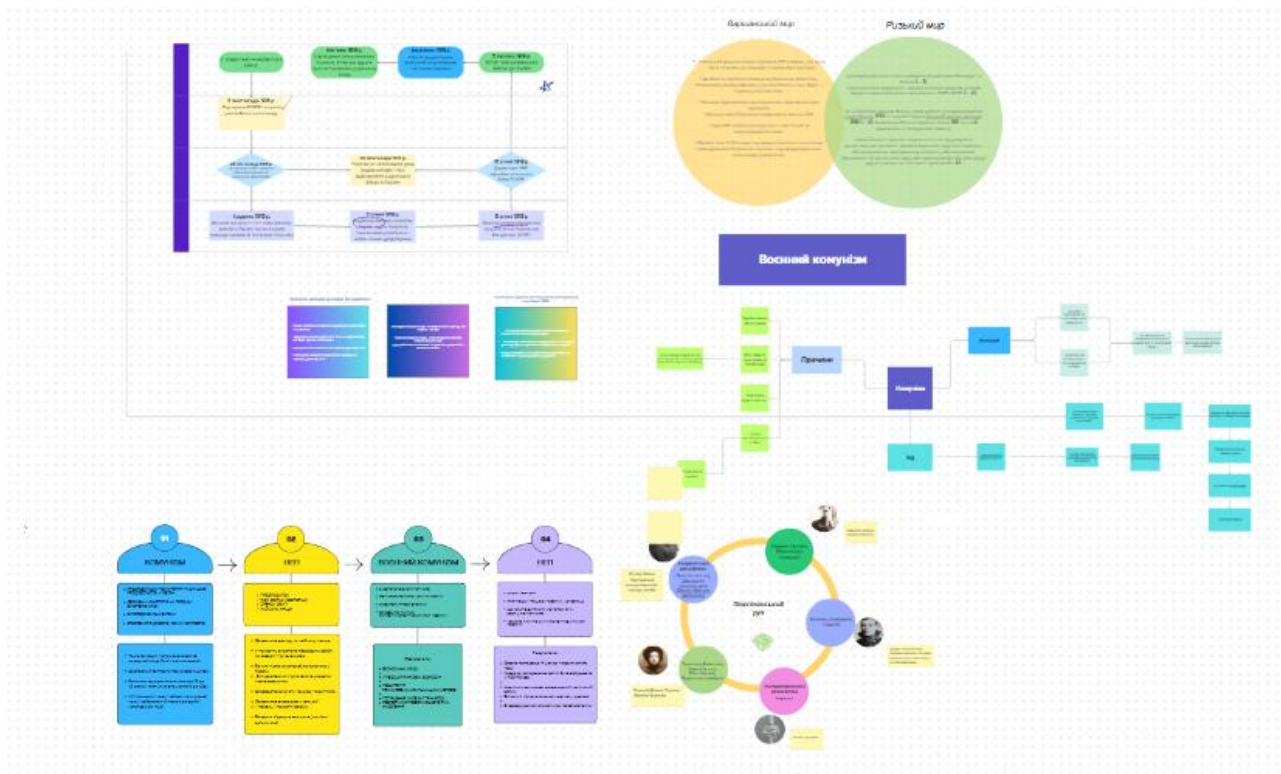
Проаналізуйте основні центри антибільшовицького повстанського руху 1919 року, їхню географію та особливості. Дослідіть, які регіони України були охоплені найбільшими селянськими та військовими виступами. Розгляньте діяльність отаманів Нестора Махна, Юрія Тютюнника, Данила Терпила (отамана Зелений) та інших лідерів повстанського руху.

Дайте характеристику тактиці та стратегії антибільшовицьких повстанців. Визначте, які методи боротьби застосовували повстанці, як вони організовували свої загони та комунікацію між підрозділами. Зверніть увагу на специфіку ведення партизанської війни, використання мобільних загонів та особливості їхньої взаємодії з іншими військовими силами, такими як армія УНР чи Збройні сили Півдня Росії.

Висвітліть продовження повстанського руху в 1920 році та його нові особливості. Окресліть, як змінилася ситуація після остаточного утвердження радянської влади в Україні та як це вплинуло на селянську боротьбу. Охарактеризуйте нові тактичні прийоми, використані повстанцями, а також їхні намагання встановити контроль над певними територіями.

Проаналізуйте утворення та функціонування повстанських республік у 1920 році, зокрема Холодноярської республіки, Степової дивізії та інших автономних утворень, що прагнули протистояти більшовицькій владі. Дослідіть їхню політичну програму, військову організацію та соціальну підтримку серед місцевого населення.

Дайте характеристику наслідкам та значенню антибільшовицького повстанського руху в Україні 1919–1920 років. Оцініть його вплив на радянську політику в Україні, зокрема на перехід від політики "воєнного комунізму" до нової економічної політики (НЕП). Зробіть висновки щодо історичної ролі цих подій у подальшому розвитку українського визвольного руху.

Запитання

1. Які соціально-економічні та політичні фактори сприяли розгортанню антибільшовицького повстанського руху в Україні у 1919 році?
2. Хто були основні лідери повстанського руху 1919–1920 років, і яку роль вони відігравали у боротьбі проти більшовиків?
3. Як змінилася тактика антибільшовицьких повстанців у 1920 році порівняно з 1919 роком?
4. Де знаходилися основні осередки антибільшовицького руху в Україні, і чим вони відзначалися?
5. Коли і за яких умов були створені повстанські республіки, такі як Холодноярська республіка, і які вони мали особливості?
6. Чому радянська влада не змогла одразу придушити повстанський рух, і які методи вона використовувала для боротьби з ним?
7. Які історичні наслідки мав антибільшовицький повстанський рух в Україні для подальшої політики радянської влади?

Самостійна робота

Тема 7. Культурне і духовне життя в Україні 1917–1921 рр.

Особливості розвитку освіти, науки, літератури, мистецтва, музики.

Державно-церковні відносини в період революції.

Основна література

Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.

Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К. : ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія : [у 4 т.] / Івано-Франків. облдержадмін. [та ін.] ; [редкол.: М. Кугутяк та ін.]. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018 - 2021.

Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.].

Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В.

Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст.

Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2021. 560 с.

Додаткова

Інформаційна вказівка для агітаторів в селах. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/25214> (дата звернення: 2.08.2025)

Андрусишин, Б. Культурно-освітній фактор у державотворчих процесах Української Народної Республіки доби Української Центральної Ради. *Право України*. 2017. № 11. С. 117–135.

Ульяновський В. Церква в Українській Державі, 1917–1920 рр. (Доба Гетьманату Павла Скоропадського). К., 1997 Федорів Ю. Історія церкви в Україні [Текст]. – Львів : Свічадо, 2001.

364 с. Рубльов О. С. Західноукраїнська інтелігенція у загальних національних і культурних процесах (1914–1939 рр.). К., 2004. 648 с. Огієнко, І. І. Українська церква: Нариси з історії Української православної церкви [Текст]: у 2-х т. Т. 1-2. К. : Україна, 1993. 284 с. Бушак С.

Гетьман Павло Скоропадський і Українська Академія наук: [Про заснування Української Академії наук]. Сучасність. 2000. №11. С. 112-128. Генік Л. Митрополит Андрей Шептицький у боротьбі за український університет у Львові : (Початок XX ст.). Рід. шк. 2003. №3. С. 18-20.

Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.). Укр. іст. журн. 2000. №6. Ковпаненко Н.Г. Архітектурно-мистецька спадщина України в працях визначних учених 2-ої половини XIX – початку XX ст. Укр. іст. журн. 2005. №6. С. 112-128.

Богуславська В. Г. Народна освіта в добу національнодемократичної революції 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. Г. Богуславська ; Донецький національний ун-т. Донецьк, 2001. 19 с. Майборода С. В. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917–1959 рр.) : автореф.

дис. ... д-ра наук з держ. управління: спец. 25.00.01 : Теорія та історія державного управління / Українська академія держ. управління при Президентіві України. К., 2002. 36 с. Драч О. О. Розвиток початкової освіти в Україні (1861–1917 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. Х., 2002. 17 с.

Купрійчук В. Розвиток освітніх процесів у період Української національної революції 1917–1920 років. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України: Наукове видання*. К. : Видавництво НАДУ, 2002. С. 205–213.

Левицька Н., Чуприна В. Українська революція: духовно-релігійні чинники. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України [Текст]: збірник наукових статей*. К. : ТОВ "Видавництво Дельта", 2008. Випуск 39. С. 217–233.

Марчук М. Доба української революції: від мовної українізації до українознавчого змісту освіти. Марчук Микола. Освітні процеси в Україні в період національно-культурного відродження 1917–1920-х років [Текст]. Коломия : Вік, 2002 . С. 5–22.

Нікольченко Ю. М., Дубницька В. В. Інформаційний простір України у добу національно-демократичної революції 1917 - 1920 років: аналіз актових джерел. *Гілея*. К., 2007 . С. 207 - 213.

Оніщенко О. Діяльність українських жіночих організацій Наддніпрянщини за часів революції 1917 - 1921 рр. *Київська старовина: Науковий історико-філологічний журнал*. К. : Київський славістичний університет, 2003 . С. 78–87.

Кравченко А. А. Українська загальноосвітня середня школа в період визвольних змагань (1917– 1920 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 “Історія України” / Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 2002. 18 с. Сірополко С. О. Історія освіти в Україні / С. О. Сірополко ; ред. Ю. Вільчинський, Л. Масенко ; Український Вільний Ун-т, Друзі товариства ім. Григорія Ващенко. – К. : Наукова думка, 2001. – 912 с. Завальнюк О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.) : [монографія]. Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2011. 643 с. Лебедев Г. Український архітектурний стиль (середина ХІХ – 80-і роки ХХ ст.). Київ. старовина. 2000. №3. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1998. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. К., 1993. Марчук М. Доба української революції: від мовної українізації до українознавчого змісту освіти. Марчук Микола. Освітні процеси в Україні в період національно-культурного відродження 1917–1920-х років [Текст]. Коломия : Вік, 2002 . С. 5–22.

Нікольченко Ю. М., Дубницька В. В. Інформаційний простір України у добу національно-демократичної революції 1917 - 1920 років: аналіз актових джерел. *Гілея*. К., 2007 . С. 207 - 213. Оніщенко О. Діяльність українських жіночих організацій Наддніпрянщини за часів революції 1917 - 1921 рр. *Київська старовина: Науковий історико-філологічний журнал*. К. : Київський славістичний університет, 2003 . С. 78–87.

Баханов К. О. Становлення змісту шкільного курсу історії України під час Української революції 1917–1921 рр. *Іс-торія та правознавство*. 2015. № 13/14. С. 2–3.

Березівська Л. Д. Реформа шкільної освіти: концепції Міністерства народної освіти УНР та Наркомосу УСРР (1919–1920) *Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка / Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – [Луганська]*, 2006. – № 19. Педагогічні науки. Ч. 1. Істо-рико-педагогічні дослідження. Регіональний вимір. С. 99–107.

Березівська Л. Реформування шкільної освіти в добу Української революції (1917–1921): історіографія та джерела дослідження. Режим доступу: <http://ipa.udpu.edu.ua/article/view/135954> (дата звернення: 2.08.2025)

Синявська, О. (2023). Мовна політика українського уряду в редакційній політиці газети «Нова Рада» (1917 – початок 1918). *Український інформаційний простір*, (1(11)), 208–220. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(11\).2023.279631](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279631) (дата звернення: 2.08.2025).

Інформаційна вказівка для агітаторів в селах. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/25214> (дата звернення: 2.08.2025).

Проаналізуйте політику уряду ЗУНР у сфері освіти. Які основні кроки зробив уряд ЗУНР для розвитку освітньої системи на своїй території? Як були визначені пріоритети в освітній сфері під час існування ЗУНР? Розкрийте значення національної освіти в політиці уряду ЗУНР. Які конкретні ініціативи були спрямовані на розвиток національної освіти в умовах боротьби за українську незалежність? Як це відображалось на організації навчальних закладів та освітньої програми?

Досліджуйте роль української мови в освіті за уряду ЗУНР. Які зміни відбулися в навчальному процесі щодо використання української мови? Які закони або постанови були прийняті для розвитку української мови в освітній сфері? Охарактеризуйте основні виклики та труднощі, з якими зіштовхнувся уряд ЗУНР у сфері освіти. Як уряд долав ці труднощі та намагався забезпечити доступ до освіти для населення?

Які заходи уряд ЗУНР здійснював для підтримки української культури? Які культурні інституції та проекти були започатковані за часів ЗУНР? Як культурні ініціативи допомагали формуванню української національної ідентичності під час існування ЗУНР? Як це вплинуло на суспільно-політичну ситуацію в Західній Україні? Досліджуйте співпрацю уряду ЗУНР з українськими митцями, письменниками та науковцями.

Як уряд ЗУНР ставився до національних меншин на своїй території? Яким чином здійснювалася політика щодо національних груп (поляки, євреї, росіяни та інші), що проживали на території Західної України? Які законодавчі ініціативи були прийняті для забезпечення прав національних меншин? Які кроки уряд ЗУНР зробив для забезпечення культурної та мовної автономії різних національних груп?

Яке значення мала національна політика для формування державності ЗУНР і як це відображалось на щоденному житті населення? Які внутрішні конфлікти виникали через національне питання та як уряд намагався їх вирішити? Проаналізуйте національну політику щодо єврейської громади в ЗУНР.

Ці питання допоможуть студентам глибше зрозуміти національну політику ЗУНР, її вплив на розвиток державності та стабільність у період існування Західноукраїнської Народної Республіки. Вони також зосереджуються на важливих аспектах взаємодії з національними меншинами та складнощах національної політики у контексті боротьби за незалежність.

Проаналізуйте релігійну політику уряду ЗУНР. Яким чином уряд ЗУНР ставився до релігійних установ в Україні? Як він сприяв розвитку релігійних свобод та організацій на підконтрольних територіях? УКЦ. Розкрийте відношення уряду ЗУНР до православної церкви. Досліджуйте відношення уряду ЗУНР до інших релігійних конфесій, таких як католицизм та юдаїзм.

Які кроки здійснив уряд ЗУНР для забезпечення прав національних меншин, зокрема щодо католицької та єврейської релігійних громад? Як це вплинуло на міжрелігійні відносини в Західній Україні? Охарактеризуйте основні виклики та труднощі, з якими зіштовхнувся уряд ЗУНР у релігійній сфері.

Запитання

- Проаналізуйте основні кроки зробив уряд ЗУНР для розвитку освітньої системи на своїй території.
- Які конкретні ініціативи уряд ЗУНР впровадив для розвитку національної освіти під час боротьби за незалежність?
- Висвітліть зміни відбулися в навчальному процесі щодо використання української мови за часів уряду ЗУНР.
- Які культурні інституції та проекти були започатковані за часів ЗУНР для підтримки української культури?
- Яким чином уряд ЗУНР взаємодіяв з українськими митцями, письменниками та науковцями для розвитку національної культури?
- Яким чином уряд ЗУНР ставився до релігійних установ, зокрема до православної церкви, та які кроки були здійснені для розвитку релігійних свобод в Україні?

Тема 8. Українська СРР в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.)

Голод 1921–1923 років

Література

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патріляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2021. 560 с.
- Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Додаткова

- МАТЕРІАЛИ Міжнародної науково-практичної конференції «МАСОВИЙ ШТУЧНИЙ ГОЛОД 1921–1923 рр.» (до сотих роковин) (Київ, 30 вересня 2021 р.) (Стасюк О. О., к.і.н. (голов. ред.) Режим доступу: <https://holodomorinstitute.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/zbirnik-tez-golod-1921-1923.-ostat.pdf>
- Герасимович І. Голод на Україні. Препринте вид. К.: Вид-во «Центр учбової літератури», 2020.
- Драмарецький Б.Б. Голод 1921–1923 років в Україні. Дис...канд. іст. наук: Київ, 1997. С. 62;
- Гладун О.М., Рудницький О.П., Кулик Н.В. Демографічні втрати України під час першого радянського голоду 1921–1923 рр. Демографія та соціальна економіка. №4 (38), 2019.
- Волосник Ю.П. Конфіскація церковних цінностей на Харківщині. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Історія 2019. Вип. 55. С. 59–67.
- Щербань М. Державна кампанія по вилученню церковних цінностей в Україні в 20-х рр. XX ст.: суть, принципи, наслідки / Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичне релігієзнавство». Випуск 10. 2014. С. 213–223.
- Кульчицький С.В., Мовчан О.М. Невідомі сторінки голоду 1921–1923 рр. в Україні. К. Інститут історії України НАН України. 1993.
- Бикова О. Проведення кампанії з вилучення церковних цінностей в період голоду 1921–1923 рр. / Українське релігієзнавство. 2009. №49. С. 170–174
- Мейс Дж. Комунізм та дилеми національного визволення : Національний комунізм у радянській Україні, 1918–1933 / Пер. з англ. М. Яковлев. К. : КОМОРА, 2018.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте причини голоду 1921–1923 років в Україні. Які економічні, соціальні та політичні фактори сприяли виникненню голоду в Україні? Як вплинула політика більшовицької влади на розвиток цієї катастрофи?

Розкрийте масштаби голоду 1921–1923 років в Україні. Які території найбільше постраждали від голоду? Як голод вплинув на демографічну ситуацію та економічний стан в Україні?

Досліджуйте наслідки голоду 1921–1923 років для українського населення. Які соціальні та психологічні наслідки пережитого голоду мали місце серед населення? Як це відобразилося на здоров'ї, чисельності населення та соціальній структурі?

Охарактеризуйте реакцію урядів радянської Росії та УСРР на голод. Які заходи були вжиті радянським урядом для подолання голоду? Чи була здійснена достатня допомога жертвам голоду з боку центральної влади? Як на це реагувало місцеве керівництво?

Проаналізуйте діяльність радянських організацій, що «допомагали» голодуючим у 1921–1922 роках. Розкрийте роль міжнародних організацій допомоги голодуючим в Україні в цей період.

Які зарубіжні організації, зокрема, Червоний Хрест, брали участь у наданні допомоги голодуючим?

Проблемне питання. Чому більшовики визнали голод? Досліджуйте співпрацю між радянським урядом та зарубіжними організаціями під час голоду. Які були результати цієї співпраці?

Проаналізуйте роль української церкви під час голоду 1921–1922 років. Як українська православна церква реагувала на голод? Які заходи були здійснені церквою для допомоги голодуючим? Чи здійснювала церква благодійну діяльність?

Розкрийте відношення більшовицької влади до церкви в умовах голоду. Як радянська влада ставилася до діяльності церкви під час голоду? Які обмеження або репресії застосовувалися щодо церковних структур?

Створіть хронологічну таблицю «Україна 1921-1928 рр.»

дати	події

Голод 1921-1923 рр.

Причини	- - -
Хронологія голоду	
Наслідки	

Чому радянський уряд визнав факт голодування в Україні? Звідки надійшла допомога? В чому виявилася безпомічність харківського субцентру компартійно-радянської влади?

Репресії проти церкви

Причини	- - -
Хронологія	
Наслідки	

- Які були основні причини голоду 1921–1923 років в Україні?
- Висвітліть хронологію голоду.
- Як голод 1921–1923 років вплинув на соціально-економічну ситуацію в Україні? Дослідіть інші наслідки.
- Репресії щодо церкви.
- Проаналізуйте міжнародну допомогу.

Тема 9. «Українізація» (коренізація).

1. Релігійне життя в Україні. Виникнення Української автокефальної церкви.

2. Повсякденне життя. Побут і психологія людей в 20-і рр.

Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Основна

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.

Додаткова

Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

ПЕТРЕНКО Н. М. ПРИЧИНИ ТА ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ У 20-х РОКАХ XX СТОЛІТТЯ СУМСЬКА СТАРОВИНА. 2023. № LXII. Режим доступу: <https://starovyna.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/2-Petrenko.pdf> (дата звернення; 01.08.2025)

Bilyi, D. (2020). Ukrainization in Kuban in the 1920s and 1930s: legitimation and delegitimation through the prism of historical memory. *Skhid*, (4(168)), 5–9. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2020.4\(168\).210913](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2020.4(168).210913) (дата звернення; 01.08.2025)

Sheyko, V. M. (2019). Українізація та інтелігенція в часи Української революції 1917—1921 рр.: історіографічний аспект. *Культура України*, (65). <https://doi.org/10.31516/2410-5325.065.02> (дата звернення; 01.08.2025)

Сергійчук В.І. «Українізація Росії». Політичне ошуکانство українців російською більшовицькою владою в 1923–1932 роках. Зб. док. К., 2000.

Україна в XX столітті: Збірник документів і матеріалів. (1900–1939 рр.) К., 1997. Україна в XX столітті. 1900–2000: Зб. док. і матеріалів. К., 2000.

Якубова Л. Д. Національно-культурне життя етнічних меншостей України (20–30-ті роки): коренізація і денаціоналізація. *Український історичний журнал*. 1998. № 6. С. 22–36; 1999. № 1. С. 41–55.

Єфименко Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо радянської України (1932–1938): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. / НАН України. Ін-т історії України. К., 2001. 18 с.

Політичний терор і тероризм в Україні. XIX – XX ст. Історичні нариси / авторський колектив Д.В. Архирейський, О.Д. Бажан, Т.Б. Бикова та ін. під керівництвом С.В. Кульчицького. К.: Наукова думка, 2002. 950 с.

Сіроченко Г.В. Історіографія політичних репресій 20–30-х років XX ст. на території України крізь призму історичних праць радянського періоду (1920–1991 рр.). *Гілея*. К., 2011. Випуск 44 (2). С. 219–225.

Федорів, Ю. Історія церкви в Україні [Текст]. Львів : Свічадо, 2001. 364 с. Огієнко, І. І. Українська церква: Нариси з історії Української православної церкви [Текст]: у 2-х т. Т. 1-2. К. : Україна, 1993. 284 с.

Даниленко В.М. Науково-педагогічна інтелігенція в роки голоду. Укр. іст. журн. 2003. № 5. С. 145-155.

Дорошко М. З історії проведення політики українізації у 1920-ті роки. Київська старовина. 2004. № 1. С. 68-75.

життя українського суспільства 20-30-х років. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України [Текст]: збірник наукових праць. К., 2006. Вип. 32. С. 233-243.

Мандрик Я.І. Перехід до загального навчання в радянській Україні (30-ті роки ХХ ст.): правда і фальш. Вісник Прикарпатського університету. Сер. Історія [Текст]. -Ів.-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. XII-XIII. С. 32-36.

Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928). К., 1996.

Єфименко Г. Національні аспекти у формуванні компартійно-радянського апарату в УРСР (1932 – 1938). Укр. іст. журнал. 2000. №5. С. 3 – 17.

Semerhei, N. (2019). Ukrainization of educational space of the 1920s: national context and historiographical navigation. Skhid, (2(160), 93–99. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.2\(160\).165764](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.2(160).165764) (дата звернення 12.06.2025)

Методичні рекомендації для студентів

Висвітліть особливості релігійного життя в Україні у 1920-х роках. Розгляньте політику радянської влади щодо церкви та віруючих, зокрема антирелігійні кампанії, закриття храмів, арешти духовенства. Проаналізуйте суспільне ставлення до цих процесів, а також реакцію різних релігійних конфесій на нові політичні умови.

Проаналізуйте процес виникнення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ). Охарактеризуйте причини її створення, ключові події, що цьому передували, а також роль видатних діячів, таких як митрополит Василь Липківський. Зверніть увагу на особливості богослужіння УАПЦ, її організаційну структуру та ставлення радянської влади до цього релігійного руху.

Дайте характеристику взаємовідносинам між різними релігійними громадами в Україні у 1920-х роках. З'ясуйте, як змінювався релігійний ландшафт під тиском радянської політики, та які конфесії продовжували своє існування в цей період. Розгляньте вплив атеїстичної пропаганди на суспільну свідомість та повсякденне життя.

Висвітліть особливості повсякденного життя українців у 1920-х роках. Окресліть соціальні зміни, спричинені воєнними подіями, революцією та політикою більшовицької влади. Проаналізуйте, як змінилася структура міських і сільських громад, які нові виклики поставали перед населенням у цей період.

Проаналізуйте побут українців у 1920-х роках, звернувши увагу на житлові умови, харчування, моду, традиції та зміни в повсякденних звичках. Дослідіть, як радянська влада впливала на побут громадян через колективізацію, урбанізацію та зміну економічної моделі суспільства.

Дайте характеристику психологічним аспектам життя людей у 1920-х роках. Розгляньте, як суспільство адаптувалося до нових політичних та економічних реалій, які емоційні переживання домінували серед населення. Проаналізуйте, як ідеологічна пропаганда та репресії впливали на світогляд людей, формування нових соціальних норм та зміну традиційного укладу життя.

Запитання

1. Що стало причиною змін у релігійному житті України у 1920-х роках?
2. Хто відіграв ключову роль у створенні Української автокефальної православної церкви?
3. Яким чином радянська влада впливала на релігійні громади та обмежувала їхню діяльність?

4. Де найбільше відчувалися зміни в повсякденному житті українців – у містах чи селах, і чому?
5. Коли почалися найбільш активні антирелігійні кампанії, і які їхні наслідки?
6. Чому радянська влада прагнула змінити традиційний побут і світогляд населення?
7. Які особливості психологічного стану людей у 1920-х роках можна виділити, враховуючи історичний контекст?

Тема 10. Модернізація промисловості України (1929-1938 рр.).

1. Репресії проти господарників і спеціалістів 1929-1938 рр.

2. “Соціалістичне змагання”. Ізотовський рух. Стаханівський рух: + і -.

Основна література

Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2021. 560 с.

Karoiieva, T. (2025). Artisanal and industrial vocational education in Soviet Ukraine in the first half of the 1930s. Scientific Papers of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyiubynskyi State Pedagogical University Series History, 52, 62-67. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-52-62-67> (дата звернення 11.08.2025)

Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Додаткова

Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. / Пер. з англ. К., 1997. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Суспільно-політичний та правовий аналіз. У 2 кн. К., 1994.

Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки. К., 1991

Кульчицький С. Відносини суспільства і держави: радянський варіант [Текст]. Історія в школах України. 2009. № 12. С. 45- 48. Закінчення. Початок див.: 2009. № 10. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919- 1928). К., 1996

Федун П. - "Полтава". Колоніальна господарська політика большевицьких імперіялістів в Україні:[1920-40 рр.]. Федун Петро - "Полтава". Концепція Самостійної України [Текст] / упоряд. і відп.ред. М.В.Романюк. Львів : НАН України інст українознавства ім. Крип'якевича, 2008.

Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX ст. Історичні нариси. К., 2002. Кульчицький С. Між двома війнами. (1921 – 1941). Укр. іст. Журнал. 1991 №9. С.3 - 20.

Праця, виснаження та успіх: промислові мономіста Донбасу / За ред. В. Кулікова й І. Склокіної. Львів, 2018. 244 с.

Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький К.: Інститут історії України НАН України, 2012. 786 с.

Кульчицький С. Радянська індустріалізація на Донбасі: 1926–1938. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. 122 с.

Коляструк О. А. Людина праці в СРСР: від глорифікації до девальвації. Актуальні проблеми

Методичні рекомендації для студентів

Висвітліть суть та масштаби репресій проти господарників і спеціалістів у 1929–1938 рр. Охарактеризуйте політичний та економічний контекст, у якому розпочалися репресії проти управлінців, інженерів, агрономів та інших фахівців. Визначте основні причини масових арештів, включаючи прагнення влади усунути "класових ворогів" і впровадження командно-адміністративної системи.

Проаналізуйте механізми здійснення репресій проти фахівців. Розгляньте методи, якими здійснювалися репресії: фабрикавання справ, використання примусових зізнань, "шкідницькі процеси", розкуркулення та депортації. Зверніть увагу на відомі судові процеси, зокрема "Шахтинську справу" (1928) і "Процес Промпартії" (1930).

Дайте характеристику наслідкам репресій для економіки та суспільства. Оцініть вплив репресій на розвиток промисловості, сільського господарства та науково-технічного прогресу. Проаналізуйте, як знищення висококваліфікованих кадрів вплинуло на ефективність економічної політики СРСР і призвело до зниження продуктивності.

Висвітліть ідею соціалістичного змагання як інструменту радянської економічної політики. Розкрийте поняття "соціалістичного змагання" як засобу стимулювання праці, поясніть його офіційні цілі та пропагандистське значення. Визначте, які категорії працівників брали участь у змаганнях і які завдання перед ними ставилися.

Проаналізуйте особливості Ізотовського руху та його роль у системі соціалістичного змагання. Розгляньте Ізотовський рух як одну з ранніх форм трудового змагання. Поясніть, як гірник Микита Ізотов запропонував методи підвищення продуктивності праці та як ці ідеї використовувалися в інших галузях економіки.

Дайте характеристику Стаханівського руху, його досягнень та суперечностей. Проаналізуйте діяльність Олексія Стаханова та інших стаханівців. Визначте, наскільки реалістичними були рекорди продуктивності праці. Окрему увагу приділіть пропагандистській ролі цього руху та його використанню владою.

Висвітліть позитивні та негативні аспекти соціалістичного змагання. Оцініть позитивний ефект змагання (зростання ентузіазму, освоєння нових методів праці) та негативні наслідки (перевантаження працівників, фальсифікація рекордів, погіршення якості продукції).

Проаналізуйте значення соціалістичних змагань у контексті радянської економіки та їх вплив на подальший розвиток СРСР.

Розгляньте довгострокові наслідки соціалістичних змагань для радянської економіки. Чи сприяли вони реальному підвищенню продуктивності, чи стали частиною бюрократичної системи? Підсумуйте, яким чином ці процеси вплинули на радянське суспільство.

Запитання

☐ Що стало причиною розгортання репресій проти господарників і спеціалістів у 1929–1938 роках?

☐ Хто був ініціатором соціалістичного змагання, і які його головні ідеї?

☐ Як відбувалися арешти та фабрикація справ проти інженерів і економістів у цей період?

☐ Де розпочався Стаханівський рух, і які його основні досягнення?

☐ Коли соціалістичне змагання почало перетворюватися на примусовий елемент трудової дисципліни?

☐ Чому репресії проти інтелігенції та спеціалістів призвели до економічної кризи в СРСР?

☐ Які наслідки соціалістичного змагання та стаханівського руху були найбільш суперечливими?

Самостійна робота

Тема 11. Суцільна колективізація в Україні. Голодомор 1932-1933 рр.

Реакція на Голодомор західної і української спільноти.

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патріляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.
- Karoieva, T. (2025). Artisanal and industrial vocational education in Soviet Ukraine in the first half of the 1930s. Scientific Papers of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University Series History, 52, 62-67. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-52-62-67> (дата звернення 11.08.2025)
- Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Додаткова

- Міжнародне визнання Голодомору геноцидом. Режим доступу: <https://holodomormuseum.org.ua/vyznannia-v-sviti-holodomoru-aktom-henotsydu/>
- Паздер П.М. Сучасна польська історіографія Голодомору 1932-1933 рр. Український історичний журнал. 2024. Число 2. С. 170. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_12
- Голод 1921-1923 і українська преса в Канаді [Текст] / упоряд. і ред. Р. Сербин. 2. вид. Торонто : Українсько-Канадський-Дослідчо-Документаційний Центр, 1995. 700 с.
- Папуга Я. Західна Україна і Голодомор 1932- 1933 років: морально- політична і матеріальна допомога постраждалим [Текст] / Я. Б. Папуга ; Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського НАН України. Львів. від-ня. Л. : Астролябія, 2008. 248 с.
- Neuveline, P. Approaches to Measuring Genocide: Excess Mortality During the Khmer Rouge Period. In: D. Chirot and M. Seligman (Eds.) Ethnopolitical Warfare. Causes, Consequences and Possible Solutions. Washington, 2001. doi: <https://doi.org/10.1037/10396-007>
- Дорошко М., Головченко В. ГОЛОДОМОР 1932-33 РР. В УКРАЇНІ ЯК ГЕНОЦИД: ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОГО ВИЗНАННЯ. Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/3255>
- Ганжа, О. І. (2000). Українське село в період становлення тоталітарного режиму (1917–1927 рр.). Київ: Ін-т історії України НАНУ.
- Великий голод в Україні 1932-1933 років [Текст] : у 4 т. / наук. ред. С. В. Кульчицький ; Ін-т історії України Нац. акад. наук України. - К. : Києво-Могилянська академія, 2008 .
- Т. 1 : Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США / упоряд. Д. Мейс. - 2008. - 840 с.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте позицію західних країн щодо Голодомору. Чому більшість держав не відреагували на масовий голод в Україні? Розкрийте причини замовчування Голодомору в міжнародних політичних колах. Яку роль відігравала радянська пропаганда?

Дослідіть свідчення іноземних журналістів, які висвітлювали голод в Україні. Які матеріали вони публікували, і як на це реагував світ? Охарактеризуйте роль кореспондента Гарета Джонса та інших іноземних очевидців у донесенні правди про Голодомор.

Висвітліть політику західних урядів щодо економічних і дипломатичних відносин із СРСР у період Голодомору. Чи могла міжнародна спільнота вплинути на ситуацію?

Висвітліть сучасне ставлення світу до Голодомору. Які країни офіційно визнали його геноцидом?

Визнання голодомору в Україні як геноциду (хронологія)	
--	--

Проаналізуйте роль українських громад Галичини, Буковини та Закарпаття в організації допомоги голодуючим у радянській Україні. Розкрийте діяльність українських благодійних організацій, які намагалися надати допомогу постраждалим від Голодомору. Які труднощі вони зустрічали?

Дослідіть масштаби гуманітарної допомоги з Західної України. Якими засобами вона збиралася і як планувалася її передача через кордон? Охарактеризуйте реакцію польської влади, яка на той час контролювала Західну Україну, на спроби допомогти голодуючим. Чи підтримували вони ці ініціативи? Висвітліть способи, якими радянська влада блокувала будь-яку допомогу з-за кордону.

Проаналізуйте діяльність української діаспори у США, Канаді та Європі у питанні інформування світу про Голодомор. Розкрийте ініціативи українських організацій за кордоном, спрямовані на привернення уваги світової громадськості до трагедії 1932-1933 рр. Охарактеризуйте внесок таких організацій, як "Український народний союз" (США) та "Ліга українців Канади", у розголошенні фактів Голодомору. Висвітліть роль українських емігрантів у створенні документальних свідчень про Голодомор. Які джерела стали основою для визнання трагедії геноцидом?

Проаналізуйте місце Голодомору в історичній пам'яті українського народу. Чому ця трагедія є одним із ключових моментів української історії? Розкрийте процес реабілітації теми Голодомору в період незалежності України. Як змінилося ставлення до трагедії після 1991 року?

Дослідіть офіційні заходи державної політики пам'яті про Голодомор в Україні. Які ініціативи здійснені для збереження історичної правди? Охарактеризуйте дискусії щодо статусу Голодомору як геноциду. Які аргументи використовують прихильники та противники цього визначення?

Висвітліть значення Дня пам'яті жертв Голодомору та роль музеїв, меморіалів і освітніх програм у збереженні пам'яті про трагедію.

Запитання

- Проаналізуйте реакцію міжнародної спільноти на Голодомор 1932–1933 рр. Чому більшість країн не втрутилася?
- Розкрийте роль української діаспори у висвітленні Голодомору. Які заходи вони вживали?
- Дослідіть способи, якими Західна Україна намагалася допомогти голодуючим. Чому ця допомога не доходила до УСРР?
- Охарактеризуйте ставлення радянської влади до спроб допомоги голодуючим з-за кордону. Чому Москва приховувала масштаби трагедії?
- Висвітліть значення Голодомору для сучасної української національної пам'яті. Як його сприймають сьогодні?
- Проаналізуйте процес офіційного визнання Голодомору геноцидом. Які країни першими підтримали це рішення?

Тема 12. Політична система в УРСР 30-х рр. Масовий терор.

1. Судові процеси проти військових в Україні в 30-х рр.
2. Політичні процеси проти НКВС
5. Соціально-психологічні наслідки терору 1930-х рр.

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.
- Кульчицький С. Державосупільство як фундамент більшовицької системи влади і власності / С. Кульчицький. Український історичний журнал. 2024. Число 2. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_9 (дата звернення 02.07.2025).
- Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Додаткова

- Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. К.: *Інститут історії України НАН України*, 2012. 786 с.
- Подкур Р. Реакція співробітників органів державної безпеки УРСР на припинення "великого терору" (листопад 1938 - 1939 рр.). З архівів ВУЧК ГПУ НКВД КГБ: науково-документальний журнал. К.- Харків: Права людини. 2009. №3. С. 136-167.
- З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ [Текст] : наук. і док. журн. № 1/2 (22/23) / Ін-т історії України, Служба безпеки України [та ін.]. К. : Видавництво НПУ ім. Драгоманова, 2004. 509 с.
- Сіроченко Г.В. Політичні репресії 20-30-х років XX століття на території України крізь призму сучасної вітчизняної історіографії (1991–2009 рр.) Гілея: науковий вісник. 2011. Випуск 43 (№ 1). С. 176-182.
- Політичні репресії радянської доби в Україні [Текст] : наук.-допом. бібліогр. покажч. / М-во культури і туризму України, Держ. іст. бка України. К. : Арістей, 2008. 684 с.
- Політичні репресії в Україні (1917 - 1980-ті рр.) [Текст] : бібліогр. покажчик / Нац. акад. наук України, Голов. редакційна колегія науково-докум. серії книг "Реабілітовані історією. К. : Полісся, 2007. 456 с.
- Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Суспільно-політичний та правовий аналіз. У 2 кн. К., 1994.
- Дорошко М. С. Сталінська «селекція» партійно-державної номенклатури УРСР у 1930-ті роки: причини та наслідки. Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: зб. ст. К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. Вип. 8. С.147–155.
- Касьянов Г.В., Даниленко В.М. Сталінізм і українська інтелігенція (1920–30-і рр.). К.: Наукова думка, 1991.
- Касьянов Г.В. Українська інтелігенція 1920–1930-х років: соціальний портрет та історична доля. К., 1992.

Україна в ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів. (1900-1939 pp.) К., 1997. Україна в добу "Великого терору" 1936-1938 роки / авт.-упоряд. : С. М. Богунов, В. А. Золотарьов, Ю. І. Шаповал [та ін.] ; редкол. : Ю. К. : Либідь, 2009. 542 с. Абраменко Л. М. Репресовані прокурори в Україні: документи, нариси, матеріали. К. : Істина, 2006. 376 с. Марочко В. І. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941). К. : Науковий світ, 2003. 302 с. Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х — 1950-ті pp.). Історико-статистичне дослідження. Донецьк, 2003. Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ-ХХ ст. Історичні нариси. К., 2002. Ченцов В.В. Політичні репресії в радянській Україні в 1920-і pp. К., 1999. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК — ГПУ — НКВД в Україні: особи, факти, документи. К., 1997. 608 с. Шаповал Ю.І. Україна: 1920–1950-і pp.: сторінки ненаписаної історії. К., 1993. Нікольський В.М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні з кінця 1920-х – 1950-ті pp.. Історично-статистичне дослідження: Монографія. Донецьк : Ви-во Донецького національного ун-ту, 2003. 624 с. Шаповал Ю., Золотарьов В. Всеволод Балицький: особа, час, оточення. – К., 2002. – 466 с

ДОВБНЯ О. РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ СТОСОВНО РОБІТНИКІВ УСРР/УРСР (1920–1930-ТІ РР.) У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ІСТОРИКІВ. Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/20.167406> (дата звернення: 11.07.2025).

Масенко Л. Мова радянського тоталітаризму. К., 2017. 240 с. Radziwinowicz, W., 2017. «Operacja polska» NKWD – najbardziej krwawy akt Wielkiej Czystki w 1937 roku. «Gazeta Wyborcza». 21.08.2017. [Online]. Режим доступу:: <https://wyborcza.pl/alehistoria/7,121681,22241135,operacja-polska-nkwd-najbardziej-krwawy-akt-wielkiej.html?disableRedirects=true> (дата złożenia 03.09.2021). Вронська Т.В. Упокорення страхом: сімейне заручництво у каральній політиці радянської влади (1917–1953 pp.) : наукове видання. Київ : Темпора, 2013. 624 с. Кузіна К. Глузуючи з ВНК—ОДПУ—НКВС: радянські органи держбезпеки в анекдотах (1920—1930-ті pp.) / К. Кузіна // Український історичний журнал. 2023. Число 5. С. 151. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_11 Биківнянська трагедія в контексті злочинів тоталітарного режиму (до 15-річчя заснування Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили»): Збірник статей за матеріалами науково-практичної конференції, м. Київ, 8 грудня 2016 р. / Упоряд.: Б. Б. Біляшівський, Т. Л.Шептицька. К., 2017. 340 с. Кульчицький С. Ленінська держава-комуна як інструмент побудови спотвореного світу. Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 167-185. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.167> Кульчицький С. Державо-суспільство як фундамент більшовицької системи влади і власності / С. Кульчицький. Український історичний журнал. 2024. Число 2. С. 132. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_9 (дата звернення: 11.07.2025) ВронськаТ. Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 pp.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. - С. 112. Протокол допроса М.С. Грушевского произведенного председателем ГПУ УССР Балицким от 3 апреля 1931 г. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/25206> (дата звернення: 11.07.2025) Показання Грушевского Михаила Сергеевича от 31 марта 1931 г. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/25207> (дата звернення: 11.07.2025) Протокол допиту Тютюнника Юрія Йосиповича від 12 лютого 1929 р. (копія). Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/28722> (дата звернення: 11.07.2025)

Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 469 с.

Вронська Т. "Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132.

doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112> (дата звернення: 11.07.2025)

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 рр.) Український історичний журнал. 2021.

Число 2. С. 112-128. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.112> (дата звернення: 11.07.2025)

Гавришук В., Мельничук О. Революційні трибунали УСРР в радянській історіографії // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського: Серія «Історія». Вип.28. Вінниця, 2019.

Автушенко І. Репресії проти військовослужбовців в УСРР–УРСР у 1920–1930-х рр.: особливості та наслідки. Український історичний журнал. 2021. Число 6. С. 44-57.

doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.06.044> (дата звернення: 11.07.2025)

Бажан О. «Ми всіх ворогів народу змемо з лиця землі, щоб не бруднили наш Радянський Союз...»: Великий терор на Київщині в 1937–1938 рр.: механізм, діапазон, специфіка // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2017. №1. С.5–86.

doi: <https://doi.org/10.15407/vuchk2017.01.005> (дата звернення: 11.07.2025)

Веденєєв Д. Політичні репресії 1920–1980-х рр. та проблеми формування національної пам'яті [Електронний ресурс]: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/12/26/105584/> (дата звернення: 11.07.2025)

обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112>

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 рр.) Український історичний журнал. 2021.

Число 2. С. 112-128. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.112>

Гавришук В., Мельничук О. Революційні трибунали УСРР в радянській історіографії // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського: Серія «Історія». Вип.28. Вінниця, 2019.

Автушенко І. Репресії проти військовослужбовців в УСРР–УРСР у 1920–1930-х рр.: особливості та наслідки / І. Автушенко, Т. Стоян // Український історичний журнал. 2021.

Число 6. С. 44-57. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.06.044>

Бажан О. «Ми всіх ворогів народу змемо з лиця землі, щоб не бруднили наш Радянський Союз...»: Великий терор на Київщині в 1937–1938 рр.: механізм, діапазон, специфіка. З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2017. №1. С.5–86. doi: <https://doi.org/10.15407/vuchk2017.01.005>

Веденєєв Д. Політичні репресії 1920–1980-х рр. та проблеми формування національної пам'яті [Електронний ресурс]: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/12/26/105584/>

Мейс Дж. Комунізм та дилеми національного визволення : Національний комунізм у радянській Україні, 1918–1933 / Пер. з англ. М. Яковлев. К. : КОМОРА, 2018.

Методичні рекомендації для студентів

Висвітліть особливості судових процесів проти військових в Україні у 1930-х роках. Проаналізуйте, як ці репресії стали частиною загальної політики Сталіна щодо «чисток» у Червоній армії. Розгляньте основні звинувачення, що висувалися проти командного складу, та їхні наслідки для обороноздатності країни.

Проаналізуйте ключові судові процеси проти високопосадовців військової сфери. Зверніть увагу на «справу Тухачевського» та її вплив на військове керівництво в Україні. Дослідіть методи фальсифікації звинувачень та застосування тортур для отримання зізнань.

Дайте характеристику основним політичним процесам, що проводилися НКВС проти партійних і громадських діячів. Визначте, якими методами радянська влада усувала потенційних опонентів режиму. Розгляньте роль масових арештів, показових судів і позасудових страт у створенні атмосфери страху.

Висвітліть політику НКВС щодо української інтелігенції, науковців та культурних діячів. Проаналізуйте наслідки «Великого терору» для розвитку української науки, культури та освіти. Наведіть приклади репресованих особистостей і їхній внесок у суспільне життя України.

Проаналізуйте соціально-психологічні наслідки терору 1930-х років для українського суспільства. Дослідіть, як масові репресії змінили ставлення людей до радянської влади та вплинули на поведінкові моделі населення.

Дайте характеристику механізмам формування суспільного страху в період сталінських репресій. Розгляньте роль доносів, примусових зізнань та фабрикованих справ у посиленні атмосфери терору. Визначте, як це позначилося на міжособистісних стосунках у суспільстві.

Висвітліть економічні наслідки масових репресій 1930-х років. Проаналізуйте, як знищення висококваліфікованих фахівців вплинуть на укр економіку.

Запитання

- Що стало причиною судових процесів проти військових в Україні у 1930-х роках?
- Хто був головними жертвами політичних репресій серед військових і партійних діячів?
- Як відбувалася фальсифікація доказів під час судових процесів проти військових?
- Де проводилися основні політичні процеси та які установи їх організовували?
- Коли розпочалася хвиля масових репресій проти командного складу в Україні?
- Чому радянська влада знищувала власних військових лідерів напередодні Другої світової війни?
- Які соціально-психологічні наслідки мали масові репресії для українського суспільства?

Самостійна робота Розвиток культури. Розстріляне відродження

Церковна політика радянського режиму в 30-х рр..

Ліквідація УАПЦ.

Закриття і знищення храмів, культового життя і майна і споруд.

Література

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"" , 2021. 560 с.
- Кульчицький С. Державосупільство як фундамент більшовицької системи влади і власності / С. Кульчицький. Український історичний журнал. 2024. Число 2. - С. 132. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_9 (дата звернення: 02.07.2025).

Додаткова

- Бондаренко П. С. Жіночий досвід сталінських репресій 1930-х рр. (на матеріалах УРСР) : дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Маріупольський державний університет. Маріуполь, 2021. 284 с.
- Автушенко І., Стоян Т. Репресії проти військовослужбовців в УСРР–УРСР у 1920–1930-х рр.: особливості та наслідки Режим доступу: <https://doi.org/10.15407/http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/184589/05-Avtushenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 02.07.2025).
- Лапченко, А. (2021). ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНКИ-СЕЛЯНКИ В 1920–1930-ТІ РОКИ В УСРР. *Літопис Волині*, (24), 108–112. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.24.18> (дата звернення: 02.07.2025).
- Білан С. О. Впровадження політвідділів як надзвичайних органів влади в галузі сільського господарства у 30-х рр. XX ст. Гілея. К., 2012. Випуск 62. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Суспільно-політичний та правовий аналіз. У 2 кн. К., 1994. Вовк О. В. Негативні складові відносин українського селянства і радянських чиновників у 20-х роках XX століття. Гілея. К., 2012. Випуск 59.
- Вронська Т. “10 років без права листування” як чинник психологічного терору. Історичний журнал. 2009. № 3. С. 35–45.
- Гогохія Н. Культура масових свят та українське суспільство в 1930-х роках. Краєзнавство. 2010. №3. С. 183 - 189. Єфіменко Г. Девіація та норма в житті вчителя напередодні "великого перелому" (на прикладі зі звільненням з роботи) : [зміни норм поведінки шкільних вчителів радянської України в 1929 - 1932 рр.]. Краєзнавство. 2010. №3. С. 81 - 86.
- Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. К., 1997.
- Кучеренко І. Еволюція моралі радянського тоталітарного режиму. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України [Текст]: збірник наукових праць. К., 2007. Вип. 33. С. 234–243. Марчук В. В. Командно-бюрократичні механізми функціонування радянської політичної системи. Політична система України: проблеми становлення і розвитку

[Текст]: монографія. К.: ЦУЛ, 2008. С. 247 - 260. Подкур Р. Реакція співробітників органів державної безпеки УРСР на припинення "великого терору" (листопад 1938 - 1939 рр.). З архівів ВУЧК ГПУ НКВД КГБ: науково-документальний журнал. К.- Харків: Права людини. 2009. №3. С. 136-167. Політичний терор і тероризм в Україні XIX-XX ст. Історичні нариси. К., 2002.

Клименко О. М. «Інший» у спогадах робітників-дніпробудівців, 1920-і – перша половина 1930-х рр. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 2017. Вип. 53. С. 91-101.

Ренчка І. Лексикон тоталітаризму / передм. Л. Т. Масенко. К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”». 2018. 232 с.

Вороніна М. Більшовицький емансипаційний експеримент у 1920-х рр. / Українські жінки у горнилі модернізації. Під заг. ред. О. Кісь. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017.

Мельник, Н. (2015). Український соціально-побутовий анекдот XX століття як спротив тоталітаризму. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 13, 320-325. <https://doi.org/10.31812/filstd.v13i0.286>

Арендт Х. Джерела тоталітаризму / Ханна Арендт. – К.: Дух і літера, 2005. 584 с.

Проблема безпритульності. Практика ув'язнення підлітків за політичними мотивами, табірна дитяча трудова колонія. Проаналізуйте процес створення системи спеціальних дитячих закладів в структурі НКВС СРСР. Сталінська партноменклатура: український вимір. Повсякдення українського міста. Повсякдення українського села. Обличчя «радянської інтелігенції». Соціально-психологічні наслідки терору 1930-х рр

Масенко Л. Мова радянського тоталітаризму / НАН України. Інститут української мови. – К.: ТОВ "Видавництво "КЛІО", 2017. – 240 с.

Трухманова С. Л. Політика партійно-радянського апарату щодо міської інтелектуальної еліти Поділля у 20-30-х рр. XX ст. Гілея. К., 2012 Вип.61.

Багаліка А. Ростріляне відродження: суто національне явище, чи загальна риса тоталітарної доби? Історія в середніх і вищих навчальних закладах України : науково-методичний журнал. К. : Антропосвіт, 2005. С.24-25 .

Сергітчук В.І. "Українізація Росії". Політичне ошуканство українців російською більшовицькою владою в 1923- 1932 роках. 36. док. К., 2000.

Україна: антологія пам'яток державотворення, Х-XX ст. [Текст] : у 10 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]. К. : Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2009 . Т. 8 : Розстріляне відродження України (1920-1930) / упоряд., передм. та прим. Р. Мовчан. К. : [б.в.], 2009. 776 с

Марочко В. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941). К. : Науковий світ, 2003. 302 с. Миронець Н. І. На тлі трагічної історії / Н. І. Миронець. К. : Вид-во О. Теліги, 2003. 160 с.

Касьянов Г. Past continuos: історична політика 1980-х – 2000-х. Україна і сусіди. Київ: Laurus, Антропос-Логос-Фільм, 2018.

Масенко Л. Мова радянського тоталітаризму. К., 2017. 240 с.

Історик і Влада. Колективна монографія / Відп. ред. В.Смолій; творч. кер. проекту І. Колесник. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 543 с.

Непотенко І. Від прислуги до домробітниці: трансформації повсякденного життя у Чернігові в 1920-х рр. (на прикладі Чернігова) Український історичний журнал. 2023. Число 1. С. 68-81. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.01.068>

Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921—1928) / Відп. ред. С.В. Кульчицький: У 2 ч. Ч. 1. Київ, 2009.

Коляструк О. Інтелігенція УСРР у 1920-ті рр.: повсякденне життя. Харьков, 2010.

Кульчицький С. Ленінська держава-комуна як інструмент побудови спотвореного світу. Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 167-185. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.167> (дата звернення: 02.07.2025).

Автушенко І. Конформізм і неконформізм творчої інтелігенції в радянській Україні 1920–1930-х рр.: проблема вибору / І. Автушенко, Н. Буглай // Український історичний журнал. - 2021. Число 2. - С. 80-92. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.080> (дата звернення: 02.07.2025).

Комарніцький О. Більшовизація студентів педагогічних закладів національних меншин в УСРР/УРСР 1920–1930-х рр.: мета, засоби, завдання. Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 93-111. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.093> (дата звернення: 02.07.2025).

Бабенко Л. Взаємодія партійно-радянських органів та місцевих апаратів держбезпеки в боротьбі з «релігійними чудесами» (1920-ті - 1940-ві рр.) З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2013. №1. С. 327-350. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/gpu_2013_1_327 (дата звернення:12.07.2025)

Мейс Дж. Комунізм та дилеми національного визволення : Національний комунізм у радянській Україні, 1918–1933 / Пер. з англ. М. Яковлев. К. : КОМОРА, 2018.

Методичні рекомендації для студентів

Висвітліть основні аспекти церковної політики радянського режиму в 1930-х роках. Зверніть увагу на загальні тенденції антирелігійної політики, її ідеологічне підґрунтя та заходи, які застосовувала радянська влада для обмеження впливу церкви на суспільство.

Проаналізуйте причини ліквідації Української автокефальної православної церкви (УАПЦ). Розгляньте, як радянська влада використовувала політичні та репресивні методи для знищення автокефалії українського православ'я. Визначте роль Йосипа Сталіна та радянських органів безпеки в цьому процесі.

Дайте характеристику механізмам репресій проти духовенства та мирян, які підтримували УАПЦ. Проаналізуйте, які методи використовувалися для переслідувань (арешти, заслання, розстріли), і наведіть конкретні приклади репресованих священнослужителів.

Висвітліть процес закриття та знищення храмів у 1930-х роках. Оцініть масштаби руйнування культових споруд, зокрема найвизначніших храмів та монастирів в Україні. Визначте, яку роль у цьому процесі відігравали антирелігійні кампанії та пропаганда атеїзму.

Проаналізуйте долю церковного майна після ліквідації храмів. З'ясуйте, як використовувалися церковні приміщення після їхнього закриття (перетворення на склади, клуби, адміністративні будівлі). Оцініть вплив цього явища на духовне життя населення.

Дайте характеристику реакції суспільства на репресії проти релігійного життя. Розгляньте форми опору вірян, які не бажали підкорятися радянській антирелігійній політиці, та визначте, які підпільні релігійні громади продовжували функціонувати в цей період.

Висвітліть довгострокові наслідки радянської антирелігійної політики 1930-х років. Проаналізуйте, як ця політика вплинула на релігійність українського суспільства в подальші десятиліття. Визначте, які зміни відбулися у ставленні до релігії після Другої світової війни.

Проаналізуйте сучасні дослідження щодо знищення УАПЦ та репресій проти духовенства в Україні. Зверніть увагу на архівні документи, свідчення очевидців та висновки істориків, які займаються цією темою. Спробуйте оцінити роль радянської політики в трансформації релігійного життя в Україні.

Запитання

- Які основні етапи церковної політики радянської влади в Україні у 1930-х роках?
- Чому радянський режим ліквідував Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ)?
- Як здійснювалися репресії проти духовенства та мирян у період антирелігійної кампанії?
- Які наслідки мало закриття та знищення храмів для релігійного життя населення?
- Хто з українських церковних діячів зазнав найбільших переслідувань у 1930-х роках?
- Де використовували культові споруди після їхнього закриття радянською владою?
- Яким чином суспільство реагувало на антирелігійну політику та репресії проти духовенства?

Самостійна робота

Тема 15. Західноукраїнські землі в 1921 – 1938 рр.

Література

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія : [у 4 т.] / Івано-Франків. облдержадмін. [та ін.] ; [редкол.: М. Кугутяк та ін.]. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018 - 2021.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патріляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"" , 2021. 560 с.

Додаткова

- Новосьолов О. Радянська спецоперація в Південній Бессарабії у вересні 1924 р.: спроба деміфологізації "Татарбунарського повстання" / О. Новосьолов // Український історичний журнал. - 2024. - Число 5. - С. 174-189. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.174> (дата звернення: 02.07.2025).
- Ticu, O. Problema Basarabiei și relațiile sovieto-romane în perioada interbelică (1919-1939). Chișinău, 2004.
- Raus, N., Neacsu, Gh., Moraru, D. O agresiune sovietică împotriva României. Tatar-Bunar, în documente și în presa românească a vremii. Targoviște, 2017.
- Піддубний І. Партії, парламент, король та уряд: Розвиток і взаємодія елементів політичної системи Румунії у 1918-1940 рр.: Чернівці, 2019.
- Бондаренко Д. Протистояння Румунії російській більшовицькій агресії у 1918-1920 рр. Дриновський збірник. 2020. № 12. С. 179-187. doi: <https://doi.org/10.7546/DS.2019.12.20> (дата звернення: 02.07.2025).
- Подкур Р. Діяльність спецслужб СРСР у прикордонні радянської України у 1920-1930-х рр. З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2014. № 2(43). С. 7-33.
- Ponomariov, V. Considerații privind implicarea serviciilor secrete sovietice și a Cominternului în organizarea rebeliunii de la Tatar-Bunar. Plural. History. Culture. Society. 2019. 7(1): 43-59 doi: https://doi.org/10.37710/plural.v7i1_4 (дата звернення: 02.07.2025).
- Віднянський С. Будівничий української державності за Карпатами (до 150-річчя від дня народження Августина Волошина та 85-річчя проголошення незалежності Карпатської України) Український історичний журнал. 2024. Число 2. С. 114-131. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.02.114> (дата звернення: 02.07.2025).
- Вегеш М., Віднянський С. Августин Волошин. Київ: Інститут історії України НАН України; Ужгород: Аутдор-Шарк, 2022.
- Роди шифрів для переписки Розвідного Реферату УВО. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/26606> (дата звернення: 02.07.2025).
- Лист до Володимира Мартинця з Чехословаччини від 22.02.1928. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/26598> (дата звернення: 02.07.2025).

"Постанови Першого Конгресу українських націоналістів, що відбувся в лютому-березні 1929р.", "Постанови II Великого Збору ООУН", "Постанови III-го Надзвичайного Великого Збору ОУН. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/9066> (дата звернення: 02.07.2025).

Збірник праць Петра Полтави. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/11157>

Опис процедури прийому в члени Організації Українських націоналістів "Приречення члена Організації українських націоналістів". - Без дати. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/9062>(дата звернення: 02.07.2025).

Уривки різних документів Організації Народної Оборони «Карпатська Січ» за 1938-1939 рр. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/12173> (дата звернення: 02.07.2025).

«Інструкції для трьохтижневого інструкторського курсу від 1 лютого 1939 р. до 22 лютого» для Жіночих відділів «Карпатської Січі». Видані референтурою відділів «Жіночої Січі» 18. 01. 1939 р. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/12166>(дата звернення: 02.07.2025).

Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення : монографія. Київ : НАН України, Ін-т історії України, 2021. 372 с.

Вегеш М. Августин Волошин : монографія / Микола Вегеш, Степан Віднянський. – Вид. 5-те допов. і виправ. Ужгород ; Київ : РІК-У ; Ін-т історії України НАН України, 2022. 512 с.

Вегеш М. Карпатська Україна. Документи і факти. Ужгород: Карпати, 2004. Україна в ХХ столітті. 1900-2000: Зб. док. і матеріалів. К., 2000. Баран З. До питання про аграрну політику урядів міжвоєнної Польщі стосовно Західної України /З.Баран// Вісник Львівського університету. Серія історична. Львівський державний університет ім. І.Франка, 1998. Вип. 33. С. 146–153.

Бойко І. Галичина у державно-правовій системі Австрії та АвстроУгорщини (1772-1918). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 311 с.

Проект «Україна». Галичина та Волинь у складі міжвоєнної Польщі. Харків: Фоліо, 2017.

Гудь Б. З історії етносоціальних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й у Східній Галичині в ХІХ – першій половині ХХ ст. Харків: Акта, 2018. 482 с.

Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921 – 1939 рр.) / В. Л. Комар. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2011. 360 с.

Красівський О. Галичина у першій чверті ХХ ст. Проблема польсько-українських стосунків. Львів: Українська академія управління при Президентові України, 2000. 416 с.

Вегеш М. М. Карпатська Україна. Документи і факти. Ужгород : Карпати, 2004. 432 с. Національне питання в Україні ХХ – поч. ХХІ ст.: історичні нариси / ред. рада : В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Даниленко [та ін.] ; відп. ред. В. А. Смолій ; авт. кол. : О. Г. Аркуша, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський [та ін.]. К. : Ніка -Центр, 2012. 592 с.

Мандрик М. В. Північна Буковина, Бессарабія та Закарпаття у контексті українського геополітичного чинника (кінець 1920 -х – середина 1940 -х рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д -ра. іст. наук : 07.00.01 – історія України [Електронний ресурс]. Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_64.exe?... (дата звернення: 02.07.2025).

Марценюк Р. Історіографія відродження українства на Закарпатті в 1918 –1939 рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_64.exe?... Греченюк Н. Громадсько -політичні і культурні взаємини українців Східної Галичини і Закарпаття в першій половині ХХ ст. : огляд джерел і літератури. Carpatica – Карпатика : Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття / Ужгород. націон. ун -т, НДІ карпатознавства. Ужгород, 2003. Вип. 28. С. 28 – 78.

Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті. К. : Знання України, 2007. 507 с. Офіцинський Р. «З Карпатської України для нас почалася Друга світова» [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/03/15/117613/view_print/ . Греченюк Н .І. (дата звернення: 02.07.2025).

Східна Галичина і Закарпаття: проблеми суспільно - політичних взаємин (1918 – 1939 рр.): дис. канд. наук: 07.00.01 / Ужгородський національний університет, Ужгород, 2008.

Віднянський С. Закарпаття: від «землі без імені» до власної державності – Карпатської України [Електронний ресурс]. Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...

Прокоп Мирослав. Україна і українська політика Москви [Текст], Ч.І:Період підготовки до другої світової війни. Мюнхен: Сучасна Україна, 1956. 176 с.

Терор і тероризм у Західній Україні. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ - ХХ ст. Історичні нариси / відповід. ред. В.А.Смолій. К.: Наукова думка, 2002. С.548 -595.

В'ятрович В. Основні принципи зовнішньої політики ОУН . Україн - ський визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інсти - тут українознавства ім. І.Крип'якевича. – Львів, 2004. – Збірник 3: До 75 -ліття Організації Українських Націоналістів. – С. 16 -29.

Марценюк Р. Історіографія відродження українства на Закарпатті в 1918–1939 рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?... (дата звернення: 02.07.2025).

Греченюк Н. Громадсько-політичні і культурні взаємини українців Східної Галичини і Закарпаття в першій половині ХХ ст. : огляд джерел і літератури. *Carpatica – Карпатика : Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття* / Ужгород. націон. ун-т, НДІ карпатознавства. Ужгород, 2003. Вип. 28. С. 28 – 78.

Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті. К. : Знання України, 2007. 507 с.

Офіцинський Р. «З Карпатської України для нас почалася Друга світова» [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/03/15/117613/view_print/.

Віднянський С. Закарпаття: від «землі без імені» до власної державності – Карпатської України [Електронний ресурс]. Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...

Терор і тероризм у Західній Україні//Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ - ХХ ст. Історичні нариси / відповід. ред. В.А.Смолій. К.: Наукова думка, 2002. С.548-595.

Юхимюк О. Польський закон про воєводське самоврядування 1922 р. *Вісник Львівського університету* [Текст]. Львів:ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2002. Вип. 37. С.179-184.

Нагачевська З. Жіночий рух : загальноєвропейська ретроспектива, становлення на західних землях України. Нагачевська Зіновія..Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина ХІХ ст. - 1939 р.) [Текст]: монографія. Ів.-Франківськ: Видавець Третяк І.Я., 2007.

Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918-1929). Івано-Франківськ, 2002.

Кугутяк У. Галичина: сторінки історії. Івано-Франківськ, 1993.

Галицька-Дідух Т.В. Радянська пропагандистсько-агітаційна діяльність у Східній Галичині в 1920-х рр. *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. 2023. Ч. 36. С. 70–84.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. Упорядн.: М. Вітенко, Т. Галицька-Дідух, І. Гурак, О. Жерноклеєв, М. Кугутяк, А. Міщук, Г. Пославська, Т. Ходак. Т. 1. – Кн. 2 (1929–1939). Івано-Франківськ : КПФ «ЛІК», 2014. 600 с.

Гай-Нижник, П., 2018. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) 1938-1939 рр. як одна із «розмінних монет» Мюнхенського договору, *Гілея: науковий вісник*, вип. 139, ч. 1: Історичні науки, с. 48-56.

Зайцев, О. Воєнна доктрина Михайла Колодзінського [Online] Доступно: <https://www.academia.edu/11322048> (дата звернення: 28.03.2019)

Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії. У 2-х тт. Том 1: Карпатська Україна: Документи і матеріали, 2009; упор. О. Довганич, О. Корсун, О. Пагіря, Ужгород: *Закарпаття*, 753 с.

Андрухів І. О. Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х — 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз / І. О. Андрухів, П. Є. Кам'янський. Івано-Франківськ : Нова зоря, 2005. 364 с.

Савченко О. ПОЛЬСЬКІ РЕПРЕСІЇ ПРОТИ НАРОДУ ГАЛИЧИНИ У 30-х рр. ХХ ст.Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8343/1/21.pdf> (дата звернення: 14.08.2025).

Кліш А. Політична діяльність християнсько-консервативної течії наприкінці XIX – на початку XX ст. Режим доступу: <http://nauka.uagate.com/wpcontent/uploads/2014/04/Klish.pdf>. (дата звернення: 14.08.2025).

Пилипів, І., Горан, Т. Матеріальне становище греко-католицького парафіяльного духовенства Перемишльської єпархії (1919-1939 рр.) / І. Пилипів, Т. Горан // Схід. – 2016. – С. 50–55.

Хома І. ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ І ПОЧАТКИ УВО (серпень – листопад 1920 р.). Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.2/44.184669>

Kurczak, J.-M., 1994. Polacy na Ukrainie w latach 1921 – 1939, Wrocław, Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, 135 s.

Пилипів І.В. Виховна та культурно-просвітницька діяльність греко-католицького духовенства в 20-30-ті роки XX століття. Вісник науки та освіти. № 3(33) 2025. С.2043-2058

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-2043-2058](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-2043-2058) (дата звернення: 14.08.2025).

Веденєєв Д. Служба безпеки українських націоналістичних організацій 1920- 1950 рр.

Історіографічний нарис. Пам'ять століть. 2003. № 1.

Кентій А. В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1929 – 1941 рр. К.: Інститут історії України НАН України, 1998. 200 с. Його ж: Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941 – 1942 рр. К.: Інститут історії України НАН України, 1999. 201 с. Його ж: Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.). К.: Інститут історії України НАН України, 1999. 111 с.

Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси [Відп. ред. С.В. Кульчицький]. К.: Наук. думка, 2005. 495 с.

Методичні рекомендації

Поясніть термін "інтегральний націоналізм" і його значення в українській історії. Коротко охарактеризуйте міжвоєнний період в Україні, геополітичну ситуацію та соціально-політичні умови, що сприяли розвитку націоналізму.

Визначте основні ідеї та цілі інтегрального націоналізму. Розкрийте місце ідеї національної самостійності та незалежності в українському інтегральному націоналізмі.

Розкрийте ідеологію українського інтегрального націоналізму: національна єдність, боротьба за незалежність, культ нації як основи державності. Проаналізуйте формування політичних організацій, що стали основними носіями інтегрального націоналізму. Проаналізуйте Українську Військову Організацію (УВО): її створення, програму та діяльність. Розгляньте ОУН (Організація Українських Націоналістів): етапи становлення, основні лідери, вплив на розвиток інтегрального націоналізму.

Проаналізуйте ідеї Донцова про «етнічну націю», «визвольний рух» і його вплив на українське націоналістичне середовище. Розгляньте внесок інших діячів, таких як Ленкавський, Сціборський, Вассиян ін., та їхню роль у розвитку націоналістичної ідеології та практики.

Проаналізуйте програму ОУН: ключові пункти, що визначали політичну та соціальну діяльність.

Охарактеризуйте тактику боротьби. Міфи щодо укр нац-му. Дайте характеристику стосункам з іншими політичними силами.

Визначте відносини з іншими націоналістичними рухами в Європі. Проаналізуйте дипломатичні стосунки з державами та спроби націоналістів здобути міжнародну підтримку для боротьби за незалежність України. Дайте характеристику ставленню до соціалістичних і комуністичних рухів: конфлікти з більшовиками та Польщею.

Проаналізуйте вплив на національну свідомість: поширення ідей національної самосвідомості, культ героїв національної боротьби. Охарактеризуйте підтримку з боку широких мас українського населення, реакція на польську, радянську та румунську політику щодо українців.

Проаналізуйте вплив на політичне життя: роль ОУН у розвитку національного руху, їхня боротьба за автономію та незалежність.

Проаналізуйте вплив на формування політичної культури в Україні: спадщина інтегрального націоналізму в умовах незалежності. Визначте ідеї інтегрального націоналізму в сучасній політичній та соціокультурній ситуації України. Дайте характеристику пам'яті про

українських націоналістів: відновлення історії національної боротьби та спорідненість з сучасними націоналістичними рухами.

Запитання

- Які основні причини виникнення інтегрального націоналізму в Україні в міжвоєнний період?
- Як ідеї інтегрального націоналізму відрізнялися від інших націоналістичних рухів того часу?
- Які суперечності виникли всередині українського націоналістичного руху і чому вони були важливими для подальших подій?
- Проаналізуйте діяльність УВО.
- ОУН: теорія і практика.

Самостійна робота. Тема Україна на початку Другої світової війни.
Встановлення радянської влади в зах. областях України

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.
- Левітас Ф. *Україна в Другій світовій війні (1939–1945 рр.): битва за історичну пам'ять. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, випуск 5, стор. 221–237. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/levitas_ukraina.pdf (дата звернення: 12.06.2025).
- В'ятрович В. Наша століття: короткі нариси про довгу війну. Харків, 2023.
- Людина на війні: український соціум через призму Першої та Другої світових воєн / О.Реент, І. Азарх, Т. Заболотна [та ін.] . Київ, 2023.
- Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.
- Україна. Друга світова війна. Енциклопедія; словник / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2019

Додаткова

Вільямсон М., Міллет Е.Р. Війна, яку необхідно було виграти. Друга світова: стратегії, битви, рішення/ Мюррей Вільямсон, Еллан Р. Міллет. Київ, 2023.

Салата О. Інформаційна конфронтація нацистської Німеччини та СРСР на окупованих територіях України (1941 - 1944). К., 2021.

Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття у 4 кн. – Київ, 2011 – 2021.

Грицюк В. Друга світова в контексті російсько-української війни: основні наративи й перспективи дослідження. Український історичний журнал. 2024. Число 4. С. 5-23. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.005> (дата звернення 23.06.2025).

Заярнюк А. Чи можна встановити кількість вбитих у Львівському погромі 1941 р.? Рец. на кн.: Анатолій Плічко. Оцінки кількості жертв Львівського погрому 1941 року. Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2022. 308 с. Український історичний журнал. 2023. Число 3. С. 216-220. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.216> (дата звернення 23.06.2025).

Радянські органи державної безпеки у 1939–червні 1941 р.: документи ГДА СБ України/упорядн. В.Даниленко, С.Кокін. К., 2009.

Український національно-визвольний р. рух на Прикарпатті в ХХ ст.: документи і матеріали/ під ред. Кугутяка М. Івано-Франківськ, 2009. Т.2, Кн.1.

Україна в ХХ столітті. 1900-2000: Зб. док. і матеріалів. К., 2000.

Lwowskie pod okupacją sowicką (1939-1941). Relacje i wspomnienia. Rzeszów, 2006.

Андрухів І., Француз А. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959). Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Рівне – Івано-Франківськ, 2001.

Боляновський А. Іноземні військові формування у збройних силах Німеччини 1939-1945 рр.: історіографія// Сторінки воєнної історії України: збірник наукових статей/ історіографія//. К., 2006. Вип.10, Ч.1. С.178-206.

Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. Львів-Хуст, 2004.

Вегеш М. Карпатська Січ: сторінки історії (1938-1939). Ужгород, 1996.

Веденєєв Д. Україна в Другій світовій війні: деякі питання теорії, методології й суспільних рефлексії. УІЖ. 2010. №3. С. 4-29

Вони боронили Карпатську Україну: нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців. Ужгород, 2002.

Гриневич В.А. Україна на початковому етапі Другої світової війни. Політична історія України ХХ століття. К., 2003. –. 63-128.

Дробот І. Карпатська Україна і європейський світ: спроба відродження державності. К., 1999.

Дробот І. “Українське питання” в контексті передвоєнної міжнародної політики. Сторінки воєнної історії України. Зб. наук. статей. К., 2000. Вип. 4.

Іллюшин І., Пшенніков О. Діяльність оперативно-чекістських груп НКВД в західних областях України (вересень-жовтень 1939 р.) З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. № 2-4. 2000. С. 424-433.

Іллюшин І. Переддень війни в пострадянській українській історіографії. Київська старовина. 2009. №4. С.65-75.

Кравець, Д. (2022). Радянізація Західної України (1939–1941) у громадській думці українців у США. *Сторінки історії*, (54). Режим доступу: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.54.2022.264586> (дата звернення: 12.07.2025)

Васильєв В. Україна в політиці керівництва СРСР напередодні Другої світової війни. УІЖ. 2005. №1. С.4-16.

Кучер В.І., Чернега П.М. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Посібник для вчителя. К., 2004.

Кучер В. Пакт Ріббентропа-Молотова та українське питання: проблема соборності українських земель. Соборність українських земель в контексті подій Другої світової війни: Зб. матеріалів наукової конференції. Кривий Ріг, 2000. С. 21-34.

Лучаківська І.Л. Українська інтелігенція західних областей України в перші роки радянської влади. 1939-1941 рр. Л., 1999.

Радянські органи державної безпеки у 1939–червні 1941 р.: документи ГДА СБ України/упорядн. В.Даниленко, С.Кокін. К., 2009.

Руккас А. Збройні виступи ОУН на території Львівського воєводства у вересні 1939 р. Київська старовина. № 1. 2003. С. 73–82.

Баран, В. (2022). ПРАВОСЛАВНА І ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВИ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ: 1939–1941 РР. *Літопис Волині*, (27), 32-36. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.05> (дата звернення: 12.07.2025)

Українська повстанська армія – феномен національної історії: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2003.

Руккас А.О. Збройні виступи ОУН на території Тернопільського воєводства у вересні 1939 р. Сторінки воєнної історії України. Вип. 8. Ч. 2.К., 2004. С. 62-72.

Сергійчук В. Правда про „золотий вересень” 1939-го. К., 1999.

Чернявська В. Особливості та наслідки походу Червоної армії в Бессарабію та північну Буковину. Сторінки воєнної історії України. Вип. 8. Ч. 1. К., 2004. С. 187-196.

Шаповал Ю.І. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. К., 2001.

Wieczorkiewicz P.P. Kampania 1939 roku. Warszawa, 2001.

Стрільчук, Л. (2017). Політика радянської влади на землях Західної України в галузі культури, освіти та релігії у період вересня 1939 – червня 1941 рр. *Літопис Волині*, (18), 32-37. вилучено із <http://www.litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/101> (дата звернення: 12.07.2025)

Грицюк В. Друга світова в контексті російсько-української війни: основні наративи й перспективи дослідження. Український історичний журнал. 2024. Число 4. С. 5-23. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.005>

Заярнюк А. Чи можна встановити кількість вбитих у Львівському погромі 1941 р.? Рец. на кн.: Анатолій Плічко. Оцінки кількості жертв Львівського погрому 1941 року. Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2022. 308 с. Український історичний журнал. 2023. Число 3. С. 216-220. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.216> (дата звернення: 12.07.2025)

Давидюк Р. Страта "в особли вому порядку" колишніх уенерівців: розстрільний список 1940 р. Український історичний журнал. 2023. Число 1. С. 121-142. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.01.121> (дата звернення: 12.07.2025)

Катинська трагедія: український вимір. Спільний проєкт Польського Інституту у Києві та «Українського тижня». URL: <http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/totalitarizm/doslid/katyn.pdf> (дата звернення: 12.07.2025)

Zhyvyuk, A., Davydyuk, R. Naddnipyanska Ukraine emigrants musical activities in Volyn voivodeship. *East. European Historical Bulletin*. 2019. 12, 116-125. doi: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.12.177543> (дата звернення: 12.07.2025)

Грицак Я. Український вимір Другої світової. Друга світова: роздуми через вісім десятиліть. Упор. І. Винокуров. Київ: Дух і літера, 2022. С. 7-15.

Стяжкіна О. Рокада: чотири нариси з історії Другої Світової. Київ: Дух і Літера, 2020.

Applebaum, A. Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1944-1956. New York: Doubleday, 2012.

Стяжкіна О. Спроба налаштування антиколоніальної оптики: Україна й українці у Другій світовій та після неї. Друга світова: роздуми через вісім десятиліть. Упор. І. Винокуров. Київ: Дух і літера. 2022. С. 16-26.

Wimbush, E., Alexiev, A. The Ethnic Factor in the Soviet Armed Forces. R-2787/1. March 1982. RAND. URL: <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2007/R2930.1.pdf> (дата звернення: 12.07.2025)

Schulze-Wessel, M. Der Fluch des Imperiums: Die Ukraine, Polen und der Irrweg in der russischen Geschichte. Munchen: C.H. Beck Verlag, 2023. doi: <https://doi.org/10.17104/9783406800511>

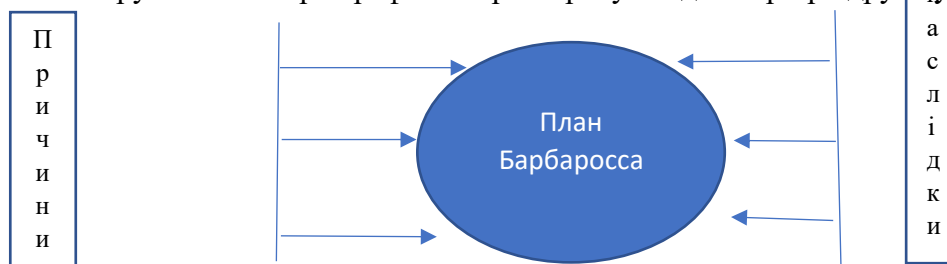
Лібер Ю. Тотальні війни: Творення модерної України в 1914-1954 роках. Харків, 2019.

Спомини Лиги В.І. про життя родини в міжвоєнний період та репресії у Великому Любені після вступу радянської армії на Західну Україну. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/23992> (дата звернення: 12.07.2025)

Лисенко О. Є. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЧАТОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА НІМЕЦЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ СРСР. Сторінки воєнної історії України. 2003. Вип. 7 (1). С. 29. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2003_7_3 (дата звернення: 12.07.2025)

1. «План Барбаросса» суть; етапи втілення; перебіг подій; причини краху.

Висвітліть причини укладення пакту, його умови і значення. Дослідіть його оцінку у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Охарактеризуйте договір про дружбу і кордони.

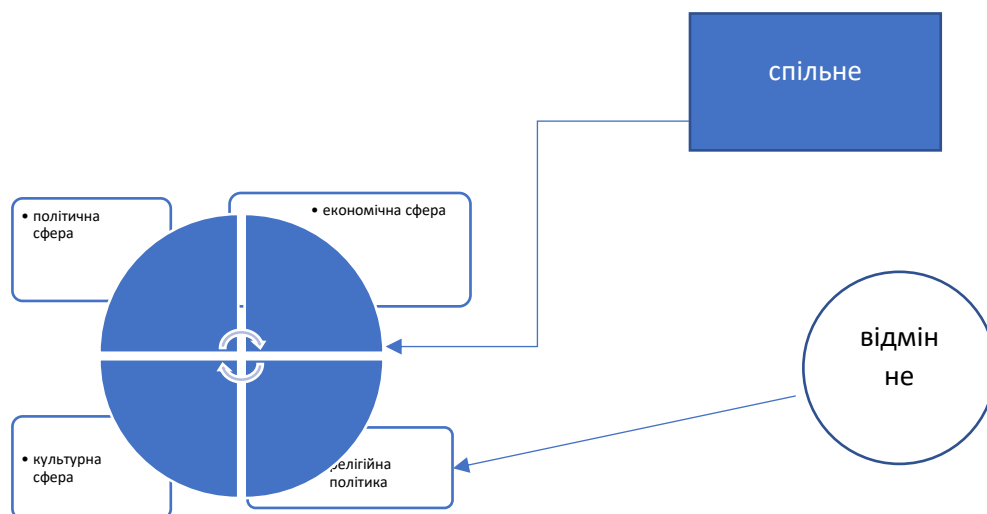

2. Чи можна погодитися із трактуванням радянською історіографією походу Червоної армії на початку війни як «золотого вересня»?

Висвітліть ставлення населення західних областей України до ЧА. Проаналізуйте ставлення польського уряду до українців на початку II світової війни. Яка позиція УГКЦ? З'ясуйте причини розбіжностей в термінології та оцінках сучасних істориків. Обґрунтуйте прийнятний для вас варіант.

3. Порівняйте механізми перебирання влади у 20-х рр. в УСРР і у 1939 р. в західних областях України. Доведіть маріонетковість виборчої системи, продемонструйте ставлення до виборів західноукраїнського населення. Чому на відміну від УРСР в період українізації (20-ті рр.) на західноукраїнських землях місцеві українські кадри не були задіяні? Висвітліть еволюцію ставлення місцевого населення до «радянської моделі».

Табл. Спільне і відмінне в 20-х рр. і 1939-1941 рр.

4. Форми військової та ідеологічної підготовки націоналістів Спроби згуртування всіх українських політичних сил в еміграції. Чому вони були невдалими?

Дослідіть діяльність ОУН у 1939-1941 рр. Визначте причини розколу. Охарактеризуйте похідні і пробоеві групи.

Політична ситуація та взаємодія з іншими державами. Чи можна вважати радянську політику щодо Західної України (після приєднання до СРСР у 1939 році) справжнім «визволенням» від польської окупації, чи це було просто анексією заради зміцнення радянського контролю? Це питання ставить під сумнів радянську пропаганду і аналізує, чи дійсно для українців західних областей приєднання до СРСР принесло покращення, чи це була частина радянської експансії в Європі.

Якою була роль і позиція українських національних рухів (наприклад, ОУН) у перші роки Другої світової війни: чи підтримували вони більшовицьку або нацистську окупацію, чи намагались скористатися ситуацією для досягнення незалежності? Це питання розглядає вибір українських націоналістів та інших політичних груп на тлі радянської та нацистської агресії, що може допомогти зрозуміти, чи намагались вони співпрацювати з одними чи іншими окупантами заради досягнення незалежності України.

Наскільки радянський режим дотримувався своїх зобов'язань перед Україною після приєднання західноукраїнських земель у 1939 році, і чи реально поліпшився статус українців у СРСР? Питання аналізує, чи насправді радянська влада намагалася поліпшити умови життя для українців у приєднаних землях або ж продовжувала політику репресій та централізації, яка вже була характерною для СРСР.

Чи могли українці в Східній Україні та в Західній Україні очікувати різних результатів від німецької та радянської окупації після 1939 року, чи обидві окупаційні влади мали однакові національні та політичні наслідки? Це питання ставить під сумнів можливість різних підходів до українців залежно від того, яка сила — нацистська чи радянська — окупувала ці землі. Чи були в цих територіях відмінності у ставленні до українського населення?

Чи можна вважати радянську політику українізації в 1939–1941 рр. успішною, чи її припинення в 1941 році стало кроком назад у відносинах між українцями і радянським режимом? Питання оцінює політику українізації, яка існувала до початку Другої світової війни, і з'ясовує, чи було її завершення частиною більш загального занепаду національних прав у радянському Союзі.

Чи була українська співпраця з нацистами в перші роки війни результатом прагнення до незалежності, чи це було виключно політичним прагматизмом, що не могло забезпечити реальну автономію? Це питання досліджує мотиви українських політичних сил, зокрема ОУН, які прагнули скористатися ситуацією, щоб здобути незалежність, але чи дійсно нацисти мали намір надати Україні автономію чи були готові використати її як інструмент своїх цілей.

Наскільки важливою була політика Німеччини щодо України в 1941 році: чи мали українці можливість вибору між німецьким та радянським режимом, чи це була лише ілюзія автономії? Питання розглядає стратегію Німеччини щодо України, зокрема в контексті початкових спроб залучити українців до співпраці і пропозицій щодо автономії, і чи були ці пропозиції реальні, чи це була лише частина нацистської стратегії.

Запитання

- План Барбароса: причини, наслідки, оцінки в історіографії.
- «Золотий вересень»: чи правомірний цей термін?
- В чому спільне і відмінне у політиці радянського уряду до українців у 20-х рр. і 1939-41 рр.?
- Висвітліть форми боротьби ОУН на першому етапі війни.
- Чому не вдалося створити «спільний фронт» з українських демократичних сил?

Самостійна робота Тема 16. **Україна на першому етапі радянсько-німецької війни**
Тоталітаризм рад режиму на першому етапі радянсько-німецької війни

Основна література

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.

Левітас Ф. *Україна в Другій світовій війні (1939–1945 рр.): битва за історичну пам'ять. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, випуск 5, стор. 221–237. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/levitas_ukraina.pdf (дата звернення: 12.06.2025).

В'ятрович В. Наша століття: короткі нариси про довгу війну. Харків, 2023.

Людина на війні: український соціум через призму Першої та Другої світових воєн / О.Рєєнт, І. Азарх, Т. Заболотна [та ін.] . Київ, 2023.

Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Україна. Друга світова війна. Енциклопедія; словник / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2019

Додаткова

Вільямсон М., Міллет Е.Р. Війна, яку необхідно було виграти. Друга світова: стратегії, битви, рішення/ Мюррей Вільямсон, Еллан Р. Міллет. Київ, 2023.

Салата О. Інформаційна конфронтація нацистської Німеччини та СРСР на окупованих територіях України (1941 - 1944). К., 2021.

Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття у 4 кн. Київ, 2017 – 2021.

Вронська Т. В. Зворотний бік війни: Історичний та соціально-правовий портрет радянських оточенців. Український історичний журнал. 2015. № 2. С. 22 . Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2015_2_4 (дата звернення: 11.07.2025)

Грицюк В. Пролог німецько-радянської війни: політичні та військово-стратегічні аспекти. Український історичний журнал. 2021. Число 3. С. 56-79. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.03.056> (дата звернення: 11.07.2025)

Грицюк В., Лисенко О. До і після червня 1941-го... Віче. 2016, червень. №11. С.52–56.

Історія України. Документи. Матеріали. / Укладання, коментар В.Ю.Король. К., 2002.

Король В. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941-1944 рр. К., 2002.

Україна в XX столітті. 1900-2000: 36. док. і матеріалів. К., 2000.

Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів / Зібрав і впорядкував В. Косик. Т. 1-4. Львів, 1997-1999.

Сергійчук В. Український здвиг 1941-1955 [Текст]. Том 5 : Наддніпрянщина. К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. 836 с.

Політична історія України XX століття. К., 2003.

Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945). К., 1999.

Косик В. Україна під час Другої світової війни 1939-1945 рр. К., 1992.

Кучер В.І., Чернега П.М. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Посібник для вчителя. К., 2004.

Верстюк В. Горобець Н., Толочко В. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3 т. К.: Наукова думка, Т. 1: Українські проекти в Російській імперії. 2004. 504 с

- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. К.: «Генеза», 2000. 360 с.
- Політичний терор і тероризм в Україні XIX XX ст.: Історичні нариси / відп. ред. В. Смолій. К.: Наук. думка, 2002. 952 с.
- Гриневич В. А. Суспільно-політичні настрої населення України в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.). К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2007. 520 с.
- Муковський І. Т. Звитяга і жертвність: українці на фронтах другої світової війни / В. Д. Конашевич (ред.). К.: Пошуково-видавниче агенство "Книга Пам'яті України", 1997. 568 с.
- Буцько О.В. Військовополонені в СРСР (1941-1945 рр.). *Український історичний журнал*. 2000. №4. С.120–126.
- Гриневич В.А. Напад Німеччини на СРСР і криза лояльності сталінському режиму в Україні. *Сторінки воєнної історії України*. 2003. Вип.7. Ч.2. С.100–115.
- Марінченко О.О. Демографічний вимір поразки 1941 р.: масштаби втрат РСЧА військовополоненими на території України. *Український історичний журнал*. 2013. № 3. С.151–171.
- Чернявська В. Особливості та наслідки походу Червоної армії в Бессарабію та Північну Буковину (28.VI - 5.VII.1940). *Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей* /НАН України. Ін-т історії України. К.,2004. Вип.8. Ч.1. С.187-195.
- Мінгазутдінов А.Ф. Причини трагедії початкового періоду Великої Вітчизняної війни в новітній українській історіографії. *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 7. Ч. 1. К., 2003. С. 42-47.
- Легасов Л., Шевченко Н. Долі генералів - командувачів фронтів і армій, які брали участь в обороні та визволенні Києва. *Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей* /НАН України. Ін-т історії України. К.,2006. Вип.10. Ч.1. С.255-289.
- Марінченко О. О. Демографічний вимір поразки 1941 р.: масштаби втрат РСЧА військовополоненими на території України. *Український історичний журнал*. Київ, 2013. №3. С. 151–171.
- Гриневич В. Суспільно-політичні настрої населення України в роки Другої світової війни. – К., 2007.
- Сучасні дискусії про Другу світову війну: збірник наукових статей та виступів українських і зарубіжних істориків. – Львів, 2012. Кондратюк К. Втрати населення Західної України у 1939-1941 рр. / Україна – Польща: важкі питання. – Луцьк, 2001. – Т. 5.
- Ryliavets, R. (2019). "ЧОРНА ПІХОТА" ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ В РОКИ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (1941–1945 рр.). *Воєнно-історичний вісник*, 31(1), 156–174. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2019-31-1-156-174>. (дата звернення: 11.07.2025)
- Боротьба за Україну в 1943–1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство. Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Є. Лисенко.К.: Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941– 1945 років», Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. 622 с.

Методичні рекомендації

Чи були шанси для українського населення на початку війни чинити опір радянському та німецькому режимам, чи це було неможливо через військову слабкість і розподіл сил між двома агресорами?

Питання ставить під сумнів, чи могли українці на початку війни активно чинити опір як нацистам, так і радянському режиму, з огляду на військову ситуацію і розподіл сил у цей період.

Яким чином поразка радянських військ у 1941 році на території України та її швидка окупація нацистами вплинули на громадянське населення: чи можна було уникнути таких масових страждань і руйнувань, як геноцид євреїв і інших національних меншин, чи це був неминучий результат нацистської ідеології?

Питання аналізує, як нацистська окупація України призвела до масових страждань серед

населення, зокрема євреїв, та чи було можливе якесь врегулювання ситуації для уникнення геноциду.

Чи справді стратегія «тактичного відступу» радянських військ на території України у 1941 році дозволила зберегти частину сил для подальшої боротьби, чи це було лише визнання поразки та відсутність стратегії для захисту українців від нацистської окупації? Це питання досліджує радянську стратегію «відступу» і оцінює, чи вона була зумовлена військовими обставинами або ж це було свідченням більш широкої кризи в управлінні і військовому командуванні.

Запитання

Українці між двома режимами: різниця.

Радянська політика «випаленої землі».

Самостійна робота.

Український визвольний рух в період Другої світової війни

Основна література

Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.

Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.

Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст. К., 2023.

Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.

Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патриляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.

Левітас Ф. *Україна в Другій світовій війні (1939–1945 рр.): битва за історичну пам'ять. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, випуск 5, стор. 221–237. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/levitas_ukraina.pdf (дата звернення: 12.06.2025).

В'ятрович В. Наша століття: короткі нариси про довгу війну. Харків, 2023.

Людина на війні: український соціум через призму Першої та Другої світових воєн / О. Реєнт, І. Азарх, Т. Заболотна [та ін.] . Київ, 2023.

Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Україна. Друга світова війна. Енциклопедія; словник / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2019

Додаткова

Дрогобицький І. Специфіка реалізації козацької тематики в діяльності збройних структур УПА-Захід та підпілля ОУН (б) (друга половина 40-х рр. XX ст.). Матеріали міжнародного

науково-інформаційного круглого столу «“Козацький фактор” у сучасній російсько-українській війні й досвід ХХ ст.». Львів: Видавництво Українського католицького університету 2023. С. 55 – 63.

Ільницький В., Пантюк М. Діяльність старшинської школи УПА імені полк. Є. Коновальця на Коломийщині (із особистих зізнань Федора Стефановича-«Кропиви»). Східноєвропейський історичний вісник. 2018. Вип. 6. С. 163 – 181.

Антонюк Я. М.СБ ОУН (б) на Волині та Західному Поліссі (1946–1951 рр.): монографія. Луцьк: Ключі, 2013. 270 с.

Ковальчук В. Письмові документи Української повстанської армії та збройного підпілля Організації українських націоналістів-бандерівців (1943–1954 рр.) : особливості продукування, класифікація, інформаційний потенціал. Київ : Людмила, 2021. 560 с.

Ярослав Антонюк. Український визвольний рух у постатях керівників. Волинська та Брестська області (1930–1955) <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/13156/file.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).

Веденєєв Д., Биструхін Г. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945. Київ : Генеза, 2006. 408 с.

КОМАРНИЦКИЙ, О. . (2024). ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЙДОВИХ ГРУП УПА НА ТЕРИТОРІЇ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1943–1944 РР. ГУМАНІТАРНІ СТУДІЇ : ІСТОРІЯ ТА ПЕДАГОГІКА, (2), 19–37. вилучено із <http://gsip.wunu.edu.ua/index.php/gsipua/article/view/203> (дата звернення: 11.06.2025)

Присяжнюк, Ю. (2024). СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ВІЙСЬКОВОГО ВИШКОЛУ В УПА. Історія та археологія, 49–55. <https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2024-spec-5>. (дата звернення: 11.06.2025)

В'ятрович В., 2021. Якби не було УПА. Нотатки з кухні «переписування історії». Київ: Наш Формат.

В'ятрович В., 2011, Забілий Р., Дерев'яний І., Содоль П. Українська повстанська армія. Історія нескорених / відп. ред. та упоряд. В. В'ятрович. 3-тє вид. Львів: Центр досліджень визвольного руху.

Вільямсон М., Міллет Е.Р. Війна, яку необхідно було виграти. Друга світова: стратегії, битви, рішення/ Мюррей Вільямсон, Еллан Р. Міллет. Київ, 2023.

Салата О. Інформаційна конфронтація нацистської Німеччини та СРСР на окупованих територіях України (1941 - 1944). К., 2021.

Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття у 4 кн. – Київ, 2011 – 2021 В'ятрович В. Історія з грифом “Секретно”. Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2011. 204 с.

Вінцовський Т. Нікульча І. Українське самостійницьке підпілля у Трансністрії (1941– 1944 рр.). *Український історичний журнал*. 2007. № 5. С. 123–134.

Патриляк І. 1943 рік в історії ОУН і УПА. *Український визвольний рух*. Львів, 2009. Зб. 13. С. 133–195.

Патриляк І. К. “Встань і борись слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): Монографія. Центр дослідження визвольного руху. Львів : Часопис, 2012. 592 с.

Дзьобак В. В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941–1944 рр.). К., 2002. 260 с.

Кентій А. «Отаман Тарас Бульба». *Політика і час*. 1992. № 4. С.72–79.

Сергійчук В. Організатор «Поліської Січі». *Військо України*. 1992. № 1. С. 75-80.

Стельникович С. В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця : історичний нарис. [2-ге вид., випр. і доп]. Житомир, 2010. 392 с.

Українська суспільно-політична думка в ХХ ст. Документи і матеріали. Мюнхен, 1983. Т.1.

Хрестоматія з історії України [Текст] /упоряд. та авт. коментарів Уривалкін О.М. К. : КНТ, 2007.

Андрієвський Д. Державний устрій. Конгрес Українських Націоналістів 1929 р. : Документи і матеріали / упор. В. Муравський. Львів, 2006. С. 167–182.

Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів / Зібрав і впорядкував В. Косик. Т. 1-4.-Львів, 1997-1999.

Сергійчук В. Український здвиг 1941-1955 [Текст]. Том 5 : Наддніпрянщина. К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. 836 с.

Літопис УПА. Том 1. К., 1995.

Шайкан В. Спроби легалізації органів української адміністрації, створених на початковому етапі війни з ініціативи ОУН(Б) і ОУН(М). Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей / НАН України. Ін-т історії України. К., 2005. Вип.9. Ч.2. С.492-499.

Михайлюк М. Українське питання як джерело конфлікту між А.Розенбергом та Еріхом Кохом: (1941-1943). Історичний журнал. 2008. №6. С.60-73.

Боляновський А. Українські військові формування в Збройних силах Німеччини (1939–1945 рр.). Львів, 2003. 686 с.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. Том. 2. Книга 1 (1939 – 1945). Івано-Франківськ: КПФ “ЛІК”, 2009. 600 с.

Самсонюк Т. Боротьба радянських спецслужб з ОУН на території Волинської та Рівненської областей (1940 рік) Національний університет «Острозька академія». Наукові записки. Серія «Історичні науки». Вип. 16. Острог, 2010.

Дерев'яний І. Друга ліквідація органами НКВД УРСР Крайової езекутиви ОУН у Львівській області в 1940 – 1941 рр. Український визвольний рух. 36. 15. Л., 2011.

Патриляк І.К. Діяльність українського націоналістичного підпілля та повстанської армії в роки Другої світової війни. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. К., 2012.

Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА радянського походження: схема класифікації, змістова сторона. Український історичний журнал. 2014. № 5. С. 174. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2014_5_15 (дата звернення: 11.06.2025)

Папакін Г.В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження Український історичний журнал. 2012. № 4. С. 154-171. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2012_4_154 (дата звернення 11.06.2025)

Веденєєв О.В. Військово-політична діяльність ОУН та УПА у світлі норм міжнародного гуманітарного права. Український історичний журнал. 2007. № 3. С. 46-66. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2007_3_46 (дата звернення: 11.06.2025)

Тема 1. Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА радянського походження: схема класифікації, змістова сторона. Український історичний журнал. 2014. № 5. С. 174. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2014_5_15 (дата звернення: 11.06.2025)

Папакін Г.В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження. Український історичний журнал. 2012. № 4. С. 154-171. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2012_4_154 (дата звернення 11.06.2025)

1. Акт відновлення Української держави: історико-правовий аналіз.

Висвітліть причини підписання Акту, його умови. Дослідіть реакцію німецького уряду щодо Акту. Чому бандерівське керівництво зайняло категоричну позицію.

2. Український рух опору: ОУН (м).

Дайте характеристику ролі ОУН (м) у формуванні місцевого самоврядування, розвитку освіти і культури. Як змінювалося відношення нацистської операції до мельниківців?

Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що націоналістичний рух опору впродовж 1942 р. хоч і набув антинімецької спрямованості, але не виявлявся в активних формах, які б створили реальну загрозу німецькому окупаційному режиму?

2. Структура УПА. Командний склад. Військові Округи (ВО).

Діяльність УПА відбувалася в складних воєнно-політичних і соціально-економічних умовах, була втіленням ідеї здобуття Української держави, джерелом, з якого наступні покоління перейняли досвід та сили для подальшої боротьби за її створення, утвердження національної

Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.

Україна в історії Європи ХІХ — початку ХХІ ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.

Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. 560 с.

Левітас Ф. Україна в Другій світовій війні (1939–1945 рр.): битва за історичну пам'ять. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, випуск 5, стор. 221–237. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/levitas_ukraina.pdf (дата звернення: 12.06.2025).

В'ятрович В. Наша століття: короткі нариси про довгу війну. Харків, 2023.

Людина на війні: український соціум через призму Першої та Другої світових воєн / О.Ресент, І. Азарх, Т. Заболотна [та ін.] . Київ, 2023.

Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.

Україна. Друга світова війна. Енциклопедія; словник / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2019.

Левченко Ю. І. Л 34 Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр. : монографія. Київ : Видво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 402 с. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25258/Levchenko.pdf;jsessionid=46EB7F2F325BBA791114650CD0CFC32E?sequence=1>

Додаткова

Калішук, О. (2023). ФЕНОМЕН КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ. *Літопис Волині*, (28), 108-113. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.14> (дата звернення: 11.06.2025)

Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії // Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип.1(23).2019.С. 5-25. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_i_oho_vydiv_ta_oznak.pdf

Іваненко А.О. Місцеві судові установи, адвокатура та нотаріат у системі окупаційного апарату влади Райхскомісаріату «Україна» та військової зони окупації (1941–1944 рр.): соціально-правові виміри: монографія. Чернігів ПАТ «ПВК»Десна», 2020. 486 с. Режим доступу: <https://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/6490/1/Місцеві%20судові%20установи%20С%20адвокатура%20та%20нотаріат%20в%20системі%20окупаційного%20апарату.pdf> (дата звернення: 11.06.2025)

Лисенко О.Є. Соціальні аспекти окупації України: методологія проблеми. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 11. 2008.

Рекотов П. Адміністративний, судовий та поліцейський апарат Райхскомісаріату "Україна" (1941-1944 рр.) *Нова Політика*. 1997. №3.

Рекотов П. Органи управління на окупованій території України (1941-1944 рр.) <http://history.org.ua/JournALL/journal/1997/3/8.pdf> (дата звернення: 11.06.2025)

Олійник Ю.В., Завальнюк О.М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.). Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-1502-55-9/978-966-1502-55-9.pdf>

Вронська Т.В. В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1995_1_1 (дата звернення: 11.06.2025)

Гінда В. Інтимні стосунки та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни в окупації і на фронті / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2021. 409 с.

Адамович С. Злочини нацистської Німеччини в м. Калуші (1941-1944 рр.) *Українознавчі студії*. 2018. №19. С.213-227.

Боротьба за Україну в 1943–1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство. Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Є. Лисенко. К.: Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. 622 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/liberua/978-966-02-7373-3/978-966-02-7373-3.pdf> (дата звернення: 11.06.2025)

Тішин О. НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ НАЦИСТСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО"СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2014, вип. 40. С. 221-228. Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. – Вип. 4 (22) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. 224 с.

Гончаренко О. М., Куницький М. П., Лисенко О. Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату "Україна" та "військової зони". 1941–1944 рр. / Ред. кол.: В. А. Смолій (гол. ред.), Г. В. Боряк, О. П. Реєнт, О. Є. Лисенко (відп. ред.), В. В. Стецкевич, О. В. Потильчак, М. Р. Литвин, В. К. Баран, О. С. Рубльов, Т. В. Заболотна (відп. секр.) НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. 151 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5635-4/978-966-02-5635-4.pdf>. (дата звернення: 11.06.2025)

Вронська Т.В. Тюрми в нацистській карально-репресивній системі на окупованій території України. *Український історичний журнал*. 2013. № 1. С. 92-105. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2013_1_92 (дата звернення: 11.06.2025)

Дем'яненко БЛ. Запланований злочин небаченого масштабу. До питання про генеральний план "Ост" щодо окупованих територій колишнього СРСР. *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 10. Частина I. К., 2006.

Дерейко І.І. Структура окупаційних органів Райхскомісаріату Україна. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 8. Частина I. 2004.

Іржавська А. Злочинні плани гітлерівської Німеччини щодо України напередодні та в роки II св війни. *Сторінки воєнної історії України: збірник наукових статей*. К., 2004. Вип.8., Ч.1. С.175-178

Ветров І.Г. "Фінансова війна" третього рейху на окупованій території України в 1941-1944рр. *Укр. іст. журн*. 1995. № 3.

Дерейко І.І. Місцеві формування німецької армії та поліції у Райхскомісаріаті «Україна» (1941–1944 роки). / Іван Дерейко; Ін-т історії України НАН України. К., 2012. 174 с. Бібліогр.: 125–144. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6312-3/978-966-02-6312-3.pdf>

Заболотна Т.В. Вплив нацистської окупації на повсякденне життя киян. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 11. 2008.

Гридіна І. Вплив нацистської пропаганди на духовне життя населення України (технології, механізми та ефективність) *УІЖ*. 2009. №3. С.123-132.

Беркгоф, К. Жнива розпачу : життя і смерть в Україні під нацистською владою : монографія : пер. з англ. Київ : Критика, 2011. 455 с.

Косик, В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. Париж, Нью-Йорк, Л. : б/в, 1993. 659 с. Політична історія України : ХХ століття : у 6-ти т. Т. 4 : Україна у Другій світовій війні, 1939-1945 / авт. В. І. Кучер, В. А. Гриневич, В. С. Коваль ; ред. В. І. Кучер. Київ : Генеза, 2003. 584 с.

Іванчук , . В., & Новікова , В. (2020). НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКА ВІЙНА 1941–1945 рр.: БЕЗПОВОРОТНІ ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ УКРАЇНИ. *Воєнно-історичний вісник*, 37(3), 55–69. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2020-37-3-55-69>

Каліщук О. Українсько-польські взаємини в роки Другої світової війни: інтерпретації минулого в умовах зміни геополітичних реалій. *Український історичний журнал*. 2023. Число 4. С. 98. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_4_7

Тарнавський, І. (2017). МІСЦЕВА ДОПОМІЖНА ПОЛІЦІЯ ДОНЕЧЧИНИ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1943 рр.). *Київські історичні студії*, (1(4)), 110–119. Режим доступу: <https://doi.org/10.28925/2524-0754.2017.1.1109> (дата звернення: 11.06.2025)

Гетьманчук, М. (2022). СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИСВІТЛЕННЯ ПРИРОДИ, ПРИЧИН ТА ПРОЯВІВ РАДЯНСЬКОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939–1945 РР.). *Літопис Волині*, (27), 142–148. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.23>

Тарнавський, І. С. ПРАЦЕВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ ДОНБАСУ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941 – 1943 рр.). *Сторінки історії*, 2019. (48). Режим доступу: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.48.2019.176389> (дата звернення: 11.06.2025)

Потильчак, О. УКРАЇНА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: «ПРОБЛЕМА ВИБОРУ» НА ТЛІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-СВІТОГЛЯДНОГО ПРОТИСТОЯННЯ (ОКРЕМІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ НА МІКРОРІВНІ СОЦІАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ). *Київські історичні студії*, 2016. (1 (2)), 97–101. Режим доступу: <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2016.1.12> (дата звернення: 11.06.2025)

Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.) / Ю.В. Олійник, О.М. Завальнюк. Хмельницький: *Поліграфіст-2*, 2012. 320 с.

Ісаюк О. Українці в Аушвіці: варіанти етнокультурної самоідентифікації в умовах загрози. *Україна модерна*. 20.10.2020. URL: <https://uamoderna.com/md/ukraincz-i-vaushviczi-varianti-etnokulturnoi-samoidentifi-kaczii-v-umovax-zagrozi/> (дата звернення: 11.06.2025)

Папакін А. Українці — в'язні концтабору Флоссенбюрг (1940–1945). Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги). Матеріали міжнародної наукової конференції / Відп. ред. Л.В. Легасова. Київ, 2011. С. 433–437.

Гончаренко О. Ключові антиросійські наративи у пропагандистському дискурсі періодичних видань німецьких окупаційних зон України (1941–1944 рр.) *Український історичний журнал*. 2022. Число 6. С. 108–119. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.06.108> (дата звернення: 11.06.2025)

Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. — Кривий Ріг, 2010.

Щупак І. Нацистська антисемітська пропаганда серед місцевого населення України. Проблеми історії Голокосту. Вип.3. Дніпропетровськ, 2006. С.147–175.

Кашеварова Н. Документи німецьких окупаційних структур періоду Другої світової війни: особливості археографічного опрацювання та публікації. *Український історичний журнал*. 2022. Число 4. С. 204–213. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.204> (дата звернення: 11.06.2025)

Боднар Г. "Вивезені німцями невідомо куди": Голокост у текстах влади середини 1940-х рр. (на прикладі Львова) *Український історичний журнал*. 2023. Число 6. С. 214–234. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.06.214> (дата звернення: 11.06.2025)

Боднар Г. Жіночий досвід війни: біографічні наративи жінок у листах до влади міста Львова другої половини 1940-х рр. *Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск*. 2019. С. 391–409. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2019.0.9860> (дата звернення: 11.06.2025)

Боляновський А. Розстріли польських професорів у Львові в липні 1941 р.: історичні факти, юридичні звинувачення, політичні інсинуації. *Україна — Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2010–2011. Вип. 3–4. С. 107–146.

Wylegała, A. (2016). About “Jewish Things”: Jewish Property in Eastern Galicia During World War II. *Yad Vashem Studies*. 44 (2): 83–119.

Подольський А. Місця пам'яті жертвам Голокосту в Україні: тоталітарна спадщина та історико-політичні виклики сьогодення. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 106–122. doi: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-221-1-7> (дата звернення: 11.06.2025)

Вронська Т.В. В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943–1945) В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943–1945). 1995. 1. С. 1–82. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1995_1_1 (дата звернення: 11.06.2025)

Гінда В. Інтимні стосунки та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни в окупації і на фронті / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2021. 409 с.

Адамович С. Злочини нацистської Німеччини в м. Калуші (1941-1944 рр.) Українознавчі студії. 2018. №19. С.213-227.

О. В. Тішин НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ НАЦИСТСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО"СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2014, вип. 40. С. 221-228.

Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип. 4 (22) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. 224 с.

Гончаренко О. М., Куницький М. П., Лисенко О. Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату "Україна" та "військової зони". 1941–1944 рр. / Ред. кол.: В. А. Смолій (гол. ред.), Г. В. Боряк, О. П. Реєнт, О. Є. Лисенко (відп. ред.), В. В. Стецкевич, О. В. Потильчак, М. Р. Литвин, В. К. Баран, О. С. Рубльов, Т. В. Заболотна (відп. секр.) НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. 151 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5635-4/978-966-02-5635-4.pdf>. (дата звернення: 11.06.2025)

Вронська Т.В. Тюрми в нацистській карально-репресивній системі на окупованій території України. Український історичний журнал. 2013. № 1. С. 92-105. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2013_1_92(дата звернення: 11.06.2025)

Методичні рекомендації

Висвітліть основні особливості німецького окупаційного режиму в Україні під час Другої світової війни. Зверніть увагу на структуру адміністрації, методи управління окупованими територіями та відносини з місцевим населенням. Розгляньте роль німецької армії, СС та інших органів влади у встановленні порядку на цих землях.

Проаналізуйте діяльність німецької адміністрації в Україні. Які основні принципи політики, що проводилась на окупованих територіях, і як це впливало на місцеве населення? Оцініть роль військових адміністрацій, відношення до місцевої влади та ставлення до українських національних рухів.

Дайте характеристику судовій системі, що діяла в умовах німецької окупації. Як саме функціонували суди та правова система, які завдання ставила перед собою окупаційна влада щодо правосуддя, та яким чином це впливало на місцевих жителів?

Висвітліть діяльність поліції під час німецької окупації. Окремо розгляньте роль місцевих поліцейських органів, а також СС і гестапо у підтриманні окупаційного режиму. Яким чином функціонували ці структури і яку роль вони відігравали у контролюванні порядку та боротьбі з опором?

Проаналізуйте наслідки Голокосту в Україні. Зосередьтеся на процесі знищення єврейського населення на окупованих територіях, розгляньте масштаби репресій, методи, які використовували нацисти для знищення мирного населення, а також реакцію місцевого населення на ці події.

Дайте характеристику найбільшим місцям масових розстрілів і винищення євреїв, зокрема в Бабиному Яру. Оцініть масштаби цих трагедій та їх вплив на українську історію та колективну пам'ять.

Висвітліть міжнародну реакцію на Голокост в Україні. Які були міжнародні відгуки на німецькі звірства на окупованих територіях і як вони вплинули на політичну ситуацію в світі під час і після війни?

Проаналізуйте наслідки німецького окупаційного режиму для України в повоєнний період. Як вплинули війна та окупація на розвиток українського суспільства, національну свідомість та історичну пам'ять?

Запитання

Яким чином німецька окупаційна адміністрація організовувала управління на захоплених територіях України?

Назвіть методи, що використовували німецькі окупанти для підтримки контролю через поліцію та судову систему?

Висвітліть наслідки, які мала діяльність гестапо та СС для місцевого населення під час німецької окупації?

Що стало основними етапами Голокосту в Україні, і які міста були найбільш постраждалими від нацистських злочинів?

Як місцеве населення реагувало на нацистський терор і репресії в Україні під час Другої світової війни?

Яким чином судова система працювала в умовах нацистського окупаційного режиму, і які функції вона виконувала?

Назвіть міжнародні організації або держави намагалися реагувати на Голокост і злочини нацистів в Україні.

Запитання на КСР

1. Українські січові стрільці: бойовий шлях, постаті,
2. Культурний феномен: стрілецька поезія і музика.
3. Хто з командирів та ідеологів УСС відіграв ключову роль у формуванні бойового духу та національної свідомості стрільців?
4. Яким чином стрілецька поезія та музика відображали патріотичні настрої того часу? Які риси притаманні стрілецькій творчості, і чому вона стала важливою частиною української культури? Як вплинула стрілецька традиція на українське мистецтво та літературу в наступні десятиліття? Чому спадщина Українських січових стрільців залишається актуальною в сучасній Україні, і як вона використовується в освітньому процесі?
5. Проаналізуйте, які політичні, військові та соціальні фактори стали передумовами початку війни між УНР і радянською Росією. Дослідіть, чому більшовики прагнули встановити контроль над Україною. Які стратегічні та економічні мотиви вони мали?
6. Наведіть приклад ключових битв та наступальних операцій, які визначили перебіг Першої українсько-російської війни. Проаналізуйте, як більшовики створювали маріонеткову рад УНР та навіщо їм було потрібно імітувати «народний» уряд.
7. Розкрийте, які основні кроки здійснював уряд рад УНР для легітимізації своєї влади в Україні. Дослідіть, які соціальні та економічні зміни відбулися внаслідок запровадження більшовицької політики в Україні.
8. Проаналізуйте, які методи використовували більшовики для встановлення контролю над Києвом після захоплення міста. Які групи населення були піддані репресіям? Дослідіть, які історичні паралелі можна провести між Першою українсько-російською війною та сучасними подіями.
9. Чому гетьман Павло Скоропадський прийшов до влади, і які чинники цьому сприяли? Як політичні партії України ставилися до гетьманського перевороту, і які аргументи висували на його підтримку чи проти нього?
10. Яку роль відігравав Український національний союз у формуванні антигетьманської опозиції, і хто до нього входив? Де відбувалися основні події антигетьманського повстання, і які сили брали в ньому участь? Коли розпочалося повстання Директорії проти Скоропадського, і як розгорталася подія? Що змінилося в політичному житті України після падіння гетьманського режиму?
11. Які внутрішні чинники завадили реалізації Акту злуки між УНР та ЗУНР? Як зовнішня політика Росії та Польщі вплинула на процес об'єднання українських земель? Які міжнародні обставини ускладнили реалізацію Акту злуки?
12. Які основні напрямки зовнішньої політики Директорії? Як Директорія намагалася забезпечити міжнародне визнання України? Яким чином Директорія взаємодіяла з країнами Антанти? Які основні труднощі виникали у зовнішній політиці Директорії в контексті військових загроз?
13. Як Франція, Велика Британія та США впливали на політичну ситуацію в Західній Україні у 1918-1923 роках? Чи могли ці країни забезпечити міжнародне визнання ЗУНР, і яким чином їхня позиція впливала на українсько-польське протистояння?
14. Які дипломатичні кроки здійснювала ЗУНР у еміграції для забезпечення міжнародної підтримки? Які країни стали основними партнерами ЗУНР, і що було зроблено для того, щоб досягти визнання на міжнародній арені? Чи виправданою була політика ЗУНР щодо національних меншин на своїй території.
15. Проаналізуйте роль Станиславова в становленні та розвитку ЗУНР. Коли і чому уряд ЗУНР переніс свою столицю до Станиславова? Які були причини цього рішення і як функціонував уряд ЗУНР після перенесення столиці? Які конкретні заходи вживав уряд для забезпечення економічного та соціального розвитку на території Станиславова? Охарактеризуйте ситуацію в Станиславові після захоплення його польськими військами в 1919 році.
16. Які соціально-економічні та політичні фактори сприяли розгортанню антибільшовицького повстанського руху в Україні у 1919 році? Хто були основні

лідери повстанського руху 1919–1920 років, і яку роль вони відігравали у боротьбі проти більшовиків?

17. Як змінилася тактика антибільшовицьких повстанців у 1920 році порівняно з 1919 роком? Де знаходилися основні осередки антибільшовицького руху в Україні, і чим вони відзначалися? Коли і за яких умов були створені повстанські республіки, такі як Холодноярська республіка, і які вони мали особливості?
18. Чому радянська влада не змогла одразу придушити повстанський рух, і які методи вона використовувала для боротьби з ним? Які історичні наслідки мав антибільшовицький повстанський рух в Україні для подальшої політики радянської влади?
19. Проаналізуйте основні кроки зробив уряд ЗУНР для розвитку освітньої системи на своїй території. Які конкретні ініціативи уряд ЗУНР впровадив для розвитку національної освіти під час боротьби за незалежність?
20. Висвітліть зміни відбулися в навчальному процесі щодо використання української мови за часів уряду ЗУНР. Які культурні інституції та проекти були започатковані за часів ЗУНР для підтримки української культури? Яким чином уряд ЗУНР взаємодіяв з українськими митцями, письменниками та науковцями для розвитку національної культури?
21. Яким чином уряд ЗУНР ставився до релігійних установ, зокрема до православної церкви, та які кроки були здійснені для розвитку релігійних свобод в Україні?
22. Які були основні причини голоду 1921–1922 років в Україні? Висвітліть хронологію голоду. Як голод 1921–1922 років вплинув на соціально-економічну ситуацію в Україні? Дослідіть інші наслідки. Репресії щодо церкви. Проаналізуйте міжнародну допомогу.
23. Що стало причиною змін у релігійному житті України у 1920-х роках? Хто відіграв ключову роль у створенні Української автокефальної православної церкви? Яким чином радянська влада впливала на релігійні громади та обмежувала їхню діяльність?
24. Де найбільше відчувалися зміни в повсякденному житті українців – у містах чи селах, і чому? Чому радянська влада прагнула змінити традиційний побут і світогляд населення? Які особливості психологічного стану людей у 1920-х роках можна виділити, враховуючи історичний контекст?
25. Що стало причиною розгортання репресій проти господарників і спеціалістів у 1929–1938 роках? Хто був ініціатором соціалістичного змагання, і які його головні ідеї? Як відбувалися арешти та фабрикація справ проти інженерів і економістів у цей період? Де розпочався Стаханівський рух, і які його основні досягнення? Коли соціалістичне змагання почало перетворюватися на примусовий елемент трудової дисципліни?
26. Чому репресії проти інтелігенції та спеціалістів призвели до економічної кризи в СРСР? Які наслідки соціалістичного змагання та стаханівського руху були найбільш суперечливими?
27. Проаналізуйте реакцію міжнародної спільноти на Голодомор 1932–1933 рр. Чому більшість країн не втрутилася? Розкрийте роль української діаспори у висвітленні Голодомору. Які заходи вони вживали? Дослідіть способи, якими Західна Україна намагалася допомогти голодуючим. Чому ця допомога не доходила до УСРР? Охарактеризуйте ставлення радянської влади до спроб допомоги голодуючим з-за кордону. Чому Москва приховувала масштаби трагедії?
28. Висвітліть значення Голодомору для сучасної української національної пам'яті. Як його сприймають сьогодні? Проаналізуйте процес офіційного визнання Голодомору геноцидом. Які країни першими підтримали це рішення?
29. Що стало причиною судових процесів проти військових в Україні у 1930-х роках? Хто був головними жертвами політичних репресій серед військових і партійних діячів? Як відбувалася фальсифікація доказів під час судових процесів проти військових? Де проводилися основні політичні процеси та які установи їх організовували?
30. Які соціально-психологічні наслідки мали масові репресії для українського суспільства?

31. Які основні етапи церковної політики радянської влади в Україні у 1930-х роках? Чому радянський режим ліквідував Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ)?
32. Як здійснювалися репресії проти духовенства та мирян у період антирелігійної кампанії? Які наслідки мало закриття та знищення храмів для релігійного життя населення? Хто з українських церковних діячів зазнав найбільших переслідувань у 1930-х роках?
33. Які основні причини виникнення інтегрального націоналізму в Україні в міжвоєнний період? Як ідеї інтегрального націоналізму відрізнялися від інших націоналістичних рухів того часу? Які суперечності виникли всередині українського націоналістичного руху і чому вони були важливими для подальших подій?
34. Проаналізуйте діяльність УВО.ОУН: теорія і практика.
35. В чому спільне і відмінне у політиці радянського уряду до українців у 20-х рр. і 1939-41 рр.? Висвітліть форми боротьби ОУН на першому етапі війни. Чому не вдалося створити «спільний фронт» з українських демократичних сил?
36. Акт відновлення Української держави: історико-правовий аналіз.
37. Структура УПА. Командний склад. Військові Окрugi (ВО).
38. Яким чином німецька окупаційна адміністрація організовувала управління на захоплених територіях України? Назвіть методи, що використовували німецькі окупанти для підтримки контролю через поліцію та судову систему? Висвітліть наслідки, які мала діяльність гестапо та СС для місцевого населення під час німецької окупації?
39. Що стало основними етапами Голокосту в Україні, і які міста були найбільш постраждалими від нацистських злочинів?
40. Як місцеве населення реагувало на нацистський терор і репресії в Україні під час Другої світової війни?
41. Яким чином судова система працювала в умовах нацистського окупаційного режиму, і які функції вона виконувала?
42. Назвіть міжнародні організації або держави намагалися реагувати на Голокост і злочини нацистів в Україні.

Методичні рекомендації для організації навчальної діяльності студентів заочної форми навчання

Пам'ятайте про професійне спрямування курсу «Історія України 1914-1945 рр.» для студентів заочної форми навчання, які здобувають кваліфікацію вчителя історії і сусп. предметів, оскільки вивчення цього предмету надає глибоке розуміння ключових подій, що стали основою для розвитку сучасної української історії. Знання цього періоду дозволить майбутнім педагогам не лише ефективно викладати історію, але й формувати у учнів критичне мислення, сприяти розвитку їхньої національної свідомості та культурної ідентичності.

Вивчення історії України в період 1914-1945 рр. дає майбутнім учителям можливість підготувати уроки, які допомагають учням усвідомити важливість національної історії для формування національної свідомості, а також розвивати в учнів почуття гордості за свою країну та її героїчне минуле. Знання ключових подій та персоналій цього періоду дозволить глибше розкривати тему національно-визвольних рухів, ролі України в період Другої світової війни та впливу радянської влади на суспільство.

Під час вивчення цього періоду майбутні вчителі історії розвивають навички викладання складних та суперечливих тем, таких як Українська революція 1917–1921 рр., голодомор 1932–1933 рр., та Другу світову війну. Це вимагає від вчителя історії вміння використовувати різноманітні методи викладання, критично аналізувати джерела, адекватно презентувати контрверсійні питання.

Знання цієї історичної епохи дозволяє студентам створювати високоякісні навчальні комплекси, що відповідають сучасним запитам освіти. Курс дозволяє майбутнім вчителям історії створювати тематичні плани уроків, які містять як теоретичну інформацію, так і практичні завдання для учнів, розвиваючи їх аналітичні навички.

Студенти, які готуються до викладання історії, отримують навички роботи з архівними документами та історичними джерелами, що важливо для проведення дослідницької роботи та створення власних методичних розробок. Використання первинних джерел (газет, мемуарів, офіційних документів) допоможе студентам навчити учнів правильно інтерпретувати історичні джерела.

Курс навчить вчителів сприяти розвитку критичного мислення учнів через аналіз суперечливих подій, таких як радянські репресії, політика колективізації, голодомор, а також війна в Україні 1941-1945 рр. Студенти будуть мати змогу навчити школярів розглядати різні точки зору на одну подію, формувати вміння ставити питання та аргументовано відповідати на них.

Студенти, які вивчають цей курс, здобувають знання, що дозволяють їм підготувати уроки для учнів середнього та старшого шкільного віку. Вони навчаються створювати різноманітні форми навчальних заходів: лекції, семінари, уроки-дискусії, практичні заняття, що допомагає залучити учнів до активного вивчення історії.

Вивчення цього періоду допомагає майбутнім вчителям історії інтегрувати знання з інших гуманітарних дисциплін (політики, економіки, культури, права). Це дозволяє формувати в учнів комплексне уявлення про розвиток України в XX столітті, взаємозв'язок історичних, соціальних та економічних процесів.

Знання складних історичних процесів і подій, таких як голодомор або «новий порядок», вимагає від вчителя особливих психологічних та педагогічних навичок для роботи з учнями. Студенти курсу «Історія України 1914-1945 рр.» вивчають методи ефективного пояснення складних тем, забезпечуючи емоційно стабільний та зрозумілий підхід до навчання.

Вчитель історії, що володіє знанням про важливі події української історії, може ефективно впливати на формування у своїх учнів національної ідентичності. Викладаючи історію України 1914-1945 рр., вчитель може сприяти глибокому розумінню учнями важливості боротьби за незалежність та участі українців у Другій світовій війні.

Цей період історії дає можливість майбутнім вчителям історії акцентувати увагу на моральних питаннях, таких як боротьба за свободу, геноцид, ставлення до жертв війни, що має велике значення для формування у молоді відповідальності, громадянської свідомості та поваги до історичної спадщини.

Курс «Історія України 1914-1945 рр.» є важливим етапом підготовки майбутніх вчителів історії, оскільки надає їм необхідні знання та навички для викладання історії на високому професійному рівні. Студенти мають можливість не тільки глибоко засвоїти матеріал цього періоду, але й навчитися ефективно передавати ці знання учням, розвивати в них критичне мислення, національну свідомість і розуміння складних історичних процесів.

1.Планування навчального процесу

Студентам заочної форми навчання важливо чітко планувати свою навчальну діяльність, враховуючи інтенсивність курсу та обмежений час для самостійного навчання.

Рекомендується розподілити навчальну роботу таким чином:

Планування часу.

Враховуючи розмір курсу, студентам необхідно визначити, скільки часу вони можуть приділяти навчанню щотижня. Для цього можна скласти індивідуальний графік, що включає: час на вивчення лекційного матеріалу, час на виконання практичних завдань, перегляд додаткових джерел та підготовку до семінарів/консультацій.

Розподіл тем.

Курс поділяється на окремі теми, кожна з яких має свій термін вивчення. Рекомендується для кожної теми витратити 1-2 тижні в залежності від складності.

2. Самостійне навчання та методи роботи з матеріалом

Самостійна робота є основною складовою навчання заочної форми. Для ефективного засвоєння матеріалу студентам потрібно використовувати різні методи та джерела інформації:

Заняття з лекційними матеріалами. Студентам слід уважно ознайомлюватися з лекціями, ретельно конспектувати основні тези та історичні події.

Використовувати електронні ресурси та онлайн-курси для підтримки вивчення матеріалу, що дозволяє отримати більш глибоке розуміння теми.

Аналіз і порівняння джерел.

Для глибшого засвоєння матеріалу необхідно звертати увагу на різні джерела: монографії, статті в наукових журналах, публікації з архівів.

Порівняння різних інтерпретацій історичних подій допомагає сформувати більш об'єктивне уявлення про події.

Практичні завдання.

Студенти повинні виконувати самостійні завдання, індивідуальні завдання, тести.

Інтерактивні методи навчання

Онлайн-курси

Онлайн-лекції

мультимедійні ресурси (відео, інтерактивні карти, презентації), щоб зробити навчальний процес більш захоплюючим і зрозумілим.

Контроль знань та оцінка навчальних досягнень

Контроль навчальних досягнень для студентів заочної форми навчання включає кілька етапів:

Тести на різних платформах. Студенти проходять тести після вивчення кожної основної теми, що дозволяє перевірити засвоєння матеріалу.

Колоквіуми, які студенти проходять під час залікової сесії (Колоквіуми «Україна в період 1914-1921 рр. т.1-7 (на 2 семінарі), Україна в 1921-1939 рр.» (т.8-14), на 4 семінарі, «Україна в Другій світовій війні на 6 семінарі (т. 15-18)

Усні відповіді на семінарських заняттях, які демонструють знання студентів, вміння презентувати свою думку.

Екзамен. В кінці курсу передбачається підсумковий екзамен (письмовий або усний), який дозволяє комплексно перевірити знання студентів.

Рекомендації для підготовки до іспиту

Підготовка до іспиту є важливою частиною навчальної діяльності, і для її ефективної організації студентам заочної форми навчання рекомендується:

Скласти план підготовки. Розподілити час на повторення матеріалу та уточнення незрозумілих питань. Для цього варто зробити план по днях.

Повторення основних дат та фактів. Оскільки вивчення історії вимагає знання дат і важливих подій, необхідно скласти таблицю з ключовими датами, подіями та їхнім значенням.

Активне використання конспектів і роздаткових матеріалів. Для ефективного повторення використовувати конспекти лекцій та зроблені записи.

Зворотний зв'язок та підтримка

Комунікація відбувається як через старосту, так і індивідуально (через корпоративну пошту).

Рекомендована література

Основна література

- Бойко О. Новітня історія України (2014–2023 рр.). К., 2023.
- Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю.Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К. : ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf? (дата звернення 21.03.2025).
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
- Дорошко М. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. К., 2023.
- Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст.К., 2023.
- Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія : [у 4 т.] / Івано-Франків. облдержадмін. [та ін.] ; [редкол.: М. Кугутяк та ін.]. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018 - 2021.
- Історія України : XIX – XXI ст. : Практикум / [Голубко В. Є., Лаврецький Р. В., Лозинський А. Ф., Нагірняк М. Я., Чура В. І.] ; за заг. ред. Р. В. Лаврецького. ЛДУ БЖД, Львів, 2014. 558 с.
- Литвин В.М., Колесник В.Ф., Слюсаренко А.Г., Боровик М.А., Патріляк І.К. [та ін.]. Історія України. Новітня доба. К., 2012.
- Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. 346 с.
- Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. 798 с.
- Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2020. 814 с.
- Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"" , 2021. 560 с.
- Левітас Ф. Україна в Другій світовій війні (1939–1945 рр.): битва за історичну пам'ять. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, випуск 5, стор. 221–237. https://ipind.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/levitas_ukraina.pdf (дата звернення: 12.06.2025).
- В'ятрович В. Наша століття: короткі нариси про довгу війну. Харків, 2023.
- Людина на війні: український соціум через призму Першої та Другої світових воєн / О.Реєнт, І. Азарх, Т. Заболотна [та ін.] . Київ, 2023.
- Попович М. Червоне століття. Вид. 3-тє, допов. Київ, 2019.
- Україна. Друга світова війна. Енциклопедія; словник / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2019.

Додаткова

- Артимишин П., Костюк О. «Велика Польща» та «руський мір»: Україна у суспільно-політичному дискурсі та зовнішньополітичних доктринах сусідніх держав: монографія / НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. 240 с.
- Артимишин Ю. Депортаційні акції 1940-х років у національній пам'яті українців: стан та перспективи дослідження: монографія / НАН України, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича. Львів, 2023.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. К., 1999.
- Вегеш М.М., Токар М.Ю. Карпатська Україна на шляху державотворення. До 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України [Текст]: монографія. Ужгород:
- Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю.Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К. : ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.

Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн.1: Історичні нариси / упорядн. О. Реєнт; ред. кол.: В. А. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. К. : ТОВ Вид-во «КЛІО», 2014. 784 с.

Дашкевич Я., Кук В., Бойко В., Посівнич М., Сова А. Про генерала Тараса Чупринку (Романа Шухевича). Львів, 2020. 104 с.

Капелюшний В. П. Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років: історіографічний нарис : монографія / В. П. Капелюшний, О. Ф. Коваль. Київ : Інтерсервіс, 2018. 479 с.

Красівський О. Галичина у першій чверті XX ст. Проблема польсько-українських стосунків. Львів: Українська академія управління при Президентів України, 2000. 416 с.

Міжнаціональні відносини в Україні у XX – на початку ХХІ ст. Західні землі: монографія / від. ред. Іван Патер, упоряд. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. 698 с.

Місцеве самоврядування в Україні (XX – початок ХХІ століття). Західні землі: монографія / відп. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. 676 с.

Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х — 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження. Донецьк, 2003.

Патер І. Союз визволення України (1914–1918). Постаті / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. 404 с.

Пиріг Р. Я. Відносини України і Центральних держав: нетипова окупація 1918 року. Київ, 2018. 357 с. фот.

Політична історія України ХХ століття: Підручн. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Кудряченко, Г. І. Калінічева, А. А. Костира. К.: МАУП, 2001-2006.

Посівнич М. Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 роках. Тернопіль: Крила, 2023. 368 с., іл.

Посівнич М. Степан Бандера. Провідник української ідеї. Київ: Наш Формат, 2023. 280 с.: іл. (Серія «Наш пантеон»)

Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія; Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. Львів, 2019. 512 с.

Українська революція. Історичні портрети/ упоряд.: Корновенко С.В., Морозов А.Г., Реєнт О.П.]. Вінниця, 2004.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. Упорядн.: М. Вітенко, Т. Галицька-Дідух, І. Гурак, О. Жерноклеєв, М. Кугутяк, А. Міщук, Г. Пославська, Т. Ходак. Т. 1. Кн. 2 (1929–1939). Івано-Франківськ : КПФ «ЛПК», 2014. 600 с.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. Том. 2. Книга 1 (1939 – 1945). Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2009. 600 с. Політична історія України ХХ ст. : У 6 т. / редкол. І. Ф. Курас (голова) та ін. К. : Генеза, 2002- 2003.

Українські націоналісти в боротьбі проти нацизму: збройне протистояння, спротив у німецьких тюрмах і концтаборах, діяльність на еміграції. Документи та матеріали / упоряд. і відп. ред. Михайло Романюк; НАН України Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. 904 с.

Статті

100 років боротьби. Українська революція 1917–1921 рр. : метод.-бібліогр. матеріали / Львів. обл. універс. наук. б-ка ; упоряд.: І. Лешнівська, О. Шматко; ред. О. Букавіна ; наук. ред. І. Лешнівська. Львів, 2018. 64 с.

Contextualizing the Holodomor: the impact of thirty years of Ukrainian famine studies / ed. Andriy Makuch and Frank Sysyn. Canadian Institute of Ukrainian Studies, 2015. 126 p.

Pop, M. (2015). Activitatea organizației Partidului Național Țărănesc din județul Hunedoara în perioada 1928–1938. Sargetia. Acta Musei Devensis, 6, 319–333 .

Radziwinowicz, W., 2017. «Operacja polska» NKWD – najbardziej krwawy akt Wielkiej Czystki w 1937 roku. «Gazeta Wyborcza». 21.08.2017. [Online].

URL: <https://wyborcza.pl/alehistoria/7,121681,22241135,operacja-polska-nkwd-najbardziej-krwawy-akt-wielkiej.html?disableRedirects=true> (дата звернення: 21.05.2024)

Автушенко І., Стоян Т. Репресії проти військовослужбовців в УСРР–УРСР у 1920–1930-х рр.: особливості та наслідки URL: <https://doi.org/10.15407/http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/184589/05-Avtushenko.pdf?sequence=1>

Антонюк Я., Трофимович В. Судово-дисциплінарна практика українських націоналістичних організацій (1920—1980-ті рр.) Український історичний журнал. 2023. Число 4. С. 209.

URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=IDP=&2_S21STR=UIJ_2023_4_12 (дата звернення: 17.08.2025).

Антонюк Я. Служба безпеки ОУН(б) крізь призму трансформацій історичної пам'яті. Український історичний журнал. 2025. Число 3. С. 162. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2025_3_11 (дата звернення: 17.08.2025).

Бондаренко П. С. Жіночий досвід сталінських репресій 1930-х рр. (на матеріалах УРСР) : дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Маріупольський державний університет. Маріуполь, 2021. 284 с.

Великочий В. Державно-політична система ЗУНР : реалії національного державотворення й історичне значення. Професійна освіта управлінських кадрів: проблеми, дослідження, досвід : зб. наукових статей / відп. за вип. Бойчук Л.В. Івано-Франківськ, 2017. С. 5-18.

Верменич Я. «Радянізація» чи «націоналізація»: ще раз про сутність політики коренізації 1920 – початку 1930-х рр. Український історичний журнал. 2022. №3. С.158-172 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/187212/14-Vermenych.pdf?sequence=1> (дата звернення: 27.01.2024).

Верстюк В. Гетьман П. Скоропадський і гетьманська держава в польській історіографії. Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 160-186. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.160> (дата звернення: 21.01.2025)

Вронська Т. "Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112> (дата звернення: 27.01.2024).

Вронська Т.В. Упокорення страхом: сімейне заручництво у каральній політиці радянської влади (1917–1953 рр.) : наукове видання. Київ : Темпора, 2013. 624 с.

Галицька-Дідух Т. Галицьке представництво на Ризькій мирній конференції. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. Вип.140. Ч. 3. Історичні науки. К. : «Видавництво «Гілея», 2018. С. 110–118.

Галицька-Дідух Т. Маріонеткові радянські республіки у політиці більшовицького уряду Росії періоду Української національно-демократичної революції (1917–1921 рр.). Гілея: науковий вісник. К. : «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 150. Ч. 1. Історичні науки. С. 27–37

Галицька-Дідух Т.В. Радянська пропагандистсько-агітаційна діяльність у Східній Галичині в 1920-х рр. Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2023. Ч. 36. С. 70–84.

Гуцало Л. В. Перша світова війна і Україна у сучасній українській історіографії. Інтермарум: історія, політика, культура. 2017. № 4. С. 119-131. URL: <http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/134950/131738> (дата звернення: 21.05.2024)

Давидюк Р. Страта "в особливому порядку" колишніх уенерівців: розстрільний список 1940 р. Український історичний журнал. 2023. Число 1. С. 121-142. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.01.121> (дата звернення: 12.05.2024)

Дем'янюк О. Сучасні дослідження подій доби Української Центральної ради на території Волинської губернії. Літопис Волині. 2019. №20. С.46-52. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.20.07> (дата звернення: 21.05.2024)

Дзьобак В. Жінки в ідеології та практиці ОУН (1929—1941 рр.): від "невидимості" до мобілізації. Український історичний журнал. 2025. Число 5. С. 58. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2025_5_5 (дата звернення: 17.08.2025).

Колесник В. Під кутом національно-політичного виміру: Державна дума в публіцистиці українських громадсько-політичних діячів (1906-1917 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 5. С. 62-77. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.062> (дата звернення: 17.07.2024).

- Кравець Д. Радянська Західної України (1939–1941) у громадській думці українців у США. Сторінки історії. 2022. №54. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.54.2022.264586> (дата звернення: 11.03.2024).
- Кудлай О. Державний контроль Української Народної Республіки: структура, завдання, головні напрями діяльності (1917—1918 рр.) Український історичний журнал. 2025. Число 3. С. 43. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2025_3_5 (дата звернення: 12.08.2025)
- Кузіна К. Арешти дружин співробітників НКВС під час Великого терору та їх реабілітація в 1950-х рр. Український історичний журнал. 2025. Число 5. С. 98. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2025_5_7 (дата звернення: 17.08.2025).
- Кузіна К. Глузуючи з ВНК—ОДПУ—НКВС: радянські органи держбезпеки в анекдотах (1920—1930-ті рр.) Український історичний журнал. 2023. Число 5. С. 151. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_11 (дата звернення: 11.03.2024).
- Кульчицький С. Держава-суспільство як фундамент більшовицької системи влади і власності. Український історичний журнал. 2024. № 2. С.132-141. URL: http://uhj.history.org.ua/cgi-bin/uhj/jrn.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=uhj&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=UIJ_2024_2_9 (дата звернення: 21.01.2025)
- Кульчицький С. Кремлівські інструменти зросійщення радянської України під час формування тоталітарного ладу. Український історичний журнал. 2024. Число 6. С. 149-169. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.06.149> (дата звернення: 17.07.2024).
- Кушко І. Директорія в системі державного управління УНР у перші місяці своєї роботи (листопад 1918 р. – січень 1919 р.). Збірник наукових праць SCIENTIA. 2021. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/12816> (дата звернення: 21.06.2024)
- Лапченко, А. Правовий статус жінки-селянки в 1920–1930-ті роки в УСРР. Літопис Волині. 2021. (24), 108-112. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.24.18> (дата звернення: 11.03.2024).
- Монолатій І. С. Станіславів – тимчасова столиця Західно-Української Народної Республіки. Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2018. № 5. С. 9-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2018_5_3. (дата звернення: 12.05.2024)
- Нарис історії Українських січових стрільців [Текст] : 110-річчю відзначення року легіону УСС на Прикарпатті присвячується / М. Лазарович ; упоряд. серії І. Монолатій. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2024. 158 с.
- Омельченко І. Формування та діяльність організаційно-мобілізаційних референтур запілля УПА на Волині та Поліссі (1943–1944 рр.) Військово-науковий вісник. 2018. №29. URL: <http://vnpv.asv.gov.ua/article/view/156382> (дата звернення: 11.03.2024).
- Ореховський В. О. Діяльність Товариства Червоного хреста в Україні в роки Першої Світової війни Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Історія, економіка, філософія. № 28 (2023). URL: <http://visnyk-history.knlu.edu.ua/article/view/280706> (дата звернення: 21.05.2024)
- Папакін Г. Павло Скоропадський: життя крізь власні его-джерела (листи, щоденники, мемуари). Архіви України. 2023. URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/196> (дата звернення: 21.05.2024)
- Перший Зимовий похід Армії УНР. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського : [офіц. портал]. Київ, 2019. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5048> (дата звернення: 11.05.2024)
- Петренко Н. М. Причини та принципи впровадження обов'язкової освіти дорослих в Україні у 20-х роках XX століття. Сумська старовина. 2023. (LXII). URL: <https://starovyna.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/2-Petrenko.pdf> (дата звернення: 21.05.2024)
- Піріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6005-4/978-966-02-6005-4.pdf> (дата звернення: 21.05.2024)
- Піріг Р. Гетьманат Павла Скоропадського: комплекс малоросійства правлячої еліти. Український історичний журнал. 2023. Число 4. С. 59. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_4_5 (дата звернення: 11.03.2024).
- Руккас А. О. Українське військо доби визвольних змагань 1917–1921 рр. Східноєвропейський історичний вісник / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка [та ін.]. Дрогобич, 2018. Вип. 7. С. 104–110.
- Сич О. Соціально-консервативний націоналізм: теорія і політика. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. 543 с.

Слободянюк М. Українські й російські наративи історії ОУН та УПА. Український історичний журнал. 2023. Число 6. С. 235. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_6_14 (дата звернення: 27.01.2024).

Срібняк І. В. Організація репатріації полонених українців з Австро-Угорщини у 1918 р. (джерела до історії української військової дипломатії). Пам'ятки: археогр. щорічник / Укр. НДІ арх. справи та документознавства. Київ, 2019. Т. 10. С. 58–61.

Срібняк І. В. Організація репатріації полонених українців з Австро-Угорщини у 1918 р. (джерела до історії української військової дипломатії). Пам'ятки: археогр. щорічник / Укр. НДІ арх. справи та документознавства. Київ, 2019. Т. 10. С. 58–61.

Тинченко Я. Репресії в УРСР 1937—1938 рр. проти колишніх учасників антибільшовицької боротьби. Український історичний журнал. 2025. Число 4. С. 79. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2025_4_6 (дата звернення: 17.08.2025).

Українська держава (квітень – грудень 1918 року) : зб. док. і матер. : у 2-х т., 3-х ч. / НАН України, Ін-т історії, Центр. держ. архів вищ. органів влади і управління ; упоряд.: Р. Пиріг (кер.) та ін. Київ : Темпора, 2015. Т. 2. Ч. 3. XX, 412 с.

Шандра В. Відмова від військової служби в російській армії в роки Першої світової війни як антивоєнний соціальний протест. Український історичний журнал. 2024. Число 6. С. 113-127. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.06.113> (дата звернення: 17.07.2024).

Яблонський, В. Формування та трансформація політичного режиму Директорії УНР наприкінці 1918 – 1919 рр. Київські історичні студії. 2023. №16. С.73–83. URL: <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2023.18>(дата звернення: 01.05.2024)